

nem, quam inter utrosque fecerunt, gratam (70) et illibatam in futurum existere, regia auctoritate præcipimus.

Compositio autem talis est, si voluerit villicus noster, cum suis in eam aquam, quam fratres suo juri vindicant, et quam ab archiepiscopo in cambitione terrarum habuerunt, piscari, licebit eis; ita tamen, quod de captura, quæ eis proveniat, fratres claustrales sortem, quæ unicuique continget, obtinebunt. Quod si claustrales in aquam, quam dicunt esse nostram, piscari voluerint, hoc etiam eis, sine contradictione licebit: et nostri partem, quæ contingit alicui ex eis, similiter obtinebunt. A loco autem illo, qui Danice Yadehr vocatur, usque ad sepes, nec ipsi claustrales in nostram, nec nostri in suam partem intrabunt, sine utriusque partis licentia. Quod ne valeat oblivioni deleri, nominis nostri caractere et sigilli nostri impressione præsentem paginam fecimus communiri: testium nominibus, qui adfuerunt, subtus adnotatis: dominus A. cancellarius et Ebbo frater ejus. Nicolaus præpositus. Thorbernus fidelis noster. Thurgotus sacerdos de Stro. Swnnæ de Wlveroth. Awti villicus de Ramlosæ, et plures alii.

XIV. [circa 1196.]

*Institutio domini abbatis Wilhelmi super anniversaria die ejus, quomodo sit agenda post obitum ejus.*

Sicut in consiliis dandis rebusque tractandis, pravorum hominum semper est præcavenda et reprimenda perversitas, sic, illis datis, rebusque dispositis, approbandum est et observandum, quidquid cum justitia majorum disponit auctoritas. Neque enim melius peccatorum cornua confringentur, quam si ea, quæ seniores cum benevolentia et reverentia Dei statuerint, integritatis libertate congaudeant, et perpetuitatis radice firmentur. Ego igitur Wilhelmus Dei gratia dictus abbas Beati Thomæ de Paraclito, ad omnium volo venire notitiam, quod corde tractavi, et opere devotus explavi. Cernens enim quod a quiete et contemplationis nonnunquam degustata dulcedine me frequentius separat curæ pastoralis officium, et sæcularibus me cogit interesse negotiis, studiis spiritualibus intermissis, dignum duxi aliquod mihi providere reme-

(70) Forsan ratam. Gratam sæpe pro ratam, vel gratam et ratam occurrit.

diu, quo me fraternæ charitatis, vitæ meæ diebus excursis, obtineat precibus, angelorum interesse consortiis. Ut igitur singulis annis, obitus mei die, festivum mihi per totum exsolvant officium, eodem obitus mei die marcam argenti ad plenam refectio-nem fratrum in pane triticeo, et piscibus et medone, in duabus ecclesiis, meo labore acquisitis, Tyereby videlicet et Frithersloff, eisdem fratribus assignavi. Duodecim etiam pauperes eodem die in pane et cerevisia et carne, si tempus fuerit, vel piscibus sustentari debebunt. Quoadusque autem supervixerero, item apparatus in obitu domini mei abbatis Sancti Germani Parisiensis post cujus collectam semper patris mei Rodulphi, et matris meæ Emelinæ memoria recoletur; et ambæ collectæ per unum per Dominum finiuntur. Ne vero hujus constitutionis nostræ pagina aliqua calumnia possit vel astutia violari, assensu totius capituli, ad colla sacerdotum dependentibus stolis, excommunicationis sententiam fecimus in publico promulgari. Quicumque igitur hoc decretum infregerit, primo secundoque commonitus, si ex integro non satisfecerit, alienus fiat a corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi. Fiat, fiat. Amen.

(71) *Decimæ episcopales in Crakom.*  
*Pensio de decimis in Crakom vi, pund annone*

XV.

*Newlinghe.*

Cunctis Christi fidelibus, ad quos præsens scriptum contigerit pervenire, Gwxil Boosdother, salutem in Virginis filio et charitatem.

Notum facio præsentibus et futuris, quod recognosco me viris religiosis canonicis Sancti Wilhelmi de Paraclito omnia bona mea in Newlinghe situata, videlicet unam mansiolam cum totis sibi adjacentibus, videlicet pratis, agris et silvis, nullis demptis, ob remedium et salutem animarum amantissimorum parentum meorum et meæ, consensu et consilio meorum germanorum Petri Boosson et Aggbæ Boosson, integraliter condonasse et appropriasse perpetue possidenda. In cujus rei testimonium sigillum fratris mei dilecti Petri Boosson, una cum sigillo Sigmundi Aggæson, præsentibus est appensum.

(71) In margine scriptum est ad has duas lineas: *Vix adhuc obtinet.*

## APPENDIX AD S. WILHELMUM.

### TESTAMENTUM ABSALONIS

ARCHIEPISCOPI LUNDENSIS.

(LANGEBECK, *scriptores rerum Danicarum*, tom. V, pag. 422.)

A celeberrimo doctissimoque viro Otthone Sperlingio editum est hoc testamentum sub titulo: *Testamentum domini Absalonis archiepiscopi Lundensis ex mss. optimis erutum et notis illustratum Otthonis*

Sperlingii, U. J. D. consilarii regii, et in academia equestri regia Hafniensi historiarum et eloquentiæ profess. publ. Hafniæ, litteris Joh. Jac. Bornheirichii, anno MDCXCVI octonis. Manuscriptum quo usus est Sperlingius, possessit olim Haraldus Hvitfeldius magnus ille vir, sua historia, quam munere cancellarii, quo functus est, major atque illustrior, facultatemque edendi dedit celeberrimus Joannes Laurentii, Andræ Velleii pronepos. Exstabat olim manuscriptum chartaceum in bibliotheca publica Hauniensi in capsula Cypriani ord. 3 in-4°, quod in fatali incendio anni 1728 periit, exscriptum tamen adhuc superest in manuscriptorum Bartholinianorum tomo III vel D, congruitque cum editione Sperlingiana et quoad verba et quoad syllabas. Sperlingianam integram editionem igitur excudi curavimus, retentis et dedicatione et doctissimi viri eruditis notis, diffusioribus uberioribusque licet, ne cui utilia amputasse videamur, et ut iis, qui Sperlingianum opus illibatum legere cupiunt, potestas detur. Ea, quæ adijcere visum est nobis, uncis inclusa sunt, ut a Sperlingianis dignoscantur.

Perillustri ac generosissimo domino, Dn. JOHANNI RANTZOVIO, duci militiæ præclaro, brigadier alias dicto, e: præfecto turmarum equestrium S. R. M. Daniæ Norvegiæ, etc., domino hæreditario in Frydenal, Brammingen, Orstefcloster, Strandoe et Bistrup; Mæcenati meo nunquam non venerando gratias, vota, salutem.

Quod tuum est, ad te merito, domine perillustri, redire debet: tuum sane fecisti, dum suasu tuo nunc edendum hoc qualecunque persuasisti; tuum quinetiam, quod sumptibus tuis et liberalitate summa hæc prodire volueris. Dudum est, quod fatigare prela desierunt, vel calecere, nisi necessariis quibusdam, quæ lempus ingerit et protrudit, non eruditio: et modo typographis distineri necessariis solis liceret, non tot nugæ vel quisquiliæ quaquaversum orbi legendæ venderentur. Mæcenates sane pauci sunt, qui scribentes aut hortentur, aut sublevant; haud enim commentari, vel lucubrationibus indulgere, sumptusque pariter ferre, unius facile hominis esse videmus. In te quod Mæcenates plures revixerint, Mæcenas optime, haud mihi præfatiuncula huc sola dicendum veniet; neque enim tam misere meritis es, ut in laudes tuas e carceribus, ad metas tam breviculas effundi sit opus. Quidquid dicere potero, omnes jam norunt; te militaribus inuitum rebus, iisque spectatissimum, in litteris tamen ita desudare, ut novo rursus exemplo tuo militiam litteris indigere doceas, qui illas artes tam feliciter conjunxisti. Habent hic igitur milites suum Mæcenatem, habent etiam litterati suum, habent omnis ordinis civēs, qui virtutibus student, quos, ut emergant juvare, quantum potes, desideras non solum, sed ornatos et adjutos se plurimi testantur ac gloriantur. Idem est in domo tua, quæ non academia non videtur esse, in quam nobilissimis liberis tuis ac nepotibus tot morum et eruditionis omnis magistros ac magistras conflueri voluisti, ut exercitum non minus domi quam foris habeas. Hinc est, quod nihil abs te expectari possit, quam quod RANTZOVII veteres, tui majores, summis anhelarunt votis et strenue præstiterunt, quorum gloriam vel nunc meritis æquasti felicissime, vel superabis aliquando felicitius. Deus te servet tuosque, et cui tantas gratias debeam sciant tum vivi, tum posteri. meque

Tibi, domine perillustri

Humili cultu et obsequio deditum vivere

Dabam Hafniæ, a. d. 30 Junii  
Ann. cl<sup>o</sup> l<sup>o</sup> XCVI.

O. SPERLING.

Testamentum, quod pius Pater nosfer Absolon archiep. ante obitum suum confecit.

Quæ præsentī pagina continentur, ex testamento A legavit et donavit <sup>(1)</sup> venerabilis <sup>(2)</sup> dominus Absolon Lundensis Ecclesiæ archiepiscopus, Sueciæ primas, ad hoc vocatis et præsentibus <sup>(3)</sup> domino Esberno, fratre suo, et <sup>(4)</sup> domino Gaufrido abbate de Sora, <sup>(5)</sup> et Tochone et Achone præpositis, <sup>(6)</sup> et magistro Johanne <sup>(7)</sup> et Thordone capellano suo, Lundensis Ecclesiæ canonicis, et Anfrido presbytero, et Haquino <sup>(8)</sup> camerario suo, et Paulo et Simone <sup>(9)</sup> pueris suis, et Henrico <sup>(10)</sup> converso de Sora, totum videlicet patrimonium suum, excepto <sup>(11)</sup> Fialensleve, quod fratri suo contulit, monasterio de Sora donavit.

Monasterio <sup>(12)</sup> de Aas in Hallandia Vathby, cum omnibus attinentiis suis, excepto molendino donavit <sup>(13)</sup> et scotavit.

<sup>(14)</sup> Ad mensam canonicorum Lundensis Ecclesiæ <sup>(15)</sup> Esbiruth cum molendino in Rogen, et cæteris suis attinentiis sylvis omnibus et terris donavit et scotavit.

Similiter <sup>(16)</sup> Saxulstorp in Ruma cum ecclesia et cæteris suis attinentiis eisdem <sup>(17)</sup> fratribus ad mensam donavit et scotavit.

Ad candelas cereas <sup>(18)</sup> utriusque coronæ et ad cereum nocturnum <sup>(19)</sup> in monasterio Beati Laurentii <sup>(20)</sup> quatuor marcas argenti singulis annis de censu civitatis, qui vulgariter dicitur <sup>(21)</sup> Midsommers Gylde, dedit.

Venerabili domino Erico Nidrosiensi archipræsuli, <sup>(22)</sup> propter justitiam exsulanti, centum marcas argenti.

Martino Bergensi episcopo, quinquaginta marcas argenti.

<sup>(23)</sup> Nigello episcopo Staffengrensi, quinquaginta marcas argenti.

<sup>(24)</sup> Ivaco Hamarcopensi episcopo, quinquaginta marcas argenti.

<sup>(25)</sup> Nicolao Aslonensi episcopo, <sup>(26)</sup> ciffumargenteum, <sup>(27)</sup> et scutellas argenteas, quas idem episcopus ei quondam dederat, donavit.

<sup>(28)</sup> Dno regi ciffum argenteum <sup>(29)</sup> mirabiliter fabricatum, quem Dn. Nidrosiensis ei quondam dederat, et vasculum aureum cum musco dedit.

<sup>(30)</sup> Dominus Suno ei tenebatur reddere cxxx marcas argenti, et illud debitum domino Petro Roschildensi episcopo et fratribus suis reliquit.

(<sup>64</sup>) Episcopo Roschildensi quinquaginta marcas argenti duabus minus concesserat ad emendum Alstofta, quas idem episcopo remisit, et ciffum argenteum, quem ei quondam dederat, donavit.

Fratri ejus (<sup>65</sup>) domino cancellario ciffum argenteum, quem ei dominus Suno quondam dederat, legavit.

(<sup>66</sup>) Domino Esberno ciffum argenteum, quem (<sup>67</sup>) Hildebrand fecerat, et parvum ciffum, de quo pater ejus potiones accipere solebat, et cuilibet filiorum suorum ciffos argenteos de majoribus ciffis dedit.

(<sup>68</sup>) Domino Alexandro ciffum argenteum de melioribus, (<sup>69</sup>) et loricas quas habebat, (<sup>70</sup>) et duobus filiis suis, duos ciffos argenteos modicos dedit.

(<sup>71</sup>) Dominæ Margaretæ duos ciffos (<sup>72</sup>) Rojanorum idolorum.

(<sup>73</sup>) Canonicis de Paraclito ciffum argenteum (<sup>74</sup>) de plano opere, ponderantem circiter (<sup>75</sup>) decem marcas argenti.

Majorem ciffum argenteum quem Sora habuit, capellæ de Sora dedit, (<sup>76</sup>) ad calicem faciendum.

De scutellis suis argenteis jussit calices fieri in monasterio B. Laurentii fortes et sufficientes: quod vero his prædictis de ciffis argenteis et scutellis superfuert ad perficiendas (<sup>77</sup>) coronas in templo reservari præcepit.

(<sup>78</sup>) Dominus Alexander habuit (<sup>79</sup>) octo marcas auri et dimidiam ad opus (<sup>80</sup>) casulæ et coronavum, ex quo auro magnam partem casulæ jam apponi feci.

Eschillus presbyter nonnullos aureos habet ad opus eorumdem reservandos; argentum quod Liuthgerus ei tenebatur persolvere, totum pauperibus jussit erogari.

Dominus archidiaconus de argento, quod accepit pro decimis et a presbyteris et de argento, quod habet dominus Alexander, domino archiepiscopo Nidrosiensi, et episcopis prædictum argentum persolvat, et quod residuum fuit, inter monasteria Scanix et Selandix fideliter distribui præcepit.

Dominus Alexander autem argentum suum non habet, nisi quantum constari poterit ex septingentis marcis (<sup>81</sup>) denariorum Scaniensium veteris monetæ, et ex eodem argento præcepit domino Alexandro, ut xvi marcas Soræ mitteret quibusdam persolvendas.

Argentum, quod Hericus filius (<sup>82</sup>) Harinæ, et Sueno frater ejus, et Conradus de Tumethorp ei tenetur persolvere, cujus debiti summam archidiaconus novit, præcepit reservari.

Debitum, quo Bondo, filius Gamalielis, ei pro donatione exactionum tenebatur, hereditibus ipsius Bondonis totum (<sup>83</sup>) pro anima sua remisit.

Herico Batti (<sup>84</sup>) cappam forratam (<sup>85</sup>) de pellibus marturum dedit.

Magistro Petro capellano archiepiscopi Nidrosiensis cappam forratam de (<sup>86</sup>) pellibus griseis dedit.

Decano Lundensi (<sup>87</sup>) pallium marturum dedit.

Thordoni capellano suo (<sup>88</sup>) superpelliculum cum pellicio de marturibus, et cappam (<sup>89</sup>) vario forratam (<sup>90</sup>) et juppam vario forratam dedit.

Simoni minorem juppam de griseo forratam: Petro Stamma griseum pallium quotidianum.

Marsilio Coco (<sup>91</sup>), coopertorium vulpinum dedit.

Petro (<sup>92</sup>) Stabulario equum, quem filius Biorn ei donavit, dedit.

Fratri ejus Wiff loriam, quam (<sup>93</sup>) Esbernus Mule ei dedit, donavit.

(<sup>94</sup>) Haquino camerario suo equum dederat, quem Bondo ei dedit.

Equum (<sup>95</sup>) brunici coloris Haquino Normanno cecidit.

Nigrum equum, quem Soræ habuit, eidem monasterio reliquit.

(<sup>96</sup>) Equum blaccatum domino archiepiscopo Nidrosiensi dari præcepit.

(<sup>97</sup>) Eschillum Bathsven libertate donavit.

Mulieres, quas (<sup>98</sup>) Nicolaus Stabbellarius de libertate in servitutem suscepit, ubicunque reperiantur, cum filiis suis libertati donentur.

Mulierem acceptam de Biargaherred in Scanis cum filiis suis libertate donavit.

(<sup>99</sup>) Saxoni clerico suo duas marcas argenti et dimidiam concessit, quos sibi donavit.

Saxo debet duos libros, quos archiepiscopus ei concesserat, ad monasterium de Sora referre.

(<sup>100</sup>) Magistro Johanni (<sup>101</sup>) bicarium argenti dedit.

(<sup>102</sup>) Magistro Walthero (<sup>103</sup>) pallium griseum, quod in Nativitate Domini vestiebatur, dedit.

Annulos aureos quindecim cum lapidibus, et undecimum sine lapide, monasterio B. Laurentii dedit ad (<sup>104</sup>) plenarium faciendum.

(<sup>105</sup>) Præposito Achoni minorem ciffum argenteum, quem Soræ habuit, dedit.

Argentum, quod (<sup>106</sup>) apud Cluniacum habuit, dimidium eidem monasterio contulit, medietatem vero ad (<sup>107</sup>) Claram Vallem transmitti præcepit.

Ecclesiæ de (<sup>108</sup>) Wellinge tenebatur argentum reddere, cujus summam archidiaconus novit.

Ecclesiæ de Stangby tenebatur (<sup>109</sup>) mansum unum reddere, quem dedit pro manso in Kopingh, et jussit ut Ecclesia in Stangby habeat mansum in Kopingh, donec de episcopatu reddatur.

Præbendæ cuidam tenebatur dimidium mansum in Huphackre, et jussit ut in Arleff haberet dimidium mansum, donec de episcopatu reddatur.

Præbendæ Nicolai monialis dimidium mansum in Asmundathorp, et jussit ut in Nyhyle haberet in parochia de Saxulstorp, donec solvetur de episcopatu.

(<sup>110</sup>) Magister Hugo prop. ium præbendæ suæ habeat, donec de episcopatu persolvatur.

Archidiacono dedit pallium magnum (<sup>111</sup>) de Læ-

katt, si sit ibi, et si ibi non sit, lectisternium forratum de marturibus ei donavit.

Jofrido Coco, duas cappas pluviales, alteram forratam.

Præcipue archidiacono præcepit, ut campanam, quam facere proposuerat, consummaret.

Magistro Hugoni lectisternium vario forratum.

Nicolao (\*) filio archidiaconi superpelliceuni vario forratum.

A Eschillo presbytero cappam forratam, quæ est (\*) in castro de Haffin.

Christianum Cocum, qui injuste captus erat in servitute, libertate donavit.

Achoni magistro laterum (\*), et Achoni Lapidæ præcepit ut archidiaconus benefaceret.

Pixidem argenteam cum reliquiis monasterio de Sora dedit.

Retribuat ei Dominus mercedem in vita æterna. Amen.

### NOTÆ AD PRÆCEDENS TESTAMENTUM.

Manuscriptum hujus testamenti egregium mecum communicavit vir elegantissimus et antiquitatum nostrarum amantissimus Dn. Johannes Laurentii, summi illius historici Andreæ Velleii pronepos, qui hoc manuscr. Haraldi Hvitfeldii, opt. mem. historici manu nobilitatum nactus est, ex quo nunc illud hic editum videtis.

In sumptibus ferendis civis eximius Hafniensis Dnus Georgius Mollengracht laudari meretur, qui, quamvis litteris doctioribus excultus non sit, eruditionem tamen amat et eruditus favet. Ejus ad exemplum si multi se compararent, non doctorum cogerentur scripta cum blattis et tineis luctari. Hæc in illorum laudem, qui consilio, ope vel opera juvarunt, præfari debui.

(\*) *Venerabilis*. Hic titulus post Bedæ tempora, cui primo omnium datus fuit, ecclesiasticis placuit, sicque episcopos, imperatores et papæ Romani compellere perrexerunt; archiepiscopos quoque imperatores et reges sic solebant, at papæ in multis suis litteris reverendissimos et sanctissimos dixerunt. Nec penes ecclesiasticos hic titulus solum resedit, sed et ad principes sæculi liberales in clerum transiit; unde in litteris papæ Gregorii IV de Hamburgensi archiepiscopatu Ludovicus Pius imp. non solum venerabilis princeps vocatur; in verbis: *Omnia vero a venerabili principe ad hoc Deo dignum officium deputata, nostra etiam auctoritate pta ejus vota firmamus*; sed et missi imperatorem venerabiles iisdem litteris audiunt, quamvis episcopi non essent; sic enim legimus: *Venerabiles Ratolfum sive Vernoldum episcopos, nec non Geroldum comitem vel missum venerabilem relata est confirmanda*. Quin et mulieres et matronæ pietate insignes titulum istum subinde meruerunt ab ipsis ecclesiasticis; apud Adamum Bremensem primo Ikia illa, quæ Ramsolam in Verdensi diocesi donavit, venerabilis dicitur l. 1, p. m. 22. Unde contigit, ut prædium quod Ramsola dicitur, a quadam venerabili matrona suscepterit nomine Ikia. Deinde quoque, Emmam Ludgeri comitis uxorem ob eandem munificentiam hoc titulo condecoravit l. 11, p. m. 64: *Benno dux Saxonum obiit, et Ludgerus frater ejus, qui cum uxore*

B *sua, venerabili Emma, Bremensi Ecclesiæ plurima bona fecerunt. Hodie quemvis sacerdotem venerabilem, venerandum, reverendum compellere decet.*

(\*) *Dnus Absolon Lundensis*. Meretur hic archiepiscopus ob multa præclare gesta, et decus, quod familiæ suæ intulit, sæpius commemorari. Adzeri Rygh filius, episcopus Roschildensis factus an. Chr. 1157, ad archiepiscopatum Lundensem ascendit an. Chr. 1178, vita tandem excessit A. C. 1201 die S. Benedicti, seu 21 Martii, ut indicat Arnoldus l. 1v, *Chr. Slav.*, c. 18, ubi quoque verba quædam exstant, quæ testamentum hoc Soræ nuncupatum, innuunt, dum Soræ circa finem dierum suorum molestia corporis tractum ægrotasse scribit, et cum ætatis annum septuagesimum tertium attingerit. Natus fuit anno 1128, quod Hvitfeldius observavit, ita ut episcopatum Roschildensem regere cœperit ab anno ætatis xxx, et archiepiscopatum ab anno 1; testamentum hoc suum anno 1200 condidit, vel serius etiam, circa finem dierum suorum ægrotans, ut Arnoldus loquitur. Et dum canonicorum de Paracclito meminit, quibus legatum insigne reliquit, videtur jam abbas illorum Wilhelmus, Absoloni tantopere dilectus, vitam commutasse, cum Absolon testamentum dictaret, et sine abbate canonicos fuisse, quod illis solis scribi curaverit, atque sic paulo ante vitæ finem 1201 hoc Testamentum conceptum esse dici debet; Wilhelmus enim abbas, et Absolon archiepiscopus eodem anno decesserunt, sed Wilhelmus prior.

D Testamentum fuisse nuncupativum ex ore archiepiscopi exceptum, indicant non ab archiepiscopo, sed ab altero de archiepiscopo scripta verba, et sæpius repetita, *donavit et scotavit*, non *donavi et scotavi*, unde quoque subscriptionibus et sigillis caret, testibus solum assistentibus undecim nominatis et perscriptis: quæ quoque confirmant, circa finem vitæ Absolonem sentientem vires deficere, et morbos urgere, hæc dictasse et nuncupasse, cum, multa sicut illic legata et donata, quæ nonnisi ultimo ejus tempore dominio ejus accesserant. Et quamvis testamenta reliqua valere non possent in Dania, nisi rege confirmante, episcopos tamen et clericos, qui juri-

bus ac moribus Danicis subjectos se non credebant, nisi quatenus vellent ipsi, aut leges prodessent, iuribus Romanis vixisse considerare debemus, ex quibus testandi jus liberum sibi sumpserunt, et ne possent a regibus testamenta eorum scripta facile subverti, nuncupare malebant quam scribere. Andreas Sunonis successor Absolonis in archiepiscopatu Lundensi testamento quoque ultimam suam voluntatem declaravit, prout Saxo in dedicatione sui operis historici docuit, quod an nuncupaverit an vero solemniter scripserit et obsignarit, dicere nequeo, quod illud nondum viderim. Multæ tamen aliæ donationes ejusdem archiepiscopi Andreae scripto comprehensæ leguntur, quas per Valdemarum II regem confirmari curavit.

Jam de nomine Absolonis quoque monebo, quo nunc omnibus notior est hic archiepiscopus quam suo. Certum enim est, cum Absolonis nomine ab initio, aut in Danica lingua non usum, sed clericos et ecclesiasticos, non intelligentes nominis Danicivim, ex Axel finxisse Absolonis, quasi, qui Danice Axel diceretur, Latine Absolon appellandus sit. Minima quæque allusio nominis occasionem clericis quondam dedit Latina substituendi; sic enim ex Kield fecerunt Kilianum; ex Orm, Homerum, ita ut neminem hoc admirari velim ex Axel factum esse Absolonem. Omnes majores Absolonis Danicis, et huic genti consuetis ac receptis nominibus, appellati sunt: frater ejus, Esbern; pater, Adzerus; avus, Skialmo; proavus, Tocko, primus Christianus in hac familia; abavus Slago; solum Absolonem Hebraico nomine addito inter Danos succrevisse, credere nequaquam ulla ratio jubet. Axelii sane nomen inter Danica in hodiernum usque diem permanet, nihil est frequentius quam hoc nomen, præprimis inter nobiles viros. Nec soli Absoloni hoc evenit, sed etiam aliis Axelis, quos Latine scribentes Absolones vocarunt omnes. Exstant Christophori Bavari litteræ apud Hvitfeldium an. 1443 datæ, ubi ille qui centies alias Oluff Axelson scriptus et recensitus fuit, senator regni maxime nobilis et celebris, unusque ex Axelii filiiis (af de Urelsonner), in historia Danica nominatissimis, ex quibus hodie domini Totth, quotquot sunt, cognominati prodierunt, ille, inquam, Oluf Axelson in prædictis litteris Latine conceptis diserte Olaus Absolonis scribitur, et tantumdem de aliis Absolonum nominibus in Dania sentiendum superest. Quin et ipse archiepiscopus credidit Axelii nomen ex Absolonis nomine detortum esse, cum veteres hæc opinio diu tenuerit, totam linguam Danicam vel ex Latina, vel ex Græca fluxisse, eoque nominum et verborum origines referendas: quam opinionem etiam Saxo secutus, ipsum semper Absolonem vocavit, qui cum ipso vixit, et Axelii nomen in vulgo nullies audivit pronuntiari, sed et ipsius archiepiscopi epistolæ ad alios exaratae, hoc nomen Absolonis ubique præferunt. His addatur inscriptio Asumensis Runica, Runicis litteris sculpta, quæ reperitur

in muro et porta templi, et est ab excell. Dn. Wormio p. m. in Monumentis descripta p. m. 171, ibi Absolon et Asbiornus Mule ut benefactores Ecclesiæ istius adnotati clare reperuntur.

KRIST MARIV SYN HIALPI THEM ER KIRCKIV THINO  
CVTHI ABSILON ARKIBISKVP OK ASBIORN MULI.

Hoc est: *Christe, Mariæ Fili, adjuva eos qui Ecclesiæ tuæ (vel huic) benefaciunt Absiloni archiepiscopo et Asbiorno Mule.*

Ubi quoque Absolon, non Axel dicitur; quorum omnium causa est, quod Absolonis et Axelii nomen unum idemque esse persuasi fuerint, et Axel ab Hebraico Absolon derivatum ac contractum esse ab indoctis clericis didicissent, in quibus tamen falsi fuerunt, siquidem Axel et Absolon toto cœlo differunt. Absolon, Pater pacis explicatur; Axel, est magnificus et magnus. Axeltorg etiamnum vocamus locum nundinarum spatiosissimum et frequentissimum; Axelhuss est aut domus magna, multisque communis, aut domus ab Axelio constructa: unde recte satis Hvitfeldius in Chronico ad annum 1201 p. m. 67, edit. noviss. de Absolone verba faciens, Hafniæ arcem ejus tempore Axelhuss dictam fuisse scripsit: *Hand stistte Risbenhaffns Slot oc By, med Amager Land til Rostilde Stifft.* Et quare Axelii domus dicebatur hoc castellum? Non sane aliam ob causam, quam quod ejus dominus ac conditor vulgo Axel vocatus sit, qui est Latinis Absolon factus. Nam anno 1168, cum episcopus Roschildensis esset, hoc castellum contra piratas exædificavit, ab eoque tempore Axelhus dici cœpit, donec Roschildensi Ecclesiæ totum illum locum transcripsit: qui post mortem ejus, amplificatis finibus, et in oppidum paulo lautius exspatiantibus, Stegelburgi nomen imposuerunt arci, aut potius a Germanis et peregrinis illic exscendentibus, quoties appellerent, nomen Stegelburgi acquirisse videtur, ita ut ab indigenis Axelhuss, a peregrinis Stegelborg vocari perrexerit; sicque conciliantur facile diversa illa nomina, a diversis nationibus uni loco collata, quod sæpe fit; quæ tamen Svaningium induxerunt in Chronologia Danica rem totam invertere, dum p. m. 78 sic referre voluit: Anno 1168 ad arcendos finibus Selandiæ piratas exstructa est ab Absalone episcopo Roschildensi arx Hafniensis, olim Stegelburgum, postea Axelhusium vocata. Axelhus enim nomen præcessit, Stegelburgi post additum reperimus. Sed Axelvold castellum in Ostro-Gothia a Canuto Porse duce Hallandlæ circa ann. 1326 conditum, non ab Axelio quodam aut Absolone nomen sortiri video, sed a silva ista ingenti, quæ castellum excepit; adeo ut Axelvold sit silva spatiosa, densa, longa, omnis generis arborum nutrix, qualem conspicuam vel vægrandem magnitudinem rerum cum voce Axel augeri septentrionalibus dixi; ut sit Axel veluti contractum ex Allæll: tam beatus, ut omnia subministrare possit sic Aarsæll, qui dives est frugum et annonæ, illasque copiose procurare no-

vit; *Vinsæll*, amicis stipatus et gratus omnibus; *Seyersæll*, qui victoriis beatus est, illasque parare potest egregie: explicatius illum vocamus *Seyersalig*, ut *Lyctsalig*, Gormanis *stuctselig*, cui fortuna favet: omnia ex unica voce *sælge* profluentia (sic enim melius scribitur quam *sellie*), quod est *tradere, vendere*; ita ut *Sæll* et *Salig* dicatur ille, cui fortuna libenter tradit opes suas et liberaliter: sic *Azell*, cui fortuna in omnibus favit, qui vere magnus est. Axelstada villa ad Susam amnem in Selandia ex ea causa contracte *Allsted* hodieum appellatur, non procul Ringsstadio versus occidentem sita: Saxo ejus meminisse dignatus est. Hæc cum non intelligerent clerici, *Alex* Danicum idem esse quod *Absolon* Latinum sibi et aliis persuaserunt. Et sic errare contingit omnes illos, qui Danicam linguam ex Hebræa, Græca vel Latina deducunt, cum in nominibus propriis Dani veteres nullam linguam respererint nisi suam: et dum Danicam linguam ultimam esse crediderunt omnium, nec ex ea proficisci posse, quæ non in aliis linguis prius fuerunt, valde se fefellerunt ita statucentes, cum etiam innumeræ supersint antiquitates, non exigui momenti, quæ ex nulla alia quam ex Danica lingua explicari poterunt.

Jam et alius error de hoc eodem Absalone archiepiscopo multorum animos sic obsedit, ut vix mihi spes relinquatur evelli aliquando posse. Absalonem enim cognomento non solum *Huid*, sed et totam *Hvidiorum* familiam in Dania hinc descendere putant, quod falsum est omnino. Cognomina enim, quæ tunc fuerunt in Dania nobilibus, vaga, nec perpetua vel hæreditaria aut in familiam transeuntia deprehendimus fuisse, sed cum iis, qui cognomen acceperant, extincta, neque ad posteritatem demissa. Hoc innumeros hæcenus errare fecit in familiis nobilissimis constituta, earumque origine deducenda. Falsum est præterea, Absaloni archiepiscopo unquam *Huid* cognomen fuisse; nulla enim veterum monumenta ejus ætatis hoc dixerunt, non Saxo, non Sueno Aggonis, non alia Chronica ejus ætate aut paulo post scripta. Recentiores quidam hanc opinionem fovere cœperunt, et controversiam inde magnam facere, quasi totius Danicæ nobilitatis salus periclitaretur, nisi protinus his fidem addiceremus nostram. Ego vero, dum quæro quibus rationibus innitantur pro *Hvidiorum* familia, nihil plane reperio, nisi illud, quod avum Absalonis Skialmonem Candidum, seu *Hvid*, cognominatum fuisse legissent: hinc enim ita colligunt: si avus *Hvid* fuit cognomine, etiam filii et nepotes, et pronepotes et abnepotes omnes *Hvidii* erunt: quam ob causam nepos Skialmonis Absalon, *Hvid* cognominandus erit.

Nego autem ego et pernego illud sequi, siquidem nondum cognomina fuerunt ulli familiæ per Dania hæreditaria. Verum satis est, et ex Saxone constat Skialmonem avum fuisse Absalonis, constat quin etiam *Candidi* cognomen Skialmoni datum:

A at non ex familia illud cognomen ortum duxit, sed ex vulgo, causisque incidentibus, ideoque nec ad postereros ejus descendere potuit, imo nec descendit, nec ullis monumentis quisquam mihi hoc probatum dabit. Contrarium elucet protinus ex hac ipsa familia Absalonis, ubi cognomina nulla cognominatum excedunt, aut ad ejus familiam descendunt. Tocko pater Skialmonis cognomine non uno claruit, dictus est enim et *Tryller*, magus et *Sfyttter sugittarius*, tam quod magiæ deditus fuerit, dum paganus fuit, et usquequo Christianæ religioni nomen dedit, quippe qui primus scribitur in ea familia Christianus; quam quod arcu præstans fuerit, sed a *Hvidiorum* cognomine multum ille abfuit. Filius Skialmonis *Alderzerus*, pater Absalonis, suo cognomine sæpius celebratur, quod *Ryg* vel *Rog* fuit, *hirsutus*, non *Huid* [potius idem ac *Rig*, scilicet *dives* vel *potens*]. Frater Absalonis Esbernus, cognomine quoque suo gaudebat, *Snare* vocatus, quod expeditissimus esset et in consiliis, et in rebus gerendis. Esberni deinde filius Absalon, *Belg* cognominatus, quasi *ventricosus* et totus venter; alter filius Esberni, Joannes dictus, sed cognomine *Marscalcus*, ab officio, ni fallor, quod gessit; et tertius filius Nicolaus, rursus alio cognomine donatus *Mule*, scilicet, ita ut nemo eorum, nec *Candidus*, nec *Albus*, nec *Hvid* appellatus sit: quibus jungi potest Nicolai Mule filius Esbernus, dictus *Snerling*; ita ut majorum cognomina tunc nemo sumpserit, sed suo proprio quilibet gavisus sit, dum vixit: quæ, si quis ad familias trahere voluerit, ut hæreditaria, ne ille multis erroribus et se, nosque omnes implicabit, quod hæcenus quoque summis viribus ausi conatque sunt plures, qui quoties cognomen aliquod emersisse aut legerunt aut saltem alludere ad hodierna nobilium familiarum cognomina posse judicarunt, protinus exinde familiam arcessere aut exstruere totam voluerunt. Sero sane cognomina, quibus familiæ hæreditario hodie distinguuntur, in Danica nobilitate fuerunt recepta, et pene post alios omnes: nec ulterius quam a sæculo xiv paucis Danorum hunc morem placuisse totas familias cognominibus hæreditariis insigniendi deprehendimus, postquam Germanicos mores etiam hæc in re imitari voluerunt septentrionales. Istorum vero, de quibus dixi, cognominum et illa tunc conditio fuit, ut non adsciscerentur ab iis, qui sic cognominabantur, sed ab aulicis et a vulgo imponebantur, ut coacti omnes ea de se dici audirent, quod plerumque ridiculi aliquid immistum haberent talia cognomina, ut *Belg*, *Mule*, etc.

Hinc istis cognominibus, de seipsis loquentes, non utebantur, quæ quoque causa est, quod Esberni nomen nudum, non addito cognomento *Snare*, in hoc testamento positum videamus, nec Saxo in historia sua eo cognomine Esbernum ullibi produxerit, quod gratum non esse jam didicisset cognominibus istis traduci, sive ad laudem nimiam spectarent, invidiæ nutricem, sive ad risum excitandum, cum vulgi sannis comedendos exponi viros

illustres grave esset omnino. Haud eo tamen hæc pertinent, de cognominibus nobilium hæreditariis, quæ nova possunt dici, quasi Danica quoque nobilitas, et familiæ antiquissimæ ac honoribus cumulatissimæ, novæ sint nec nisi a sæculo xiv numerandæ, minime gentium; neque enim a cognominibus istis pendet nobilitas, sed a successione perpetua et longæva, quam nobilissimi homines ab antiquo conservatam ad nos usque deduxerunt, quæ successio sub multis cognominibus familias antiquissimas nobis dedit. Antiquitas sufficiebat ad nobilitatem indicandam primi auctoris nomine posteris omnes descendentes appellasse, ut ab Ingo, Inglingos; a Skioldo, Skioldungos; a Folcone, Folckungos; a Carolo M., Carolingos; a Meroveo, Merovingos; ab Immedingo, Immedingos; a Sturlo, Sturlungos, et innumeras alias antiquissimæ nobilitatis familias, haud alio cognomine ornatas. His appellationibus deinde cessantibus, cum nimis diffundere se viderentur ista cognomina, et nobiles ac ignobiles pariter in eadem familia comprehendi et confundi; siquidem multi rami nobilium stemmatum haud in eadem nobilitate semper potuerunt gradum figere, quin ad incitas quasdam redigerentur, quod reliquæ nobilitati, cui nihil tam proprium est quam splendor, non solum luctuosum, sed et dedecoris nimium habere videbatur, esse inter suos, quos eo prolapsos videre non cuperent: hinc ad patrum nomina nobiles cœperunt recurrere, iisque diu semet appellare, et nobilitatem suam conspicuam reddere, ut Ericus Otheson, Axelius Olufson, Tycho Nielson, etc. Sed cum neque sic a vulgo tuti essent, aut satis distincti, quoniam vulgus semper nobilitatis insignibus sub et obrepit, ad ultimam hanc cognominandi rationem qua cognomina hæreditaria familiis et stemmatibus reliquerunt, perventum est, quæ aliquandiu nobiles egregie quidem distinxit, sed nunc quoque in vulgus ita patet, ut nisi sua luce præfulgeant nobiles dum vivunt, vix a posteris discerni amplius valeant nobiles et plebei, et ad alia rursus remedia deveniendum sit, si posteritati suæ nobiles dehinc consultum volunt. Nihil igitur propter nomina vel cognomina decedit antiquitati familiarum nobilium quæ profecto Danis sunt antiquissimæ, ita ut cum quavis gente certare possint, imo plurimas vincere, quod alio tempore mihi deducendum sumpsit, modo vires et facultates mihi suppetant. Sive sint igitur *Urnii*, sive *Bannerii*, sive *Goi*, sive *Tottii*, etc. omnes illas familias, influitæ antiquitatis, supra quam credi potest, reperire licet fuisse, licet sero *Urniorum* aut *Banneriorum*, etc. cognomen assumpserint, in quibus revera nulla nobilitas versatur, cum nomina sæpius, etiam ex levissimis causis, mutantur, nobilitas postquam semel radices egit, velut annosa quercus occulto ævo crescens, non desinit quandiu spiritus est et medulla.

Nunc illud saltem demonstrare volui, nec *Hvidiorum* familiam ad Skialmonis Candidi proprie per-

tinere, aut ita, ut ab ea descendat, nec diu esse ninis, quod *Hvidii* cognomen hoc hæreditarium suæ familiæ fecerint. Eadem ratione sequitur, Saxonem grammaticum, qui cum Absalone archiepiscopo vixit, non censendum esse ad Langiorum familiam nobilissimam pertinere, quod alicubi cognomen *Longi* sortitus sit, iis enim temporibus cognomina non fuerunt hæreditaria, aut familiæ; non inter nobiles, multo minus in vulgo.

(\*) *Dno Esberno fratre*. Hic ille est, qui cognomen *Snare* tulit, quod suas res citissime expedit, eoque distinctus fuit ab aliis Esbernis. Fratrem majorem fuisse Esbernum, tum conditio ipsius evincit qua proli procreandæ aliisque sæculi studiis datus erat in aula, domi, foris, militiæque; quæ sane curæ ad primogenitos filios spectabant, adeo ut sæpe moneant nos historiæ, primogenito sine liberis e vita excedente, minorem fratrem ad sæculum revocatum, ordines ecclesiasticos ut deserere posset impetrasse, pro domo et familia sustentanda. Sic Hartungus et Adolphus fratres Schowenburgici; Hartungus regimini et militiæ destinatus erat, Adolphus ecclesiasticis; Hartungo tamen absumpto bellis quibus servierat, ad Adolphum successio rediit, qui quoque monasteria relinquens, sæculo matrimonisque se mancipavit. Hoc itaque Esbernum ætate Absalonem prævertisse primo docet, deinde Dambori Rugii oratio apud Saxonem, l. xiv, p. m. 296, diserte satis indicat, dum rationes suas exponit, cur Absalonem potius quam Esbernum natu majorem adhibere cupiat in pace petenda a rege Daniæ. *Nec par industria*, inquit, *in fratre tuo prætereundo, quanquam natu præstet, usos nos esse constat. Tibi enim*, loquitur Absaloni, *auctoritatis prærogativam, honoris, non animi nec ætatis privilegia, sed dignitatis ornamenta concilians*. Hæc Saxonis verba, qui cum Esberno et Absalone vixit, a veritate aliena esse nemo facile credit. *Martinus* est tamen Martinus Petri abbas Sorani, qui in libro præfuit usque ad annum 1571), qui in libello suo *De Absalonis archiepiscopi genealogia* Danicæ edito Hafniæ an. Chr. 1589, tam in fronte libri quam postea p. 29, Absalonem et Esbernum, fratres gemellos uno partu exclusos contra Saxonem ausus fuit scribere et statuere, anilibus quibusdam fabulis, quarum plenus est iste liber, innixus, quas tanto historico præferre non dubitavit, earumque mendacia tantæ luci, ipsique veritati vim ut facerent, quantum in ipso fuit, passus est. Ejusmodi vero nugæ haud opus est confutare, sed dammare: nullis enim rationibus docuit, cur Saxoni minus, sibi vero præfiscine credendum sit; nec ea quæ opponere conatus est plus possunt quam ultimus fluctus contra Marpesiam caute. Fuit igitur Esbernus Adzeri filius natu major, ideo sæculi rebus destinatus, alter Absalon, minor natu, et ecclesiasticis propterea regulis imbutus, prout tunc solebat observari in educandis filiis. Uxores Esberni hujus duas fuisse docet nos manuscr. de iis qui Soræ sepulti fuerunt, quibus nomina Hul-

mesfretth et Ingeburg : dicit enim : *Juxta illos sepultæ sunt duæ uxores Esberni Snare Hulmesfretth et Ingeburg : inferius ante gradum sepulta est domina Gundil mater prædictæ Hulmesfretth. Monet autem idem manus. hæc corpora sita in parte australi a choro, in presbyterio S. Joannis evangelistæ, cum ossa Esberni Snare ante gradum presbyterii Absalonis jacerent, disjuncta sic ab uxorum ossibus longo spatio : quod non solet maritis et uxoribus usu venire, quod conjungi ament uno sepulcro. Et sæpe conjuncta jacuerunt olim, sed ecclesia Sorana flammis et incendiis destructa an. Chr. 1247, translata sunt horum patronorum ossa an. Chr. 1285 in ecclesiam novam majorem, atque hoc pacto ab invicem separata, tribus ecclesiæ novæ locis rursus inhumata, quæ prius conjunctim jacuerant; qua de re audiendus est auctor ejusdem manus. loco notabili et egregio. *Istorum tamen omnium ossa* (loquitur de Absalonis et ejus familiæ ossibus) *cum multis aliis, quorum nomina in libro vitæ scripta sunt, translata fuerunt de antiqua ecclesia per dominum abbatem Nicolaum tertium in ecclesiam majorem, et reposita in tribus locis, videlicet, pars quædam in presbyterio summi altaris ad dextram domini Absalonis archiepiscopi, ut jam patuit; pars altera in presbyterio Beati Joannis evangelistæ, ubi uxores domini Esberni Snare locum suum ab illo tempore receperunt cum Gunilda; et pars tertia in presbyterio B. Joannis Baptistæ anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo quinto, in crastino commemorationis animarum. Cætera quæ de Esberno dicerentur, exstant apud Saxonem, unde peti hoc ejusque præclare gestis poterunt.**

(\*) *Dno Gaufrido abbate.* Præfuit Sorano monasterio hac dignitate ab ann. 1189 ad 1213 Anglus natione; multis enim ex Anglia monachis et ecclesiasticis usi sunt *Dani*, quando non tantam copiam clericorum regna ipsa *Dania* suppeditare poterant, hinc et prædecessor *Simon*, Anglus fuisse scribitur.

(\*) *Et Tochone et Achone.* Ambo præpositi erant, sed *Tocho Roschildensis Ecclesiæ*, ut ex catalogo eorum, qui Soræ sepulti fuerunt, manifestum evadit. Sic enim ibi verba jacent : *Ante ostium ecclesiæ jacet dominus Tucho præpositus Roschildensis;* erat enim ex benefactoribus Sorani monasterii : qui cum vixit et adfuerit, quando Absolon testamentum suum nuncupavit, facile videmus Saxonem præpositum, cujus litteræ aliquot meminerunt, circa ann. 1180 et 1184 apud Stephanium in *Notis ad Saxonem* editæ, jam decessisse, et Tockoni præposito locum fecisse, ut successori suo in hoc officio. Nondum occurrit mihi, quando Saxo præpositus Roschildensis diem suum obierit, et Tocko successerit, sed aperte satis Stephania sententia convellitur, his indicia, qui Saxonem grammaticum et historicum eundem cum Saxone præposito Roschildensi fuisse, multis conatus est asserere in *Proleg. ad Saxon.* c. xi. Solum enim Saxonis præpositi no-

A men non facit Saxonem grammaticum vel historicum nostrum præpositum. Plures fuere Saxones iisdem temporibus viventes, ex quibus non nisi unus præpositus Roschildensis fuit, qui sane non fuit Saxo grammaticus, prout contendit Stephanus; mansit enim Saxo grammaticus Absalonis archiepiscopi clericus usque ad mortem ipsam archiepiscopi, et diu post etiam in vivis fuit, ut aliquando clarius docebo; cum Saxo præpositus ante Absalonem vita exisset, et Tockonem hunc, qui testamento Absalonis nuncupando cum aliis astitit, successorem accepisset præpositum Roschildensem. Constat igitur ex hoc Testamento quoque Saxonem grammaticum non fuisse præpositum Roschildensem; neque enim deficiunt alia plurima, quibus hoc docere possem, nisi ab hoc loco aliena essent, et nimis diffundere nos oporteret, qui de Tockone præposito disquirendum sumpsimus, non de Saxone grammatico. Vocatur hic præpositus *Tocho* et *Tucho*, ut audivimus; sed cavendum est, ne illud cum Tychonis etiam nomine confundamus: sunt enim Danis diversa nomina, *Tocke* et *Tyge*, nec Latinorum flexiones aut scriptiones perversæ sunt attendendæ, sed ipsa lingua Danica, quæ in nominibus suis exprimendis et distinguendis semper fuit et est accuratissima. Idem dicendum de Achonis nomine, quod hic Tockoni conjungitur: multis apud clericos Latinos vexatum est illud nomen injuriis, nam aliis est *Aggo*, *Ako* et *Hako* et *Hacho Haquinus* aliæque præterea hujus nominis detorta, cum Danicum verum nomen sit *Aage*, et Norvegicum *Haagen*, [Islandis autem *Hakon*.]

(\*) *Magistro Joanne.* Vide inferius notam 67.

(\*) *Thordone capellano.* Habebant archiepiscopi capellanos, notarios ac clericos suos, qui scribenda observabant in domo aut capella, hoc est, comitatu archiepiscopi. Capellanus erat totius cancellariæ caput, instar cancellarii in aulis principum; quidquid enim cancellarii principibus præstabant, illud capellani archiepiscopi. Quid? quod capellani et archicapellani antiquiores sint in hoc munere quam cancellarii, et prius regum aulas ac episcoporum scribendi gratia per Germaniam obsederint, quod præter clericos initio fere nullus sæcularium scribere didicisset. Sed postquam ex Romano jure et aula cancellarii nomen prævaluit, capellani cœpit etiam apud episcopos cessare. Sic qui Caroli M. temporibus archicapellani scribebantur, paulo post archicancellarii in hunc usque diem cœperunt appellari. At non existimet quis hunc Thordonem capellanum esse Thordonem *Degn* vulgo cognominatum, qui leges Valdemari II Juthicas adnotationibus perbrevis illustravit: nec juvat quod capellani quandoque Danis *Degne* vocati sint; nam primo non convenit ætas: Thordo capellanus Absalonis sub Canuto VI rege vixit; Thordo *Degn* sub Valdemaro II, et quidem sera ætate, post promulgatam legem Juthicam ann. Chr. 1240, quo Thordo capellanus vix pertingere potuit: dici



quod Thordo capellanus Absalonis archiepiscopi fuerit Roschildensis, ut innuit Hvitfeldii *Chronicon* p. m. 154; tertio quod *Degn* vel diaconus et capellanus haud idem fuerit; *Degn* enim et diaconus archiepiscopi ad cancellariæ negotia admoveri non solebat, sed in Ecclesiæ officiis archiepiscopum juvando aderat; capellanus vero in capella archiepiscopi, ut in comitatu principis cancellarius vivebat, et scribenda regens et scripta.

(\*) *Camerario suo*. Etiam illud nomen episcopi a secularibus nutriti sunt.

(\*) *Pueris suis*. Illi pueri, pueri non fuerunt, sed obtinuit ista loquendi formula de ministris alicujus aulicis junioribus et florentissimæ ætatis. Anglis dicebantur communi nomine *Thegni*, sive ætatis gravis essent, sive vegetæ, dignissimis officiis admoti, vel inferioribus: a veteri verbo Danico et Saxonico *tienne*, *deenen*, in usum diuturnum deducti; olim apud paganos et initio Christianismi vox satis nota Danis, qui nihil frequentius in ore habebant, quam *Herda Gudæ Thiagn*, id est *Ecclesiæ Dei minister* vel *servus*. Sed ab aula tandem penitus in Dania recessit vox, in Ecclesia retinent suos *Degne*, qui sunt subministri velut Ecclesiæ: nec a *διακονίῃ* Græcorum originem repetere debemus, quod faciunt plerique; sed a veteri *Thiagn* factum est *Degn*, *Thiagn* autem a *thionne*, servire. Quotquot igitur in aula regum et principum serviebant, *Thiagni* et *Thegni* dicebantur, ex quibus juventute prima conspicuos Latine loqui volentes cærici, fecerunt *Pueros*, Germani *Rnaben*, *Edelfnaben*. Nec solum hic reperitur, sed in multis scriptoribus hoc sensu occurrunt *pueri* pro ministris et servis non contemptissimis. Et *Chronicon* quidem *Selandicum parvum*, quod nuper edidit Arnas Magnæus Islandus, ita de Canuto duce Slesvicensi, p. 17, loquitur: *Quem cum pueri sequi vellent, prohibuit eos: at cum illi dicerent, turpe esse quod dux non solum sine pueris, sed etiam sine gladio incederet*, etc. Pueri ergo non fuerunt illi, qui consilia dare poterant et duci suggerere. Sic quoque de Nicolao rege Daniæ, p. 19, habet: *Cum venisset prope Hetheby, dissuaserunt ei comites et pueri sui, ne introiret illuc*. Sunt enim hi pueri his scriptoribus, quod olim Danis et septentrionalibus *Dreng*, quos novimus juvenes robustos et nobiles fuisse, virisque similes, quamvis hodie ad minorem ætatem et viliores solum nomen illud sit restrictum; hinc enim *Drungarii* milites apud Græcos Constantinopolitanos nomen retinuerunt, idemque fuerunt *Dreng*, et formula, *gaden Dreng*, apud Danos, quod *Rarle* apud Suecos. In Anglicis scriptoribus vocantur *Tyrones*, hoc est, qui nondum milites facti erant, proximi vero ut fierent. Milites enim in aula dicebantur, qui ob officia et servitia sua, quæ præstabant, beneficio aut feudo quodam erant donati. Hinc sæpius occurrunt milites feudati; *Tyrones* autem et *Pueri* illi sunt nobiles, qui quidem serviunt, sed feudum aliquod nondum impetraverant, ne impetrandi viventes, servientes et militantes.

Nobiles enim fuisse illos *pueros*, de quibus hic loquimur, nullum est dubium, quin et ætatis justæ juvenes, quia testamento tanti archiepiscopi ut testes adhibiti leguntur, quod non est puerorum minorenium aut vulgarium. Etiam veteres Romani voce *pueri* sic aliquando sunt usi: Plautus sæpiuscule, *Curcul.*, act. 1, sc. 1, v. 9, de Phædromo juvene amoribus nocturnis indulgente, et eunte *Quo Venus Cupidoque imperat suadetque Amor: Tute tibi puer es, inquit, lautus, luces cereum*. In *Mostellar.*, act. 4, sc. 2, IV. 30, Theuropides senex alloquitur servum et Phaniscum:

*Heus, vos pueri, quid isthic agitis? quid istas œdeis frangitis?*

Varro in *Eumenid.*: *Vix vulgus constuit, non Furiarum, sed puerorum et ancillarum. Rnechte und Magde*, dicunt Germani. Ita puellæ quoque dicebantur, quæ jam uxores erant, vel viduæ. Horat. III, carm. 22:

. . . . Laborantes utero puellas.

Ovidius, *Fastor.* II, jubet

. . . . Viduus cessare puellas

Penelope ipsa dicitur *puella*, cum Ulyssi jam Telemacum dudum peperisset. Scævola J. C. *puellam* vocat, quæ erat vidua, et post alteri nupta; Agellius, l. XII, c. 1, *puellam* vocat, quæ bis jam puerpera fuerat, ita ut puellæ fuerint, quandiu juvenculæ. Quidni quoque pueros appellare liceat, quandiu viridis est juvena et γόνυ χλωρόν, adeo ut pueri hoc loco sint, quos nostra lingua *junge Herren* vel *Junckeren* vocare soleamus; *Scalcke* veteribus Danis dicti et Germanis proprie, quandiu vox illa in meliorem partem sumpta fuit, ita ut non simpliciter servi dicti sint tales pueri, sed *Scalcke* nobiliorem servitatem servientes. Hinc in *leg. Burgund.* tit. 49, § 4: *Ad pueros nostros, qui multam per pagos exigunt, jusseramus addere*. Hi pueri Danis dicebantur *Whytescalke*, et *Scalcke*, sicque in eadem lege titulus 76, incipit *Scalcke*: *Pueros nostros, qui judicia exsequuntur, quibusque multam jubemus exigere*. Illo igitur nomine gaudebant isti pueri, qui sane pueri non erant, sed satis adulti, officio sibi mandato pares. Soli *marescalci* veterem retinuerunt, atque quid primum fuerint vox ipsa docet, inter pueros nempe regis eos apparuisse, donec tempus dignitatem illustrem magis reddidit, et ad hodiernum splendorem *marescalcos* evexit in aulis. In *lege Salica* tit. 14, leges: *Si puer regis vel litus ingenuam feminam traxerit, hoc est, raptum commiserit, de vita componat*, et in l. *Rupuar.*, tit. 53, § 2: *Si regius puer, vel ex tabulario, ad eum gradum ascenderit; Capitul. Caroli et Ludovic. imp. l. VI, c. 319, eadem ratione: Cujus vindictæ reus sit puer ante dominum suum, qui uxorem domini sui adulterio violaverit*. Ita quoque Gregorius Turon. *Hist.* l. III, t. V: *Lorum sub collo positum ac sub mento ligatum, trahentibus ad se invicem duobus pueris, suffocatus est*, ex quibus quomodo pueri sint intelligendi satis percipimus; fuisse nimirum

juvenes nobiliores veteribus Danis et Germanis *scalcos* dictos. Sicque optime distingui poterunt *Whitescalcki* a *Whytetheovnes*, qui occurrunt in legibus Athelstani regis c. 5, apud Bromtonum p. m. 841. Sunt enim *Whitescalcki*, ut audivimus, ministri regis, qui multas exigunt; *Whytetheovnes* vero servi pœnæ, vel ut explicat lex *servus forisfactus*, qui ob malefictum suum in servitutem redactus fuit: neque etiam *Whytethegnes* legendum est, ut Bromtonus voluit, quia *Thegni* nomen honoris est apud Anglos, sed *Theovnes* relinquendum, quamvis et *Thegni* et *Theovnes* ex eadem radice provenerint, *tienne*, Danis; *Dienen*, Germanis.

(<sup>10</sup>) *Henrico converso de Sora*. In omnibus fere monasticis scriptis conversorum fratrum sit mentio, qui cum monachis una vixerint, nemo tamen quid sint, cur ita dicantur et distinguantur a reliquis, adnotavit; an sint illi, qui laici fratres, *Lagbruder*, hodie vocantur, an vero alii? Reperiuntur sane apud Carthusianos et Bernardinos, qui *conversi* ideo ipsis dicuntur, quod mundum relinquunt et monasteriis se tradant, conversi ad meliora et tranquilliora a turbulentis sæculi negotiis, patribus et fratribus istorum ordinum servientes, habitu et colore distincti a cæteris fratribus, quibus serviunt, suntque, ut dixi, similes illis, qui in aliis cœnobiis *Lagenbruder* appellantur. Nullis literis imbuti ad theologiam et sacra pertinentibus. Frat Sora ejusque cœnobium Bernardinis fratribus et patribus ab initio dicatur, hinc etiam *conversi* leguntur inibi fuisse, et quia servi monachorum, etiam postponuntur pueris Absalonis.

(<sup>11</sup>) *Fialensteve*. Puto esse idem prædium quod *Fienneslof* lille vocatur in catalogo manuscriptorum, qui Soræ sepulti sunt; ubi dicitur, Absalonem inde *transulisse ossa Dni Schelmonis Hvide avi sui, et filii ejus* *de Ecclesia Fienneslofille in Ecclesia* *est Soranam, adeo ut prædium illud seu Fienneslof videatur fuisse paternum et hereditarium in Absalonis familia, ideoque fratri Esberno relictum. Supersunt adhuc ista prædia; vocanturque Fienneslof magle et Fienneslof lille in Selandia non procul Sora. Magle enim significat majus in his oris, ut lille parvum, jungiturque pluribus prædiis, quæ se distinguere cupiunt ut *Agli magle, Steen magle*, etc. Sicque videmus quid Roskildæ *Magle Kilde* significet, fontem scilicet majorem, cum quo cæteri comparati ejusdem loci, minores sunt; ob illos enim fontes ibi scaturlentes Roskildæ nomen emersit, majoribus et minoribus fontibus celebre, adeo ut quæ hactenus etymologia placuit, quasi *Magle Kilde*, sit fons Magdalenzæ, ex corrupto fonte petita sit, ab iis, qui quid *magle* Danis antiquis sit non intellexerunt.*

(<sup>12</sup>) *Monasterio de Aas*. Aas monasterium situm in Hallandia, ab Eskillo archiepiscopo Lundensi fundatum legitur, et a Valdemaro episcopo Slesvicensi dotatum. Eskillus sedit ab anno 1138 ad 1178.

A Conjicio illud fundatum esse circa ann. 1165, et Soranos monachos primam illuc coloniam deduxisse dicto anno, secundam quoque Soranos anno 1195 delegasse, sicque legendum apud Hviltfeldium p. m. 148. *Siden sente Sorge een Sverm Munke fra sig til Aasz i Halland Aar 1165* (pro 1195). Nam p. 162, ann. 1195 secundo Soranos monachos ad Aas monasterium concessisse monet, *Aar 1195 sende Soræ Kloster atter een Sverm Muncke af S. Bernhardt Orden til Aasz Kloster udi Halland*. Hæc causa fuit Absaloni, cur Aasensi monasterio beneficeret, et legata præcipua relinqueret, quod veluti mater esset Sorana Ecclesia, et per illam Aasense cœnobium incrementa sumpsisset. Ab hoc cœnobio tritum illud in his regnis *Hallands Aasz* exstitit; etiam extra Hallandiam plura loca sic denominata memini.

(<sup>13</sup>) *Donavit et scotavit*. Hic vides verbum *Danicum skisde* Latina lingua *donatum esse*. Sæpius enim reperitur in antiquis scriptoribus. Est autem *Scotare* et *skisde*, idem quod tradere, et in alterius potestatem et dominium rem transferre: patet hoc ex litteris Christierni episcopi Ripensis circa ann. 1298 datis apud Hviltfeldium, ubi dicit, *se contulisse et scotasse, et sub reali possessione tradidisse bona jure perpetuo possidenda*. Unde vero hæc traditio, *Scotatio* et *scotare*, tradere dici cœperit, explicandum est: non enim est nullius momenti, sed antiquos tradendi ritus apud septentrionales et Germanos, imo apud Celtas omnes, complectitur. Celtæ enim, quia scriptioni ac litteris non studebant, sed hanc *παιδείαν* a se semper alienissimam esse oportere judicabant, contractus tamen, ut firmi essent et bonæ fidei, semper curarunt, eoque sine signa quædam loco scriptiois adhibebant, quæ testarentur rite contractus impletos et perfectos esse, tradenda tradita, faciendâ facta esse, et promissa soluta. Inter hæc signa erant *stipulæ*, unde stipulationes Romani juris nomen retinuerunt, et *stipulatæ manus* dicebantur, quæ stipulam tradebant, quæque recipiebant: *stipulata manu promittere* dicimus eos, quos optima fide præstare promissa credimus, manus jungentes, *einunder die hand darauf geben*, quamvis hodie stipula absit, quæ quondam promittentibus adesse debebat, si stipulata manu quid fecisse dici vellent, sic quoque *festucæ* et *exfestucationes*. Fuerunt enim Romanis quoque tempora, quando sine scriptioe ulla in rebus transactis versati sunt, solis verborum obligationibus et signis concomitantibus, ac memoriam rei gestæ tuentibus contenti. Ita septentrionales quoque signis maxime obviis, et quibuscunque in sinum aut gremium contrahentium conjectis, contractus implebant, sive stipulæ essent, sive virgulæ et talæ, vel terræ pugillus, et cæpes, vel claves, chirothecæ, vel alia; omnia enim hujusmodi, in gremium alicujus missa signa, erant contractus qui præcesserat, et rite jam ad linem perductus erat, itaque signis his in judicio productis nulla fides denegari solebat aut poterat. Hoc illud

est, quod Dani vocarunt *at skisde*; et quamvis ritus illi perierint, in gremium conjiciendi, alique ritus nunc observentur contrahentium, vox tamen illa antiqua mansit in hodiernum diem, rite enim ut contractus perficiatur, adhuc dicuntur contrahentes *at skisde* vel *scotare*. *Skisd* notum est esse gremium et sinum excipientis aliquid, *Scoot*, Germanis, Saxonibus et Belgis; *Schoosz*, superioribus Germanis; hinc *skisde* et *scotare* in gremium alicujus aliquid conjicere, contractus perficiendi causa; *at skisde sit Darn*, infantem suum gremio excipere: *At skisde hannem Iluus, Ager, og Eng: domum, agrum et prata alicui tradere in dominium*. Saxones et Franci hunc ritum *scotationis* etiam alio vocabulo expresserunt, vocarunt enim *lesowerpum*, quod tamen eodem redit cum *scotatione*; composita enim vox est *Lisze*, veteri Danico vocabulo, et in usu hodierno manente, quo gremium significatur, et quidem gremium inferius ad alvum, quæ pars corporis apta nata est ad colligenda et excipienda omnia a sedentibus, ideoque a *læse* et *lese* nomen retinuit, quod in eum sinum colligantur omnia, scribiturque propterea et *Laisum* et *Lesum*. Junctum vero *werpum* itidem Germanicæ originis vocabulum est, *werpe*, *jacere*, *conjicere*, *een Werp* et *Worp*, *jactus*, hinc *werpum* Latina flexione, et *laiso werpum*, *jactus* in gremium, et *Skisde* Danicæ, *scotatio*. Huc spectat totus titulus *Legis Salicæ XLVIII* apud Liudenhrogium, qui quoniam totam rem explicat et notabilis est, afferri debet. Sunt autem ejus verba hæc: *Hoc convenit observare, ut tunginus vel centenarius, mallum indicent, et scutum in ipso mallo habeant, et tres homines causas tres demandare debent in ipso mallo, et requiratur postea homo, qui ei non pertinet, et sic festucam in laisum jactet, et ipsi in cujus laisum festucam jactaverit, dicat verbum de fortuna sua, quantum ei voluerit dare*. Loquitur hæc lex de exfestucatione bonorum et fortunarum, quas quis alteri donare vult, hæredem eum instituendo. Pergit igitur: *Postea ipse, in cujus laisum festucam jactaverit, in casa ipsius manere, et hospites tres suscipere, et de facultate sua, quantum ei datur, in potestate sua habere debet, et postea ipse, cui creditum est, ista omnia cum testibus collectis agere debet: postea aut ante regem, aut in mallo legitimo, illi cui fortunam suam deputavit reddere deberet, et accipiat postea festucam in mallo ipso ante duodecim menses, ipse quem hæredem deputavit, in laisum suum jactet, et nec minus nec majus, nisi quantum ei creditum est. Et si contra hoc aliquid dicere voluerit, debent tres testes jurati dicere, quod ibi fuissent in mallo, ubi tunginus vel centenarius indixerunt, et quod vidissent hominem illum, qui fortunam suam dedit in laisum illius, quem jam elegerat, festucam jactare, et nominare illum debent, qui fortunam suam in laisum electi jactavit, nec non et illum, in cujus laisum festucam jactavit, et hæredem appellavit, similiter nominent. Et alteri tres testes jurati debent dicere, quod in casa*

*illius hominis, qui fortunam suam donavit, ille in cujus laisum festucam jactavit ibidem mansisset, et hospites tres vel amplius collegisset et pavisset, et ibidem gratias egissent, et in heredo suo pulles et testes collegissent. Ista omnia alii tres testes jurati dicere debent, quoniam id mallo legitimo, vel ante regem, ille qui accepit in laisum suum fortunam in mallo publico, hoc est, ante theada vel tunginum fortunam illam quem hæredem appellavit, publica coram omnibus festucam in laisum ipsius jactasset, et hæc omnia novem testes debent affirmare. Videmus hic ritus omnes in scotationibus observari solitos, quando quis fortunarum suarum hæredem aliquem eligere et instituere optabat. Sic quoque in aliis alienationibus locum habebat *Skisde*, et *scotatio*, seu *laisowerpum*, ut in legatis, hoc loco, quæ quandiu in prædiis et agris erant, additur, *donavit et scotavit*. Cætera bona mobilia dare et donare solum sine *scotatione* legitur Absalon noster. Formulæ quoque Marculfi de his *laisowerpis* loquuntur ut form. 43 *de laisowerpo per manum regis*, et in ipsa formula: *Nobis per festucam visus est lesowerpisse vel condonasse*, et mox: *Nobis voluntaris ordine visus est laisowerpisse vel condonasse, hoc est, testes adfuerunt videntes, quod in sinum regium festucam miserit, et donationem suam sic perfecerit, ita ut nihil potuerit esse firmiter aut stabilius quam coram rege laisowerpisse vel scotare, vel per manum regis: unde formulæ dictæ initium tale est* *Quidquid in præsentia nostra agitur, vel per manum nostram videtur esse transactum, volumus et jubemus, ut maneat in posterum robustissimo jure firmissimum.**

(14) *Ad mensam canonicorum*. Peculiares villæ et prædia ad sustentandos monachos olim et clericos, in monasteriis et collegiis destinare solebant, quoniam cœnobia erant, ex communi mensa ac quadra viventes, ita ut ubique magis numerus fratrum, ejusdem mensæ et convictus debebant, multa quoque prædia necesse esset servare, isti numero alendo sufficientia. Hinc *Taffelgutter* apud Germanos, regum et principum mensis destinata bona. A Persis hic nos primo manasse creditur; illi enim alia prædia mensæ, alia vestibus, alia venationibus dicasse leguntur.

(15) *Esbiruth*. Puto esse eandem villam, quæ vocatur *Esperod*: in qua circa annum 1329 adhuc archiepiscopus Carolus Lundensi capitulo curiam unam donavit, ut habet *Chronicon episcopale Hvitfeldii*.

(16) *Saxulstorp*. Non frustra videtur additum in *Ruma*, ut distinguatur scilicet ab alia ecclesia *Saxeldorp*, quam Isarnus archiepiscopus an. Chr. 1305 eidem capitulo Lundensi contulit: et diversæ Ecclesiæ ejusdem licet nominis esse debent, neque enim quæ jam semel dorata ceperant, rursus donata potuerunt agnoscere fratres illi ac canonici.

(17) *Fratribus*. Hodie canonici fratres desierunt appellari.

(<sup>10</sup>) *Utriusque coronæ.* Intelligit Iychnuchos et candelabra illa brachiis in coronam cinctâ et diffusa, atque in ecclesiis nostris suspendi solita, eorum fuisse duo in ecclesia Lundensi indicat, quibus ceram et cereos hoc legato procurat, et Daïca ac Germanica lingua vocantur aut simpliciter *Kroner*, *Krouerns i Kirken*, aut ut clarius distinguantur a cæteris coronis, addi solet *Liusekroner*, *Lieth-Kronen*. Ex orichalco splerumque fusa videns et ad majorem ornatum ac splendorem etiam ex argento; quod quoque conatum esse Absalonem archiepiscopum in sua ecclesia audiemus infra.

(<sup>11</sup>) *Monasterio B. Laurentii.* Indicatur Lundense monasterium adjunctum ecclesiæ cathedrali; tota enim domus Lundensis, ecclesia cum monasterio S. Laurentii martyri dicata fuit, nomenque ejus præferebat; exstant æreoli nummi, qui passim effossi sunt, cum crate Laurentii, indicantes se prodisse ex moneta episcopali Lundensi. Novimus enim in Martyrologiis adnotatum esse, B. Laurentii martyrium peculiare et excogitatissimum fuisse, eumque crati impositum ignibus subjectis tostum jacuisse, hosque cruciatus adeo spretos a constanti et sancto viro, ut mediis in flammis exclamaverit, jussitque in alterum se latus verti oportere, quod alterum jam satis tostum sibi videretur. Ideo hi nummuli cum crate sunt.

(<sup>12</sup>) *Quatuor marcas argenti.* De marcis nunc nihil dicam, earum nomen Danicum esse, et ex septentrione primum ad omnes qui marcis vel usi sunt vel hactenus utuntur pervenisse. Marca autem argenti est sedecim senunciarum pondus argenteum, nostra moneta octo unciales thaleros reddens: ita ut quatuor marcæ argenti faciant 32 unciales, et quæ sequuntur centum marcæ sunt 800 unciales thaleri, et quinquaginta, quadringenti. Hæ sunt marcæ argenti, *Mark Esif*; aliæ erant marcæ denariorum, *Mark Penge*, exstantque inter nostras marcas, marcæ denariorum Scaniensis monetæ, aliæ Selandensium, aliæ Jutensis. Scanienses denarii et marcæ, Absalonis hujus temporibus, præponebant Selandicis altero tanto, et diu post etiam. Quatuor marcæ denariorum Scaniensium, octo vero marcæ denariorum Selandensium, requirebantur ad unam marcæ argenti conficiendam, ita ut uncialis thalerus apud Selandenses id temporis fuerit marca denariorum. Duo vero unciales apud Scanienses marcæ denariorum Scaniensium reddebant. Et quia sedecim denarii faciunt marcæ denariorum, videmus quemlibet denarium Scaniensem argenteum valuisse hodiernæ monetæ sex asses Lubecenses, atque sic æquales fuisse denariis Romanis: denarios vero Selandicos valuisse tres asses Lubecenses, seu quinarium Romanum. Hæc tunc temporis erat magnitudo et pondus denariorum Scaniensium ac Selandensium. Valdemari I denarios non semel vidi, pondere dimidiæ drachmæ, vel trium assium Lubecensium singulos: at Scaniensis ponderis drachmales denarios nullos; unde

hæc statim colligitur, eos illo pondere nunquam usos fuisse, quod nusquam hodie existens, vel in Germania, vel in Gallia, vel in Anglia, vel in Dania Sueciave, Romanis licet salvis et superstitiis, et trium assium denariis vetustis passim in dictis regionibus occurrentibus. Ut nulla causa sit cur denarii drachmales horum populorum non etiam servati essent. Et fateor hanc rationem valde stringere contra denarios Scanienses et Slavicos; nam et hi ejusdem ponderis erant, ita ut quatuor marcæ Slavicæ facerent marcæ argenti. Novimus tamen veteres denarios, in primis argenteos, conquisitos fuisse sedulo, quoties novi denarii cuderentur, et ad monetam edictis severis propositis redire debuisse, ne nunc addam de argentariorum opificum officinis, quæ argenteos nummos omnes, et quibus luerum sperare possunt, conflant et disperdunt. Ab illis hominibus præcipua nummorum calamitas fuit, illi nummos omnes absumunt alicujus frugi vel pretii, regesque cogunt ac principes tot monetas adulteris fœdere, cum his harpiis alias non possit occurri. Non aureæ messes ullæ, non ulla Gargara aut montes auri vel argenti in nummos conclusi, ab istis lucripetis tuti erunt, vel sufficient. Sic, ut mihi mirum non videatur, tam paucos nummulus veterum Danicorum superesse, et qui supersunt, esse ex vilioribus, quod præstantiores dictorum argentariorum avaritia jamdudum in hians uncis manibus traxerit. Neque tamen existimet aliquis, cum marcas argenti et marcas denariorum, hic legit, unum aliquem nummum cusum tunc temporis fuisse, qui marcæ argenti et marcæ pondus in argento repræsentaret: minime gentium. Supra denarios tunc nulli nummi cudebantur: cætera nomina nummorum pondus erant, nihilque præterea; sic denarii Scanienses sedecim marcæ denariorum reddebant, denarii 64 marcæ argenti: denarii Selandici 16 marcæ denariorum constuebant, et denarii numero 128 marcæ argenti, erat enim, ut dixi, Selandicus denarius Scaniensi dimidio minor. Civitates Hanseaticæ, Lubeca, Hamburgum, Wismaria et Luneburgum primæ fuerunt, quæ marcæ nomine nummum produxerunt an. C. 1506, non ante. Quæ erat marca denariorum Lubecensium aut Slavicornum, non vero marca argenti: sedecim enim asses Lubecenses tunc illum nummum etiam ingrediebantur, sed multo minores quam olim. Neque enim hæc marca denariorum continebat nisi 32 asses hodiernos Lubecenses, ita ut denarii Lubecenses illo tempore fuerint duorum assium hodiernorum, sicque anno 1506 denarii recesserint ac defecerint duabus partibus ab antiquis. Hic nummus dicebatur *Marktuck*, quorum duodecim marcæ argenti faciunt. Supersunt enim adhuc illi nummi, sed vix istos prædones argentarios effugiunt, primæ monetæ præ primis, quod illi secundis et tertiis sequentibus fuerint puriores. Illæ enim civitates tunc marcæ denariorum ad peculiarem statum redegerunt, et loco denariorum

scillingos sedecim marcæ denariorum tribuerunt, scillingo vero cuique denarios duodecim; unde postmodum [sillingum fecerunt, ita, ut denarii 2504 schillingi vero 192 marcæ denariorum effecerint, duodecimque marcæ denariorum unam marcæ argenti. Hic erat status marcæ Lubecensis sæculo priore, ad quem redacta fuit per dietas civitates, quæ propterea nummo huic inscribi curarunt: Status marcæ Lubecensis 1506. Recesserunt vero paulatim ipsi ab hoc statu, nullam aliam ob causam quam veterem illam, argentariis istis argentum omne eripientibus, crescente luxu supellectilis cum divitiis civium, donec ad dimidium marca etiam illa prolapsa sit, hodieque 24 marcæ denariorum, 384 scillingi, denarii vero 1608 Lubecensis monetæ ad marcæ argenti explendam requirantur.

(<sup>21</sup>) *Midsommers Gilde*. *Midsommer* tempus est mediæ ætatis mense Junio et circa festum S. Joannis. *Gylde* est a *Gielde*, census quem solvere debent. Germani vocant eadem ratione *die Gulten*.

(<sup>22</sup>) *Propter justitiam exsulanti*. Archiepiscopus ille Ericus dictus est *Cæcus*, quod oculorum vitio laboraret; sponte sua exsulatum abiit in Daniam, nemine cogente, Suero Magno rege Norvegiæ æquas condiciones volente, quas cum accipere nollent, nec archiepiscopus, nec episcopi, ut reges Daniæ et Sueciæ in eum concitarent cessabant, exsilio arrepto eo citius commotos iri reges sperantes. Hæc causa est, cur legata archiepiscopo et episcopis Norvegiæ Absalon hic nuncupet, quia tunc aderant omnes in Dania. Suerrus ab ann. 1178 regnum capessere cœpit. Ericus archiepiscopus in *Catalogo episcoporum Nidrosiensium* electus ponitur ad ann. 1184. Mox a Huitfeldio Suerrus ad ann. 1195 mortuus scribitur: quod sane si verum esset, omnis hæc chronologia Testamenti Absalonis concideret, et ante annum 1195 nuncupatum fuisset, siquidem episcopi, Suero mortuo, redierunt protinus in Norvegiam ad suas ecclesias. Illud igitur Huitfeldio imposuit historia quædam minus fida, quid pro quo quæ solet arripere. Verumtamen est hæc anno 1195 die sanctorum Petri et Pauli Suerrum publice primum coronatum ac proclamatum esse regem Bergis, testante Chronico Norvegico p. m. 524, nisi quod perperam annum addiderint in margine 1194. Ipsa enim verba: *Om Buaren derefter*, hoc est victoriam Suerri contra Sigurdum Magni excipiente; victoria sane illa anno 1194 Suero obtigit, ergo vernum tempus, quod sequitur, est anni 1195, quo comitia coronationis suæ Suerrus indixit ad diem Petri et Pauli. Verior igitur est sententia Chronici Norvegici, Suerrum obiisse ad a. C. 1202, viii Idus Martii, Bergis; coronatum esse 1195 die Petri et Pauli, cœpisse regnare 1178. Suerri temporibus ita constitutis, jam etiam de episcoporum temporibus ad hæc Testamenti verba elucidanda quædam afferamus. Dixi Ericum electum 1184, Oysteino archiepiscopo adhuc vivente, quod ille

A viribus defectus muneri haud amplius superesse posset; mortuo deinde Oysteno circa an. Ch. 1186, durantibus adhuc seditionibus et partibus, electus mansit Ericus usque ad an. 1188, quando Roma pallium petiit et impetravit. Sic constitutus archiepiscopus cœpit Suero se variis modis opponere; quæ cum Suerrus valde moderatus et mitis exciperet, hominemque sedare cuperet, ille tanquam oleo affuso flammis flammis addidit, et incendia incendiis, ita ut Suero necessitas dictaret acrius contraire, et hæc imperia circumscribere, quæ non ferens archiepiscopus, circa an. 1191 excessit, evasit, erupit in Daniam. Hæc illa est justitia, ob quam exulare hic dicitur, et legatis archiepiscopi Absalonis non parum recreatus invenitur. Cæteri tamen, qui hic nominantur episcopi Norvegici, non cum archiepiscopo exsulatum iverunt, sed post Suerrum coronatum 1195 aut 96 in Daniam quoque ad archiepiscopum perrexerunt, tantumque effecerunt suis inspirationibus, ut Canutus, rex Daniæ, exercitum contra Suerrum miserit in Norvegiam, qui victor magnis calamitatibus Norvegiam attrivit, donec ad an. 1201 cæsus adeo fuit a Suero, ut respirare rursus non potuerit. Hæc *Chronicon Norvegicum* docet, et addit p. 530, archiepiscopum et episcopos non rediisse ad sedes suas in Norvegiam ante an. 1205, Suero mortuo, et Haquino ejus filio regnante, ac cum episcopis transigente; sicque rursus evincitur Testamentum hoc Absalonis non nisi circa finem vite ipsius conceptum fuisse

C (<sup>23</sup>) *Nigello episcopo*. Is an. 1190 Stavangriensem episcopatum sortitus erat, et 1196 cum Nicolao Asloensi Daniam petebat. *Nield* vocatus in Chronico Norvegico, sed in *Catalogo episcoporum Stavangriensium* apud Huitfeldium et male nomen se habet, et annus adjectus 1185, vocatur enim Nicolaus, qui est Niellus, Nigellus et Nialus, nomen Norvegis non ignotum; etiam in Chronico Norvegico erratum est, quando reditum ejus p. 530 adducit, ubi *Niafsz* impressa habent pro *Nield*.

(<sup>24</sup>) *Ivaro Hamarcopensi*. Hinc discimus oppidum primarium Hammerensis dioceseos illa ætate non *Hammer*, sed *Hanmerkiabing* dictum fuisse, vulgus tamen, cui omnia verba, si liceret, sunt monosyllaba (ita omnia contrahunt), *Hammer* potius vocarunt quam *Hanmerkiabing*.

(<sup>25</sup>) *Nicolao Asloensi*. Legendum *Asloensi*, Norvegis *Opsloe*, hodie est *Christiana*, postquam Christianus IV illam transposuit et nitidius ædificari curavit, quæ ut diutissime floreat exopto, quoniam civitas mihi patria est, quam puer nondum biennis et ex uberibus adhuc pendens reliqui, nec postea videre contigit. Nicolaus autem episcopus princeps facile tunc erat episcoporum, qui episcopatum susceperat anno 1190, et cæremoniis coronationis Suerri anno 1195 præsidebat, Nicolaus Arneson in *Chronico Norvegico* appellatus; cui legatum unctius propterea contulit archiepiscopus, quod prudentia in rebus gerendis cæteris exercitior esset

et acceptior, licet ultimo loco inter episcopos ponatur, quod post cæteros episcopatum adeptus esset.

(24) *Ciffum argenteum*. *Ciffus* hic pro *scypho* ponitur, Danice dicitur *een Skaal* proprie: cujus figura vasis qualis sit neminem nostrum latet, facilius tamen oculis quam calamo describitur. Alii enim *scyphi* in patere formam minus profundi, nec gibbo satis conspicuo intelliguntur; alii majores et profundiores gibbiosioresque, plerique rotundi et patentes; qua scilicet forma maxime differunt a cæteris poculis, quæ et sunt altiora, et minus patent *scyphis*. Græcæ originis est vocabulum et antiquitatis magnæ, Homero satis cognitum; quod ipsum, qui a *Scythiis* factum esse *scyphum* et derivari crediderunt, satis confutat; inter quos Græci ipsi hallucinati sunt, et in primis Athenæus l. xi. Neque enim *Scythæ* Homero aut Hesiodo noti aut dicti sunt, σκύφοι vero sunt, adeo ut *Scythiis* ipsis antiquius nomen sit *scyphi*. Melius forte apud eundem Athenæum divinarunt, qui ἀπὸ τῆς σκαπίδος *scyphum* denominatum voluerunt, quod plerumque *scaphæ* figuram imitarentur: sed cum *scaphia* dicta sint ista vasa peculiariter, haud etiam isthuc *scyphorum* originem referre licet. Quin etiam *scyphi* *scaphiis* priores sunt, ut jam dixi, adeo ut originem antiquiora a serius accedentibus petere non possint. Eustathius mihi videtur optime ἀπὸ τοῦ κύφους et a gibbo deduxisse; sunt enim *scyphi* fere omnes ὀρθόκυφοι, et gibbus insignem convexum, qui concavo suo respondeat, præferunt pede humili addito, cui gibbus ininititur. Homero est τὸ σκύφος neutro genere, ut et Phædimo et Theocrito:

Δουρατῆτον σκύφος εὐρὸ μελιζωροῖο ποτοῖο,

ut antiquitatem primi orbis elucere in *scypho* ligneo videamus, eum nondum argenti aut auri, aut æris, aut stanni tanta copia suppeteret, sed lignea fere suppellex omnis sufficeret. Tibullus quoque *saginum* *scyphum* commemoravit l. teleg. 10, v. 2. Ad formas varias *scyphorum* pertinet Stesichori σκυφίον δίπας, poculum *scypho simile*, quod tam poculum quam *scyphum* refert; et ὠσκούρια apud Athenæum, quæ ovorum figuram repræsentarunt quales *scyphos* etiamnum hodie servamus. Cur vero hic *ciffi* existent non *scyphi*, ex pronuntiatione et scriptione diversa manavit. Quidam enim *sci* pronuntiant ut *zi* et *ci*, sic *scire*, *nescire* emolliendo pronuntiamus, cum σκυθρωπὸν nimis videatur per *skire* et *neskire* illud efferre. Interim Græcizant multa verba; et more Græcorum exprimuntur, ut *scyphus*, *Scythæ*, *sceptici*, quæ quoque Latinizant apud multos, ut *cydhis* et *ciffos*, et *Cythas* et *Cepticos* pronuntiare audiamus potius, ne dura sit nimis pronuntiatio, sed delicatior auribus illabatur, idque ad scriptionem etiam extenderunt, præcipue in verbo *ciffus*, ubi ꝑ Græcum, ꝑ Latino gemino compensarunt quoque, nam et Græce dicitur σκύφος Hesiodo:

Ἀλήσας δ'ἀργύρεον σκύφρον φέρε δῶκε δ'ἀνακτι.

A Hinc igitur *ciffi* in hoc Testamento scripti extiterunt.

(27) *Scutellas argenteas*. Cicero *scutellæ* voce usus est, sed alia significatione quam huic loco convenit; sumitur enim Ciceroni pro poculo, ex quo propinatur, In Tuscul. quæst. : Eripiamus huic ægritudinem, quo modo? collocemus in culcita plumen, psaltriam adducamus, hedrychum incendamus, demus *scutellam* *dulciculæ* potitionis, aliquid provideamus et cibi. Delicatulo delicata maxime verba dat, hinc illa *scutella* Ciceroni nata, et *dulcicula*. Nam ad cibos apponendos non *scutellam* requirit, sed vas aliud: differt ergo Ciceronis *scutella* ab his nostris. *Scutella* tamen Martialis usus est pro patina et paropside, qua cibi apponuntur, comparat enim eam cum lancibus et gabatis, l. xi:

Sic implet gabatas paropsidesque,  
Et leves scutulas cavaque lances.

quin et l. viii:

Bessalem ad scutulam sexto pervenimus anno.

Patinas ergo significat scuto similes. Quin enim *scutulæ* et *scutellæ* ex scuto descendant, nullum est dubium, adeo ut Cicero quoque l. ii De nat. deor. *scutulum* dixerit pro parvulo scuto. Hodie *scutulæ* et *scutellæ* pleraque sunt rotundæ, olim oblongæ ad scuti Romani formam, unde dictæ sint. Sic araneæ tela dicitur Plinio *scutulata*, l. xi, c. 23, ubi lacunæ oblongæ in retibus apparent, non rotundæ plane, ut volunt aliqui. Quanta arte, dicit, celant pedicas, *scutulato rete grassantes*. Prout enim in retibus videmus lacunas internodiis suis distinctas, quas Germani et Dani *Masken* vocare solent, oblonga rotunditate sibi invicem junctas, sic *scutulas* retis et telæ aranearum eleganter illas appellarunt: quin et *scutulam* corticis eadem ratione scripsit eximi arboribus idem Plinius l. xvii, c. 16, ubi insitionis artem elegantissimis verbis describit: *Amputatis omnibus ramis, ne succum avocent, nitidissima in parte, quoque præcipua cernatur hilaritas, exempta scutula, ita ne descendat ultra ferrum, cortici imprimitur ex alia cortex parcum sui germinis mamma*. Hoc igitur quod eximitur, qua forma eximi contingat, docet esse nimirum *scutulæ* formam aptissimam, non rotundam plane, sed oblongam. Vox igitur rebus scuto vulgari minoribus, ejus tamen formam referentibus ab antiquis applicata, nam et *scutulatæ* vestes et equi dicuntur, talibus figuris reticulatis sparsi, *pommelez* vocarunt Francici, *Apffelgrave* *Pferde* Germani. Hinc quoque *scutrum*, vasis genus, quod instar scuti se porrigat, prout hodie lebetes multi præcipue, quos *Spulkessel* vocamus, ad vitra et pocula emundanda aquam habentes, hi enim proprie *scutra* dici possunt, legiturque vox ea apud Varro-nem, et Plautum in *Persa*, act. 1, sc. 3:

Bene ut in scutris concalcant, et calamum injice.

Unde constat æreum fuisse, ut igni admoventi potuerit, et scutiforme. Ut *scutriscum* ejusdem formæ vasculum apud Catonem *De re rust.*, c. 10. Hæc omnia a scuto ejusque forma Romanis desumpta

sunt et in linguam introducta, licet ipsa vox *scuti* Græca sit, et a *σκούρος corium* originem Latinis monstraverit. Jam vero cum ista forma scutularum oblonga incommodior cœperit esse in patinis et patellis, ad rotundam formam redactæ sunt, et nihilominus scutulæ perrexerunt vocari. Si enim ab initio ista forma rotunda patinis fuisset, non *scutulæ*, sed *clypea* dici meruissent, quod clypei essent rotundi, non oblongi velut scuta. Optime vero *patinæ* nomen *scutularum* profunditatem exprimit, quod totæ pateant, nullâ fere profunditate gaudentes, planæ et humiles, *flach und plat*, unde Francici patinas appellarunt *des plats* et scutulas *des escuelles*. Itali et Hispani quoque in suam linguam receperunt, ita ut Germanos etiam eam vocem retinere voluisse mirari non possim, qui *Skottel* et Belgice *Schootel*, in superiori Germania *Schussel* patinas appellant, velut scutulas et scutellas orbes et quadras quæ nobis *Telle* et *Tellerfen* dicuntur, a *telle* scindere, vel quod lignæ essent, ex ligno paratæ cultro, et in formam redactæ, vel quod cibos in illis scindamus. Dani enim et septentrionales vix illam vocem *Skottel* admiserunt. Fuerunt tamen tempora quando in Islandicam aut veterem Danicam nomen illud concessisse licet observare. Notus illis fuit *Scutilsvein*, et dictum legimus in aula eum qui omnem illam suppellectilem suæ custodiæ demandatam habuit. Hæc autem pompa ministeriorum aulicorum circa tempora Olai Kirre regis Norvegiæ cum novis nominibus etiam ultimo septentrioni placuit. Veteres enim mores et nomina adhuc in Dania supersunt, ubi scutellæ non nisi *Fade* dicuntur, quod cibum capiant, et *Fadebur* locus, ubi vasa talia servantur, et *Fadeburs Pige* ancilla, quæ proma conda talium habebatur. Pomposius erat autem in comitatu ministros habere peculiare argento et auro præpositos, quos *SSlf Popp* vocare soleamus, aut qui fercula patinis allata regibus deservimus, *Credentzer*, *Vorschneider*, *Dugvenne*, ut *Kertisveini* vocabantur, qui cereos præferebant, et tenebant ad mensam sedentibus regibus. Tam late igitur se sparserunt *scutellæ*, per omnes linguas, et ab hac origine nomen in usum fuit receptum.

(<sup>20</sup>) *Dno regi*. Hic regem præcedunt archiepiscopus et episcopi Norvegiæ, licet exsules.

(<sup>21</sup>) *Mirabiliter sabrefactum*, hoc est magna et mirabili arte, cui tunc aurifices non obiter studebant, præclara edentes opera. Cornu aureum, quod inter *καυκάλια* regum Danicæ stupendi operis est, has artes veterum maxime commendat, est enim peculiare tam arte quam ingenio, cui vix simile reliquus orbis ab ætate producere potest. Et quia Mexicanorum aurificia paganica scriptoribus laude dignissima passim recensentur, Mexicanos autem pariter ac septentrionales nostros e Scythia primum transiisse docemur, majores nostros magni ingenii et solertis homines fuisse sateri necesse est, omnes reliquos facile superantes. Nam quæ hodie vulgares et infæci ac paupertini turicolæ in Norvegia plures, tam in

ebore, dente Rosmari, et lignis unico cultello præstant artificia, malo tacere quam antiquis his comparare.

(<sup>20</sup>) *Dnus Suno*. Erat filius Ebbonis filii Skialmonis Candidi, patruelis Absalonis, cui plures filii, Petrus Sunonis episcopus Roschildensis, et Andreas Sunonis, qui hic dicitur cancellarius, sed Saxoni Grammatico *Epistolaris regius*, quique Absaloni in archiepiscopatu successit. Mortuus est ille Suno Ebbonis a. C. 1186. Elbo pater ejus a Suenone Grathe præfectus Roschildiæ constitutus diem suum obiit an. 1150. Sensus autem verborum est, Sunonem 130 marcas argenti Absaloni debuisse, quod debitum Petrus ac ejus fratres hæredes, Sunonis filii, Absaloni reddere tenebantur; sed nunc iis hoc remisit, nec unquam posthac exigi voluit, sunt unciales thaleri 1040 nostræ monetæ.

(<sup>21</sup>) *Episcopo Roschildensi*. Est idem Petrus Sunonis, cujus patri Absalon archiepiscopus 130 marcas, ipsi Petro 48 concesserat, hoc est mutuo dederat. Absalon archiepiscopus Lundensis factus, episcopatum Roschildensem non dimisit statim, sed donec Petro huic Sunonis, patris sui filio illum tradere posset, retinuit, usque ad annum 1192. Seditque usque ad annum 1214 postridie Simonis Judæ mortuus. In eo autem errat *Chrronicon episcopale*, quod Huitfeldius edidit, dum eum Valdemari regis cancellarium dixit, sicque successerit necesse est fratri suo Andreae in hoc officio, postquam is Lundensem archiepiscopatum suscepit; sed de hac re nulla nos docent monumenta, quin et sequitur statim in liisem verbis alius error, quo Petram fratris Absalonis filium, *hvis Brodersen hand var*, facere voluerunt, cum fuerit Petrus Absaloni pronepos ex patruo Ebbone. Hæc igitur notanda et emendanda.

(<sup>22</sup>) *Dno cancellario*. Hic est Andreas Sunonis frater Petri episcopi Roschildensis, qui tunc erat cancellarius regis Canuti, et epistolaris Saxoni, quod cancellarii nomen vulgare ipsi minus Latinum videretur.

(<sup>23</sup>) *Dno Esberno*. An fratri Absalonis Esberno Snare? an alii Esberno ipsius Absalonis propinquo, forte fratri Petri et Andreae Sunonis? Utrumque intelligi potest; sed alienum est Esbernum archiepiscopi fratrem aliis remotioribus postponi, cujus legata præponi maxime debebant aliis propinquis. Nec Esbernum Snarling significari judico, filium Nicolai Mule, filii Esberni Snare. Vix enim eum natum Absalon vidit, aut si vidit, filios ejus videre non potuit, quos hic adducit. Necesse est igitur alius Esbernus hic indigetetur, sed quinam revera sit, minime liquet; ex Sunonis prosapia esse cum Petro et Andrea, qui proxime præcesserunt in hoc Testamento, non videtur absimile. Infra nominatur Esbernus Mule, qui loricam Absaloni dederit, quem Absalon rursus legavit Ulfo fratri Petri Stabularii sui. Hunc ego Esbernum esse puto, qui hoc loco significatur, quique occurrit cum Absalone ipso memoratus in *Lepide Aasumensi Scaniæ*, apud Wormium p. m. 171.

Nam quod eum filium Nicolai Mule faciunt, ego quidem non assentior; cum jam dixerim Esbernium Nicolai Mule filium nec cognomen illud gestasse, nec ejus ætatis fuisse cum Absalon moreretur, ut cum eo stare ac res gessisse dici potuerit, quod et ipsum Saxum videtur testari, ubi conjunguntur Absalon archiepiscopus, et Asblorn Mule, quasi pares ætate. Nam Nicolai Mule filius dictus est Esbiorn *Snerling*, pro quo *Suerting* legit Wormius ex genealogia Martini Petreii. Sive igitur *Snerling* sive *Suerting* cognominatus fuit ille Esbernus Nicolai Mule filius, non est omnino ille Esbernus, qui in Testamento Absalonis hic, et in *Lapide Aasumensi Mule* cognomen tenuit, sed alius Esbernus ætate major, et par Absaloni, patrum forte Sunonis vel Ebbonis vel Tockonis filius. Multi sane Esberni in Absalonis familia memorantur, nullus vero convenit Absalonis ætati, præterquam frater ejus Esbernus Snare, et qui hic nominatur Esbernus *Mule*, quem etiam Nicolai Mule majorem existimo, et ætate præcessisse. Mihi quidem videtur nil obstare, quominus Esbernus frater Absalonis intelligi potest. Esbernus *Mule* etiam infra non vocatur *Dotuinus*, quo nomine Esbernus hic tamen gaudet.

(<sup>24</sup>) *Hildebrand fecerat*. Moris hoc fuit veteribus ab artifice etiam dona commendare et æstimatoria censere. Sic apud Plinium l. xxxiii, c. 11, L. Crassum *scyphos Mentoris artificis manu cælatos sesteritiis centum habuisse* scribit. Sic Martialis, lib. vi, ep. 92:

*Cælatus tibi cum sit, Ammiane,  
Serpens in patera Myronis arte;*

et l. iii, ep. 35.

. . . . . quem tenebat

*Artis Phidiacæ toreama clarum*

*Pisces adspicis; adeo aquam, natabunt.*

Sed omnium optime Virgilius *Ecolg.* 3:

. . . . . pocula ponam

*Fagina, cælatum divini opus Alcimedontis:*

*Lenta quibus torno facili superaddita vitis,*

*Diffusos hedera vestit pallente corymbos.*

*In medio duo signa, Conon: et quis fuit alter?*

*Descripsit radio totum qui gentibus orbem,*

*Tempora quæ messor, quæ curvus arator haberet.*

*Necdum illis labra admovi, sed condita serro.*

DA. *Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit,*

*Et molli circum est ansus amplexus acantho:*

*Orpheaque in medio posuit, silvasque sequentes.*

Eadem ratione septentrionales suos artifices habebant eximios, inter quos Hildebrand non postremus fuit, qui *scyphum istum argenteum arte sua commendatissimum reddidit, quem Absalon Esberno donavit.*

(<sup>25</sup>) *Dno Alexandro*. Hic Alexander nepos fuit Absalonis ex sorore Ingefrith, ut didici ex illorum catalogo manuscr. qui Soræ sepulti sunt: ibi enim dicitur sepultus *juxta introitum chori dominus Alexander nepos Dni. Absalonis archiepiscopi ex sorore Ingefrith*, et in *Genealogia Absalonis manuscr.* quæ

A penes me est, idem habetur his verbis: *Insuper supradictus dominus Ascerus Ryg genuit filiam Ingefrid, ex qua Alexander, a quo Absalon, Alexander et Nicolaus.* Hæc Genealogia Absalonis ad illustrandum hoc Absalonis Testamentum unice facit, debueratque juxta edi, sed parco sumptibus, quos nemo suppeditat, ideoque in alia tempora cum locupletior ero, hæc et alia servare premereque necesse est.

(<sup>26</sup>) *Et loricas quas habebat*. Absalon scilicet archiepiscopus, et indicant Alexandrum sororis ejus filium insignem militem fuisse, dignum cui tanta dona loricarum archiepiscopaliū legarentur, erant enim tunc loricæ auro contra, et ἄλλων ἀντάξια πολυλῶν.

B (<sup>27</sup>) *Et duobus filiis suis*. Genuit Alexander tres, Absalonem, Alexandrum, Nicolaum, ut ex observatione præcedente constat. Aut igitur unus eorum post Testamentum factum accessit, aut ante Testamentum decesserat.

C (<sup>28</sup>) *Dnæ Margareta*. In familia Dni. Absalonis nullæ sunt Margaretae; nam Skialmo Candidus filiam habuit Margaretam, quæ ingressa est cœnobium Roschildense; hæc nimis est remota ab Absalone ejusque legatis. Habuit autem alteram quoque filiam Cæciliam, nuptam Petro Torst de Pedersburg, genuitque Ingerdam, quæ nuptum collocata Vagno filiam inter cæteros progenuerunt Margaretam, ex qua Vogn Gallen, et ex Vagno rursus Margareta, quæ uxor facta est Juris Stigson, viri celeberrimi. Hæc igitur Margareta, Ingerdæ filia, videtur indicari, cui legatum hoc Absalon relinquere voluit, utpote pronepti ejus ex amita Cæcilia. Erat et Altera Margareta filia Sunonis filii Ebbonis, filii Skialmonis Candidi, ideoque proneptis et illa Absalonis ex patruo Ebbone, cui hoc legatum convenire poterit: sorori utpote Andree archiepiscopi et Petri Roschildensis, quibus hic quoque legata scripta reperiuntur, fateorque me suffragium pro hac ultima Margareta ferre posse, quod videam Absalonem in Sunonis familiam propensum maxime toto hoc Testamento ferri.

D (<sup>29</sup>) *Rojanorum idolorum*. Rugianorum, ex insula Rugia hic indicantur: Novimus enim Valdemarum primum regem Rugios non solum devicisse, sed et Christianos effecisse, atque Absalonem præcipuum hujus militiæ ducem exstitisse. Idolis autem istis suos Flamines, et ingentem familiam fuisse, variique generis supellectilem auream et argenteam, manifestius est, quam ut hic proluxe repeti debent: sufficit scire, ex ista præda Absalonem hos *scyphos servasse, egregiosque fuisse, ut servari mererentur.*

(<sup>30</sup>) *Canonicis de Paraclito*. Indicantur Ebelholtenses canonici monasterii S. Thomæ, quorum abbas tunc fuit Wilhelmus, quem Parisiis Absalon evocatum per Saxonem præpositum Roschildensem non per Saxonem Grammaticum, isthic loci constituerat. Vocatur hoc cœnobium ad S. Paraclitum,



zum heiligen Geist; locus autem, ubi situm ac fundatum erit hoc cœnobium, non procul Roschildis distabat, in insula *Eskilds oe* dicta et dicebatur *Estildtune*: Insulam totam mari undique cinctam monuit auctor Vitæ S. Wilhelmi abbatis, describitque, quod locus *peramœnus fuerit, pratis virentibus et diversis nembrum arboribus oblectans oculos animosque illic degentium*. Huitfeldius ait ad ann. 1201 hanc insulam sitam fuisse prope Sielsoe p. m. 168, translatum deinde fuisse monasterium ann. 1238 ad Ebbelholt oppidulum, ubi ecclesia in honorem S. Thomæ edificata: sed cum Fridericiburgum a Friderico II rege strueretur, et oppidum et monasterium in proximo sita directâ fuerunt. Ante Wilhelmum abbatem sub priore regabantur hi canonici, Wilhelmo vero accedente, et abbate constituto, S. Augustini Regulam susceperunt, secundum S. Victoris præcepta, quæ Parisiis solent observari, sicque canonici Regulares facti videntur, prius monachi ordinis S. Benedicti. Ab Eskillo archiepiscopo fundatum primo hoc quoque cœnobium viges, ideoque *Eskilds oe et Eskildtune* imposita nomina. Quando tamen Eskillus hoc monasterium instituerit, non adnotatum reperio. *Hervad* monasterium in Scania condidit anno 1144, *Esserum* in Selandia ann. 1150; ex voto enim tenebatur ad quinque erigenda: sed in manuscr. *De exordio Cisterciensis ordinis*, dist. 3., c. 25 quæ beneficio Arnæ Magnæi nunc edita et excerpta legimus in *Chronico Danorum* anonymi, quod ille publici juris fecit, discrete dicitur, Eskillum, postquam archiepiscopus factus est ab anno 1138, *illico reddendi voti sui tempus adesse cognovisse. Nactus igitur opportunitatem, ac remotis Galliarum partibus, ubi fontem religionis esse cognoveras, non solum quinque sed etiam plures spiritualis professionis conventus evocare curavit*. Sic paulo post: *Et ut perfecte semetipsum redimeret, mensuramque bonam et superfluentem piissime liberalitrici suæ, sicut promiserat, persolveret, quinque cœnobiolorum fundatione contentus esse noluit, sed alia atque alia tam de suo, quam de aliorum fidelium dono studuit ædificare*. Inter illa igitur *Eskildtune* in insula Eskilli quin ab ipso fuerit fundatum dubitari amplius nequit; adeo ut falsi sint isti, qui Absalonem primum conditorem fuisse contendunt, exornavit enim ille, correxit et emendavit quæ subuata erant vitia, non fundamenta prima posuit. Et si vera est sententia Huitfeldii abbatem Wilhelmum decessisse ann. 1201, monasteriumque translatum esse ab Eskilli insula ad Ebbelholt, ann. 1238, prout credo verum esse, nescio qua ratione vera esse possint, quæ ex codice quodam manuscr. Stephanius in prologo ad Saxonem c. xi commemoravit dicens: *Obiit autem S. Wilhelmus xi. anno postquam curam pastoralem suscepit, et sepultus in monasterio D. Thomæ in oppidulo Ebbelholt dicto anno 1202*. Nam sane quidquid de oppidulo Ebbelholt esse queat, monasterium D. Thomæ nondum ibi fuit, cum Wilhelmus moreretur,

A in quo sepeliri potuit, alias duo monasteria statuenda forent, unum in Eskildsoe, alterum in Ebbelholt, sub uno abbate, quod non convenit. Videntur verba ipsa legati etiam indicare, abbatem Wilhelmum ante Absalonem jam vitam finisse eodem anno 1201 quo Absalon; cum canonicis de Paraclito donatio fiat, haud vero abbati. Erat vero Wilhelmus Absaloni charissimus, quem sane non præterisset, in vivis adhuc si fuisset. [Vide vitam S. Wilhelmi infra in hoc Tomo editam.]

(<sup>11</sup>) *De plano opere*. Nemo est, qui non sciat distinguere hæc opera in argento, *flecht Arbeit* vocant Germani, cum nullis emblematis argentum, aut sculpturis pictum vel vermiculum exhibet artifex: *imaginata vasa* mediæ ætatis scriptores, *pustulate* vetus Latium appellavit, *gettiebene und verbobene Arbeit*, in figuras varias elaborata.

(<sup>12</sup>) *Decem marcas argenti*. Cujus igitur ponderis scyphi fuerint observare licet: hic erat *semancia*rum 160 unciales thaleros 80 pretio æquans.

(<sup>13</sup>) *Ad calicem faciendum*. Distincta sunt poculorum nomina, propter distinctas, quas ostendunt formas; scyphos Danis *Skale* vocari jam dictum est, estque patera cum pede humili, unde *at dritkke Skaale* formula remanet. *Caucium et Caucis* quorum in *Codice Justiniano*, et alibi quoque, mentio occurrit, Danis *Kousken* dicitur habetque figuram pateræ sine pede. *Calices* non adeo patent, sed profundius et angustius in pede conspicuo surgunt. Quid *Biccaria* differant, infra dicitur. Calices autem cœperunt Christianis plerumque dici illa pocula vel *ποτάρια*, quæ in sacra cœna solum usui erant, adeo ut Germanis et Danis religioni fuerit alio nomine poculum illud sanctum exprimere: *Den ny Testaments Kalf* et *nam er den Kelch*. Latinis enim calicis vocabulum non ita restringitur, calices igitur fortes et sufficientes, qui in monasterio B. Laurentii, etiam ad sacros usus pertinent et altaria istius ecclesiæ ac monasterii. Calices igitur hodie in sacris considerari debent usibus, et quidem eucharisticis solis, sua forma distincta; vel etiam extræ sacrum usum in communi vita, qui fuit antiquissimus. Hoc loco non nisi calix S. cœnæ destinatus ex argento elaborandus indicatur. Quando calicis nomen primum his sacris poculis dari cœperit, non potest latere, nimirum postquam Hieronymi versio Latina sacrorum codicum cœpit invalescere sæculo v, ante enim quovis poculi nomine hæc pocula Latine et Romane Ecclesiæ dicebantur; nam et scyphos, et calices, et cuppas promiscue vocabant. Tertulianus jam calicum meminit sacrorum cum Agno Dei in humeris Pastoris sculptorum I. *De pudic.*, c. 7: *Procedant ipsæ picture calicum vestrorum, si vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius*, etc. et mox c. 10: *At ego ejus pastoris, quem in calice depingis Scripturam haurio, quæ non potest frangi*. Sed non restrictus fuit usus sacre cœnæ tunc ad nomen solum calicis, prout

postea, quando Hieronymus in Latinam linguam Scripta sacra transfuderat, tunc enim verbis sacræ Scripturæ loqui videbantur, cum Hieronymo loquentes. Reperiuntur plura antiquis nomina poculorum, non solius calicis, si quis veteres consulere ac colligere velit. In Græco textu non est nisi ποτήριον ubique tam apud evangelistas quam apud sanctum Paulum, quod est poculum et vasculum, ex quo potum sumimus. Promiscua igitur principio nomina his sacris poculis, prout etiam promiscua horum poculorum materia in ecclesiis vigeat, vel lignea, vel testacea, vel vitrea, vel cornea, vel argentea, vel aurea, vel lapidea, et etiam gemma, tum vero etiam stannea, pro cuiusque ecclesiæ conditione et opibus. Ex lignis variis in hodiernum usque diem pocula fabricari frequens est in communi vita, olim sagina præprimis obvia sunt. Adeo ut ἀπὸ τοῦ κалоῦ, a ligno, calicis nomen emanasse voluerint plurimi; sed in sacris his venerandis ligna vino minus convenire cito deprehenderunt, siquidem lignum aliquas particulas vini consecrati imbibere necesse fuit, quod ἀνόσιον nimis videbatur. Ideoque licet ratio ipsa suadeat a ligneis abstinere et a cupreis, necessitas tamen ipsa aliquando etiam lignea pocula inter mysteria tanta iussit admitti, quod Zepherius papa corrigere cupiens, neque necessitatem tantam aut inopiam occurrere posse iudicavit, quin vitreo saltem poculo administrare possent, qui argenteis aut lapideis carebant, cum vitra tunc temporis lignum pretio non multum superarent, sicque divinos illos haustus nitidius servari ac porrigi posse. Nam quod pentifices nonnulli negare sibi sumpserint eam nunquam devenisse, ut ligneis poculis alicubi propinarentur sacra mysteria, hoc ego quidem simpliciter cum illis nolo statuere, neque enim res est incredibilis; exstant plurimi caones in hunc usum lignea pocula prohibentes.

Canon vi concilii Remensis diserte statuerat, ut nullus in ligneo vel vitreo calice missam cantare præsumat, ex quo Gratianus suum attulit *De consecratione* dist. 1, c. *Ut calix*. Triburiense concilium anno 895 habitum can. xviii, sic habet: *Statuimus ut deinceps nullus sacerdos sacrum mysterium corporis et sanguinis Jesu Christi Domini nostri in ligneis vasculis ullo modo conficere præsumat, ne unde placari debet, inde irascatur Deus*. Bene satis, quod plane prohibuerint, nulla tanta necessitate incidente, quæ illos ad pocula lignea redigeret; at quod in communi usu lignea pocula frequentarentur, hinc in sacris etiam eorum usum primi antistites non damnarunt, sed ut liberi arbitrii semper haberent. Neque tamen Honorii Augustodunensis sententiam tueri velim: *Apostolos in ligneis calicibus missas celebrasse*, l. 1, *De antiq. missar. ritu*, c. 89; illud saltem, etiam in ligneis calicibus quoddam celebratum esse ut obtineam, laboro, ut alias canones prohibentes edi non potuissent. Triburiense enim concilium reliquos calices, vitreos, corneos, vel lapideos nullo modo prohibet, sed ligneos solos. At

A circa ann. 787 in Anglia, in concilio Calchutensi sub Adriano I papa habito cap. 10, veterunt Patres *ne de cornu bovis calix aut patera ferret ad sacrificandum*. Vitrea pocula diutius Ecclesia retinuit, nam et sæc. iv et v adhuc de illis legimus. Exuperium Tolosanum vergente sæculo iv viventem in vitreis administrasse sacramentum monuit Hieronymus, ep. 4: *Nihil illo ditius, qui corpus Christi canistro vimineo, sanguinem portat in vitro*. De S. Cæsario Arelatensi sæculo v labente et finiente claro, Cyprianus ejus Vitæ scriptor retulit: *Annon in vitro habetur sanguis Christi?* Gregor. Turonensis l. *De gloria Martyrum*, c. 46, crystallini quoque calicis meminit, admirabili pulchritudine, quem diaconus in basilica S. Laurentii Levitæ elabi manibus siverit ita ut confringeretur. Baronius in *Notat.* ad vii Idus Aug. a temporibus apostolorum vitreos calices in usu fuisse altaris meminit, de qua re mihi dubitandum aliquatenus foret, quod vitrea tunc temporis auri et gemmarum pretio non essent inferiora: inter oblata tamen dona tales calices etiam apostolos in ecclesiis vidisse, nec illis uti designatos esse, quid, quæso, habet absurdi? Urbanum papam numero XVIII, qui sedit ab anno 224, *omnia ministeria sacra fecisse argentea*, dicit idem concilium Triburiense supra laudatum, at non inde sequitur, omnes coactos esse ad argentea, siquidem necessitas etiam alia permiserit, et post Urbanum etiam aliis calicibus usi sint non argenteis. Nam stanneis calicibus uti etiam Innocentius IV concessit in regulis, quas præscripsit Nicosiensi episcopo et episcopis regni Cypri controvertentibus, circa ann. 1213.

Calices omnes sacri sacræ cœnæ non solum serviebant, sed etiam ornatui ecclesiæ plurimi dicebantur, quos vel *sedentiles* ideo, vel *pendentiles* appellabant, quod vel sederent in altari ejusque cornibus, aut penderent ex catenulis: ut ex Anastasio Bibliothecario videre licet aliquibus locis; nam in Leone IV, sic: *Obtulit etiam B. Petro apostolo calices de argento, qui sedent super circuitu altaris, numero 16, et mox: Verum etiam calicem pendentilem cum catenulis et delphinis*. Ubi delphini sunt anax calicum. Hæc etiam adnotavit deinde: *Michael filius D Theophili Constantinopolitanæ urbis imperator ob amorem apostolorum, misit ad B. Petrum apostolum, etc., per manum Lazari monachi, etc., calicem similiter de auro et lapidibus circumdatum, resticulo pendente de gemmis albis pretiosis miræ pulchritudinis decoratum, et parva cooperta ipsius calicis, sicut mos Græcorum est*. His addam adhuc ex Vita Leonis III: *Fecit in basilica B. Pauli apostoli calices majores fundatos ex argento purissimo ex ipsius apostoli donis, qui pendent in arcu numero 20, et alios qui pendent inter columnas majores dextra lævaque 40, pensantes simul libras 267*. Sic etiam in Paschalis I Historia: *Fecit calices majores ex argento pendentibus numero 42, qui omnis simul pensant libras 281*. Haud erant spernendæ magnitudinis hi calices, cum in

singulos sex libras, et quod excedit, argenti, computare liceret, 80 fero unciales thaleros, si monetæ nostræ ratio ineatur, et si manupretium aurificum pariter æstimari debet in senunciam 4 assium Lubecensium, transcendet pretium singulorum calicum ad 93 unciales thaleros. Ex his liquet alios calices fuisse sanctos, qui non nisi Eucharistiæ serviebant, alii erant *ministeriales*, ex quibus populo ministrabatur; alii calices *præcipui*, hoc est præcipuæ magnitudinis et decoris, alii calices *pendentiles*, de quibus ante monui; his jungantur calices *fundati*, qui non sunt fusi et conflati, ut voluerunt nonnulli, sed fundati ex fundo et donis Ecclesiæ. Sic etiam *vestes de fundato* dicuntur Anastasio de Ecclesiæ rebus et donis texta et sumpta. Illudque satis explicavit in loco superius adducto, ubi *calices majores fundatos ex argento purissimo ex ipsius apostoli donis*, hoc est ex donis, quæ apostolo S. Paulo a fidelibus Christianis donata fuerunt et oblata significavit, sicque *vestes ex fundato* quoque, ex fundo Ecclesiæ ipsius paratas, indicare voluit. Hoc Anastasio est *fundari*, et ex *fundato* parari, quod multos hactenus torsit veramque mentem Anastasii assequi non potuerunt. Erant præterea in antiqua Ecclesia *calices baptismi*, de quibus Anastasio in Innocentio I obtulit, ait, *calices argenteos baptismi numero tres, pensantes singuli libras duas*. In his calicibus baptismi consecrabantur lac et mel et vinum etiam commista, quæ nuper baptizatis præbebantur, et ad calices ministeriales pertinebant, unde in tertio concilio Carthaginensi c. 24 dicitur: *Primitiæ vero, seu lac et mel, quod uno die solemnissimo pro infantum mysterio solet offerri, quamvis in altari offeratur, habet propriam benedictionem, ut a sacramento corporis ac sanguinis Domini distinguatur*. Hi ergo erant calices baptismi; erant etiam calices *pœnitentiæ*, de quibus idem Anastasio in Sixto III scribit, eosque vocat ibi *ministerium ad sacrum baptismum vel pœnitentiæ*, quod pœnitentes conciliati Ecclesiæ ex his calicibus aqua benedicta aspergerentur. Calices quoque *reticulatos* nonnulli nobis ex Anastasio eodem suggererant, quos tamen ego nullos unquam fuisse censeo, nec in Anastasio illos reperiri. Locum enim ex Anastasio, quem producent, et male legerunt editores, et se ipsos edentes nec intelligere, nec explicare potuerunt; nemo enim hactenus, quid sit calix *reticulatus* aut esse debeat, ullo verbo exposuit, neque hoc dixit ullibi Anastasio; verba ejus supra sunt adducta, quæ nihil aliud habent, quam Michaellem Theophili imperatoris filium dona sua B. Petro apostolo Romam misisse, et inter alia *calicem similiter de auro et lapidibus circumdatum*, hoc est gemmis distinctum, *reticulo pendente*; sic legunt editi libri, sed facile videmus legi oportere unica littera addita, *reticulo pendente de gemmis albis pretiosis miræ pulchritudinis decoratum*. Erat enim hic calix ex pomposis, et *pendentilibus*, ut ante monui, sed loco catenularum, quæ cæteros calices *pendentiles* sequobantur, ut ex iis pendere possent,

A hic resticulus unionibus pretiosissimis vestitus eodem fine additus erat, cum parvis coopertoriis ipsius calicis, adde etiam resticuli, ne pendens pulvere et sordibus corrumpeteretur: illud igitur est calix *reticulo pendente de gemmis albis pretiosis miræ pulchritudinis decoratus*. Sicque explodimus illos calices reticulatos, aut de reticulo penzentes, quod nihil sic dicatur aut inferatur.

Jam vero quod alii calices fuerint *ansati*, sine ansis alii, non opus est monere aut explicare. Novimus omnes quid sint ansæ in urceis et poculis, et quod una ansa multi calices, binis ansis etiam permulti fabricentur; *delphinus* vocavit Anastasio ansas, ut supra dixi, quod elaboriores in figuram delphinorum singi jungique solerent: illud saltem de calicibus, ansis duabus præditis, addere mihi lubet, eos semper in suo genere ponderosiores fuisse, quam non ansatos, et in craterum nataram transire potius, quam in classibus scyphorum aut calicum manere, qualis omnino fuit Caroli M. donantis S. Petro *calicem majorem, cum gemmis et ansis duabus pensantem libras 58*. Tandem etiam meminit calicis *tetragoni* Anastasio in Leone III, quod forma vulgari calicum rotunda spreta, quadrangulari figura majestuosiore in oculis hominum fore crediderit, ideo addit, præcipuum fuisse: *Fecit beato Apostolo nutritori suo calicem aureum, præcipuum, tetragonum*. De calicibus imaginatis, deauratis, aureis, majoribus, minoribus nihil dico, quod satis se ipsos explicent, de gemmeis et gemmatibus forte monere opus est, confundi hæc a scriptoribus sæpenumero, cum gemmea pocula sint, et gemmei calices, ex una gemma, ut agathe, smaragdo, sapphiro, in calicis formam parati, vel si ex pluribus gemmis coagmentati unum corpus efficiant, vel si maxima pars calicis gemma sit continua, minor ex auro addita forte visetur, ut pes forte calicis ex auro, vasculum ipsum totum gemmeum, vel labrum cum pede ex auro, reliquum corpus, gemma. Gemmati vero sunt, qui gemmis hinc inde distincti sunt, ita ut non aliter ac aurei calices et aurati differant gemmei et gemmati. Hæc mihi de calicibus sacris ad hunc locum disserere visum fuit, in qua re non dissideor *Andream de Saussay in Penoplia sua sacerdotali* l. VIII me juvasse. Quod vero calicis ejusque nominis originem attinet, an Latina sit vel Græca, non admodum laborandum esse puto, cum ipsi veteres ea de re dissentiant, et ad omnem usum, non pro potu solum exhibitos esse calices statuunt. Qui enim a caldo et calido calicem derivant, in eo coqui consuevisse ignibus admota declararunt, prout etiam Ovidius ita de calicibus sentit l. v. *Fastor*.

*Stant calices, minor inde fabas, otus alter habebat*, Plerumque tamen, et frequentius pro vase potorio sumitur, eoque propendo, ut a Græco κιάλι calicem Romanis factum credam, non propter rotanditatem poculi, quasi κιάλι, sed quod epotos calices vertigine quadam circum agitemus, priusquam ad

standum redigantur. Hæc κύλικες vobis κύλικας dedii et κύλικας hoc est capeduuculas et minores calices, a κύλιδα igitur κύλικας, κύλικαι, κύλικε et κύλικα. Tales autem κύλικας κλιεσόμεναι Germanis adhuc supersunt inter pocula et eleganti ac proprio vocabulo vocantur *Tumeler*, quod se vertant in gyros amœnos circum agitati, nec statione tamen excidant sua. Cur vero Latini calices potius dixerint, exinde est, quod v sæpius in α transeat, ut hoc ipsum κλιεσόμεναι sæpius κλιεσόμεναι legitur, vel Latini respexerint ad calices florum et κλυκάδια, quæ quoque calicum figuram referunt. Aliud autem est κάλυξ aliud κλίξ. Sed non indigent hoc loco ulteriori examine talia.

(<sup>64</sup>) *Coronas in templo.* Audivimus superius duas fuisse, nec fuerunt nimis ornatos, requirebat enim templum cathedrale etiam plures, siquidem minores etiam ecclesiæ cathedralibus hodie arcus et porticus omnes his coronis pensilibus exornant, adeo ut quædam etiam fuerint et sint trecentorum brachiorum, sed hic luxus Absalonis temporibus eorumque simplicitati nondum conveniebat; sufficebat, eum æreas argenteas efficere posse, et hic unde sumi debeat argentum ad istas coronas perficiendas et ornandas auro commonstrat.

(<sup>65</sup>) *Dn. Alexander.* Sæpius in hoc Testamento nominatus; est idem ille qui supra, nepos Absalonis ex sorore Ingefrida.

(<sup>66</sup>) *Octo marcas auri.* Octo marcæ cum dimidia in auro, si Hungariæ probitatis fuit, ut solebant veteres obryzo maxime studere, efficiunt 1088 unciales thaleros nostræ monetæ. Nec quisquam hinc concludere debet, ut casulæ aurum solidum insui solebat et applicari, ita coronas quoque auro solido exornatas fuisse. Auro induebatur argentum suis locis, quod sufficebat, vocantque Germani egregio vocabulo *zierguldt*, hoc artificium.

(<sup>67</sup>) *Ad opus casulæ.* Prout hodie usurpatur, sacerdotum est vestitus altari servientium. Francici vocant *chasuble*, Germani quoque retinent ex Latino, *Rasel*, Dani *Meszahgel* expriment, non parum cæteris elegantius, in missis enim celebrandis hanc vestem induunt, et sibilis in humero nectunt, quod est *Hage* Danis, hinc *Meszahgel* a forma et usu simul nominata. Antequam adhibita fuit, apud Latinos servuli illa utebantur, sicut Procopius indicat in *Vandalicor.* ἱμάτιον ἀμπεχόμενος οὔτε στρατηγῶν, οὔτε ἄλλω στρατενομένῳ ἀνδρὶ ἐπιτηδείως ἔχον, ἀλλὰ δοῦλον ἢ ἰδιώτη παντάπασι πρόπον, κασοῦλαν αὐτὸ τῆ Λατίνων φωνῇ καλοῦσι Ῥωμαῖοι. Huc respiciunt verba Korolomanni et synodi habitæ anno 742, xi Kal. Maias, prout exstant l. v. *Capit.* Caroli et Ludovici imp. tit. II. *Presbyteri vel diaconi non sagis laicorum more, sed casulis utantur ritu servorum Dei.* Ad servos igitur casulæ pertinebant, quod cito superjicerentur, nec ullo labore indigerent amictiendi, nec in ullo obstarent expeditis esse volentibus, nisi quod manus præcluderent, quæ servis nimis erant expeditæ, eaque de causa inventæ cre-

duntur. Ut igitur sacerdotes suam quoque humilitatem ostenderent, se servis similes esse, ad sacra casulam transire fecerunt, illam injicientes, et hoc habitu servos se Dei, et servorum Dei profitentes. Sæpius quoque forma ejus mutata, dum in potestate ecclesiasticorum fuit, et multis nominibus confusa potius quam illustrata fuit: nam ad penulam et planetam plerique retulerunt; alii vestem sacerdotalem κατ' ἔξοχὴν, vocare maluerunt: sacco similem vestem alii depinxerunt, ut Simon Thessalonicensis lib. *De templo*; apud Græcos enim aliter casula se habebat, quam apud Latinos. Effigiem ejus Goarius in *Scholiis ad Euchologium Græcorum* produxit, et ex eo Andreas du Saussay in *Panoptia sacerdotali* p. m. 126., Sacco sane non absimile vestimentum, undique clausum sine manicis, sub quo totum corpus cum brachiis latet, præterquam caput: descendit usque ad pedes, constrictius circa collum, ubi foramen, per quod caput mittitur, et saccus ille induitur. Adscriptum habet illa effigies, Ὁ ἄγιος Σαμψων.

Longe alia apud Latinos casula deservit, cujus effigiem ibidem quoque produxit ex codice quodam membranco veteri Liturgico Ecclesiæ Leodiensis, quem ante annos 650 scriptum affirmat, a sua ætate computando, et S. Sylvestro I papæ tribuit, qua in re fidem meam non obstringo, sed penes auctorem esse sino. Habet illa casula multa cum nostris casulis hodiernis communia, antierius et posterius dependens a scapulis, lateribus apertis et hiantibus, ut brachiorum et manuum usus sit in exporrigendo, quod in sacco et casula Græcorum dependente nequaquam fieri potuit, sed necesse fuit casulam eo usque antierius sublevare, et super brachia tenere, ut manus liberas haberet sacerdos; quod tandem casulam Græcorum aliquo modo similem reddidit casulæ Latinorum, adeo ut videamus Latinos sacerdotes a Græcis casulis uti didicisse, sed suo modo illas aptasse, ut commodiores essent ministrantibus et utentibus sacerdotibus: quod pulchre satis Dn. du Saussay ibidem demonstrat, dum in casula S. Sylvestri explicanda pergit p. m. 128. Unde miror eum vestem Norberti archiepiscopi Magdeburgensis, qui anno 1134 sepultus ibidem, illi totus involutus jacuit, casulam appellare voluisse, cum nihil simile casulæ habuerit illa vestis, nec acta ex quibus quædam verba producit, casulam appellavit vestem illam peculiarem, sed ita describit: *Vestis superior, quæ parte maxima superest, Punice; coloris serica erat, aureis filis florum vel rosarum instar interspersa, quæ totum corpus Nb. cum brachiis ad plantas usque convestiebat vestis: Sub hac Nb. transversæ manus ad modum crucis pectori superpositæ; vestis eadem obvoluta duabus argenteis acubus, superiore parte gemmeo opere exornatis, connectebatur.* Nihil in illa veste simile casulæ Latinorum, sed sacco vel casulæ Græcorum comparari potius poterit. Primus sane post Procopium, qui casulæ meminit, inter vestes, est Isidorus Hispan-

lensis, *Origin.* l. xix, c. 24. Scriptor sæculi septimi ab a. C. 620 usque ad 636. *Casula*, inquit, *vestis cucullata, dicta per diminutionem a casa, quod totum hominem tegat, quasi minor casa, unde et cuculla, quasi minor cella, sic et Græci planetas dicitur volunt, quia oris errantibus evagantur.* Dum cucullatam vestem casulam vocavit, et totum corpus tegentem, Græcæ casulæ similiorem facit et sacco, de quo diximus, nec inter sacras vestes casulam refert, sed inter vulgares adhuc et paganicas. Quod miror, non deficiente occasione, dum *de veste sacerdotali in lege*, c. 21, sigillatim tractavit, nec in ejus libris de ecclesiasticis officiis, quidquam de clericorum vestimentis adduxit. Beda primus est, qui casulam inter vestes sacerdotales recensuit sæculo integro post Isidorum, utpote qui ab anno 725 scripsit. Is in *Collectan.* tit. *De septem ordinib.* sic ait: *Septimum vestimentum est, quod casulam vocant, hanc Græci planetam dicunt, quia suprema omnium vestimentorum, et suò munimine alia tegit.* Planetam quod Græcis dici et Isidorus innuit, et Beda posuit, haud quidem satis intelligo, nulla enim vox est apud veteres Græcos, *πλανήτη*, quæ vestem significet, nec apud recentiores. In hoc igitur et Isidorus et Beda falsi fuisse dicendi sunt, cum nullibi apud Græcos id nomen vesti positum unquam fuerit. *Planeta* potius ex Latina origine deducenda, a *plano* et *plane*, quod plane tegat hominem, sicque convenit casulæ, quæ quoque plane tegebat hominem, ut ex figura Sancti Sampsonis apud Goarium, percipimus, et ex vestimento Norberti archiepiscopi descripto. Quibus consentit Albertus Crantzius canonicus et lector Hamburgensis primarius, in *lxi. De instit. sacerdot.* ad offic. *Missæ* anno 1506 edito Rostochii. *Casula suprema vestis sacerdotis est, et sic dicitur, quia in morem casæ cingit omnia quæ in sacerdote sunt. Ejus autem figura dicitur esse orbicularis ut, dimissis manibus sacerdotis, ex æquo undique dependeat.* Recte omnino secundum illam figuram, quam Goarius depingi curavit et Græcis tribuit. Manibus ejus sublevatis et exsertis extra casulam, necesse fuit sinum istum anteriorem et posteriorem in acumen quoddam defluere, latera nudari, et in brachiis ea casulæ gestari, quæ sublevata fuerunt, per plicas et rugas retorta: quæ rursus, demissis manibus et reductis, latera tegebant, ac figuram orbicularem recipiebant, totumque hominem includebant et cingebant. Nec potuit nescire Crantzius, quid casula esset suo tempore, sacris jam a pueris innutritus et inter vestes sacras versatissimus.

Nondum igitur casulæ ita fissæ ad latera fuerunt, prout hodie commodior usus eas parari jussit, sed demissis manibus sacerdotis ad rotunditatem suam orbicularem decedentes redibant, sicque explicanda sunt Amalarii Fortunati episcopi Treverensis l. ii, *De offic. ecclesiast.*, c. 19: *Casula dupla est, post tergum, super humeros, et ante pectus.* Scinditur enim casula velut in duas partes, manibus suble-

vatis et exsertis extra casulam, posteriorem scilicet et anteriorem, de qua figura sacerdotis in casula ministrantis loquitur Amalarius, manibus vero demissis et retractis, istæ duæ partes consolidantur, et *ex æquo undique dependent*, ut loquitur Crantzius. Philothens episcopus Constantinopolitanus de *demissa casula* quoque loquitur in ordine instituendi diaconum, qui tom. VI *Biblioth. SS. Petrum* exstat. Ibi aliquot locis: *Egreditur etiam retro sacerdos demissam portans casulam.* Nec aliud quid dicit, quam casulam tunc dependere, manus et brachia intra se continentem, quibus alia sublevat, ut ex figura Goarii observare quoque licet. Miserius ita loquitur: *Sacerdos aperiens sanctas portas, demissum Phælonium gestans*, ubi Phælonium pænula vocatur, et est eadem cum casula, rursus subjungit: *At sacerdos demisse phælonium gestans, et Evangelium ante pectus portans exit, et stat in medio templi, diacono ad dextram ejus existente cum cereo ardente.* Quæri posset, quomodo Evangelium ante pectus gestare, et casulam nihilominus demissam habere potuerit, nam manus etiam exsertis, nec sublevata casula Evangelium ante pectus tenens et apprimens ostendere poterat.

His ita de casula explicatis, quando vox illa coeperit inter paganos, ex Procopio sæculi vi scriptore, aliquatenus constat, et mansisse inter vulgares vestes sæculo vii adhuc ex Isidoro monstravimus. Sæculo viii ad sacras vestes et usus migraverat, ut Beda docuit, nec ante quidquam de ejus usu in sacris antiqui docuerunt, unde quæcunque de casula S. Petri, et *πέλονη* Pauli apostoli pontificii urgeat, sua sponte protinus concidunt, nemo enim Petrum aut Paulum pænulam gestasse negare cupiat, at casulæ vel nomen notum fuisse tunc, vel ad sacros usus ænulas destinatas fuisse, nemo pontificiorum docebit, puto, cum sciamus apostolos docuisse gentes quocunque habitu sumpto, vulgari et communi, et missos esse sine pera, argento et zona *μήτε ἀνά δύο χιτῶνας ἔχοντας.* Sic enim appellat Christus ipse vestes apostolorum apud Evangelistas. In quibus vero vestibus sacra celebrarint apud eos, quæ jam docuerant, et ad fidem perduxerant, ut in quotidianis, aut peculiaribus, sacris solum usibus dicatis, tacet Scriptura, nec acquiescere possumus piis quorundam Patrum conjecturis, quas in medio facile relinquimus, quoties antiquitati contrarium nihil secum afferunt. Non loquor hic de vestibus sacerdotalibus Judæorum et V. T. de quibus diserte præcipitur *Ezech. xlii, v. 19: Cumque egredientur atrium exterius ad populum, exuent se vestimentis suis in quibus ministraverant, et reponent ea in gazophylacio sanctuarii, et vestient se vestimentis aliis, et non sanctificabunt populum in vestibus suis.* Docuimus etiam hac occasione et casulam et planetam Latinæ originis esse, nec ad Græcam linguam pertinere, tum vero etiam, unde forma et figura nostrarum casularum hodie

prodierit; atque in his subsistimus, ne nimis prolixi et tædiosi simus.

(<sup>88</sup>) *Denariorum Scaniensium*: Scanienses denarii non cudebantur nisi Lundis: Lundensis vero monetæ vestigia retro legere possumus usque ad Canutum IV regem, qui primus archiepiscopo Lundensi quartam partem istius monetæ concessit, circa ann. 1080. Ego a Suenone Esthritio priuam monetæ domum Lundis erectam iudico, postquam illic episcopatum constituit insignem ab ann. Chr. 1065; nec ante Canutum M. Danos propriam monetam constitutam habuisse intra Danicum regnum, facile quis evincet. Is autem Canutus, qui anno 1036 diem suum obiit, ex Anglia monetarios videtur in Daniam primus ablegasse, et Roschildiæ primam monetam Danicosque denarios procosos habuisse, ad exemplum Anglicæ monetæ, licet mihi quidem hactenus sub Canuti regis Daniæ nomine denarii nulli occurrerint, sed plerique ejus Cnut rex Aug. præferant. Ab illis sane temporibus et moneta Roschildensis et Lundensis initia sua cunasque ostendunt, et non nihil de illis legitur: ideoque non mirum est hic addi denarios Scanienses, *veteris monetæ*, scil. ante Canutum VI, Valdemari I filium, percosos, qui meliores erant novis. Pondus et puritatem denariorum Scaniensium illa ætate superius attigi not. 20.

(<sup>89</sup>) *Filius Harinæ*. Legendum puto, *Karinæ*. *Harinæ* nomen hactenus est incognitum apud septentrionales: *Carinæ* vero satis notum, descendens ex *Catharinæ* nomine contracto, quam *Karæn* Dani vocant, hinc *Carina*; ut ex *Maria Maren*, et hinc *Marina*, derivantur.

(<sup>90</sup>) *Pro anima sua*. Similes formulæ sæpius occurrunt: *Pro anima sua dare, pro remedio animæ suæ, pro æterna retributione, in eleemosynam nostram, pro animæ meæ salutē, pro mercede animæ meæ; cogitavi Dei intuitum vel divinam retributionem, vel peccatorum meorum veniam promerere; ut mihi in futuro merces boni operis accrescat, pro remedio animæ meæ conjugisque meæ, parentum et liberorum; ut terrenis facultatibus mercarer æternas et bonis transitoriis mansura conquirerem, cogitavi vitam futuram et æternam retributionem; inter cætera curationum medicamenta etiam et hoc Deus remedium contulit, ut propriis divitiis homines suas animas ab inferni tartaris redimere possint.*

(<sup>91</sup>) *Cappam forratam*. Posquam aurum et argentum divisit, jam ad suppellectilem vestiariam et alia progreditur donanda. Dicemus igitur primum de *cappa*, deinceps de *forratiss* agemus. Differunt *cappæ* et *pallia* et *juppæ* quæ hic leguntur. Et primo quidem attendi debet omne vestimentum superius, sive sit *pallium*, sive *toga*, sive *tunica*, non semel *cappam* vocari scriptoribus; deinde *cappam* hic indicari *usualem*, quam vocant, et quotidianam archiepiscopi, non vero *cappam* sacram, qua induebantur violacea episcopi, sacris præfuturi aut assistentes. *Cappæ* igitur illæ *usuales* manicis erant præditæ,

*cappæ* vero sacræ sine manicis corpus ambiabant. *Cappæ* istæ usuales similes erant *cappis* monachorum, divisæ antè et apertæ, ita tamen, ut fibula circa collum, et cingulo circa medium injecto contineretur circa corpus, præterquam quod manicis etiam indueretur, quæ faciabant, ut eo firmius corpori inhæreret; *cappæ* vero in sacris usitatæ; ut alia forma ac figura fabricatæ tractabantur, ita antè plane patentes circumjiciebantur, fibula sola mento suffixæ, cætera sine manicis longo symmate prodigæ et fluentes. Erant et *cappæ* laicorum hominum, ab his et illis, de quibus loquimur, etiam distinctæ, unde *mantum*, *mantulum*, *mantellum*, Francis *manteau*, Germanis *mantel* dici solet, quod non ultra manus pendentès porrigeretur, nec *ποδήρις* esset, ut *cappa* sacerdotum. Dani autem et septentrionales etiam hoc pallium laicorum *Kappe* pergunt vocare. Solis enim Danis debetur hæc vox, nec sine illorum lingua satis intelligi potest. Frustra sunt, qui a *capiendo* derivantur, Isidori *Etymologiam* secuti, quod totum hominem capiat: vel a *capite*, quod caput illo involvatur in luctu, pluviiis que et aliis temporibus, multo minus a *cap* et *pa*, quod capiat Patrem; quia monachi et sacerdotes, *cappis* utentes, Patres honoris ergo solent appellari; qui lus est *Andræ du Saussay* in *Panopii sacerdotali* p. m. 144, quando veram etymologiam vocis reperire non potuit. Mira est *Vossii De vitis sermonis* l. III hujus vocis explicatio, fatetur enim *cappam* ex Germanico *Kappe* mansisse, tamen addit, *Kappe* a *caput*. Si *Kappe* a *caput*, non est illa vox Germanicæ originis, sed Latinæ, et si Germanicæ originis est, non est sane a *caput*.

Sed video, quid illos moverit, et cur ad caput referri voluerint *cappam*, non solum allusionem sequentes, sed ideo præprimis, quod plures *cappæ* tam in feminis quam in viris ad caput solum obnubendum pertineant, nec ulterius extendantur. At hinc non sequitur alias *cappas* præter capitis non fuisse, ideoque manifestum est, vocem tam late patentem, cujus usus ad totum corpus se extendat, non posse ad caput solum trahi, aut originem exinde ducere. Illic autem intelliguntur *cappæ* manicatæ ecclesiasticis quotidianæ, nobis *die Harh-Kappe*, nam *cappas* sine manicis sub palliis comprehendit. Aliquid viderunt, qui *cappam* Francicum vocabulum esse dixerunt: a Francis enim eorumque lingua in Ecclesiam Christianam ingressa est *cappa*, et vestitum ecclesiasticorum hominum ornare cœpit; sed quod Franci reliquique Germani e Danica lingua sublegerint ac retinuerint pleraque sua, exque Danis et septentrionalibus confluerint, nec nisi dialectis distinguantur in quam pluribus, hoc est quod nunquam attenderunt Franci vel Francici, vel Germanorum quisquam, nec tantum debere cupiunt locupletissimæ matri, ut illam solum respiciant, ex cujus utero prodierunt et loqui cœperunt, sed malunt *αὐτόχθονες*; et *αὐτόγλωττοι* videri, quamvis non sint. In Danica sane lingua sola vera

vocis *cappæ* origo, ejusque causa reperitur, in nulla alia. *Kappe* enim illis vestibus dici cœpit, quo quis involvitur contra pluvias, vel alias ob causas et est Danis *Kappe* idem quod Latinis *tegere*. Hinc non mirum est apud antiquos monasticos scriptores *cappam*, ecclesiasticam licet, etiam *pluviale* vocari, cum tamen vix in pluviis adhibeatur, sed intra ecclesiam, sudo ac sereno cœlo, sacris intenti illa induantur episcopi. Wibertus archidiaconus de vita Leonis IX papæ sic loquitur : *Videbatur tibi, quod stans in edito familiares suos ad se de periculo confugientes reciperet, eisque subter pluviali veste, quæ cuppa dicitur, inclusis sanguine eorum sibi vestes infici conspiceret.* Ideo enim apud paganos Danos hoc tegumentum *Kappe* dici cœpit, quod contra pluviam defenderet et tegeret, et contra illas tempestates sumeretur : unde inferius discrete dicitur : *Jofrido coco duas cappas pluviales.* Nam et quando caput involvebant caputio, vel cum *cappa*, sino ea, ut agnoscere non possent, dicebantur *forkapped* ; et *sig at forkappe*, quod etiam Germani retinuerunt, licet *Kappe* vox apud illos exoleverit, zu *verkappen* et *verkappet*, quando larvati ac personati incedunt.

Manifestum igitur est et monachos et sacerdotes hanc vocem suam fecisse, quæ ex paganismo, ut plures aliæ, descendit, et *pluviale* vocasse, quod est Danorum *Regenkappe*, cum Latine loqui vellent. Sed *cappæ* tamen vocabulum prævaluit, quascunque mutationes subierit, et ad quos homines pervenerit. Quod vero attinet *die Hartzappe*, Germanorum sacerdotum, illa non ex Danica lingua nomen hausit, sed ex *cappa* Francicorum, postquam vocula ista civitate Latina ibi donata, et inter omnes Christianos recepta fuit pro veste sacerdotali, et quidem ex quo ecclesiasticis placuit, more Joannis Baptistæ, illam vestem et *cappam* ex pilis camelorum contextam gestare, novo textorum invento productam, tunc enim *Hartzkappe* Germanis cœpit vocari, et in hunc usque diem a plerisque sacerdotibus gestatur, a quibus ad alios quoque translatus est mos, tales vestes postmodum induendi, suisque usibus, sine nomine *cappæ* tamen, applicandi. *Ein huaren Kleid, von Kameels-Haar*, unde *Kamelot*, mercatorum vocabulum, qui istos pannos vendunt, etiam manavit, tametsi distinctionibus aliis subinde mutatum sit, et ad undulatos pannos ac vestes restrictum, quales sunt *die gewasserte Taften, Tobinen*, etc., proprie tamen panni *von Kameels-Haar gemacht* iis initio significabantur. Apocal. vi, v. 12 : *σάκκος τρίχινος* occurrit, nec solum ex pilis cameli, sed etiam ex caprinis vestes hæc pilosæ veteribus conficiebantur, ut vix eo more, quo hodie, dicendum est textus eos tractatos fuisse. Neque enim Germanis aut Europæo orbi antiquum est ex his pilis pannos contexere, et *cappas* parare, ciliciis quamvis vigentibus, quæ quoque ex pilis animalium texebantur, non vero camelorum, sed alium usum sui præbebant, non in *cappis* aut exterioribus vestibus. Nec ibi substitute-

runt Dani, prout est lingua eorum secundissima, quin ex *Kappe* etiam aliam vocem producerent, *Kaabe*, qua feminarum pallia præprimis significaverunt, id quod nulla alia lingua tam facile præstitit, aut præstare potest. Neque enim diu est, quod femine hic pallia deposuerunt ; ante 36 annos nulla matrona in publicum absque suo pallio et *Kaabe* prodibat. Ex his jam dictis, archiepiscopus *cappas* donando, quid vestitus indicare voluerit, satis, puto, explicatum dedimus, nimirum togas ecclesiasticas, quas ipse extra sacra gestare solitus erat.

Nunc de *forratis* aliquid dicendum. *Forrata* hic dicuntur vestimenta, quæ pellibus villosis, hirtis ac hirsutis sunt subducta, quod nesciverunt Romani et Græci, quorum *χιματα* temperata tales non requirebant vestes. Deductum itaque vocabulum *furratum* a septentrionalibus eorum lingua, qui *Foder, Foer, Foderwerck* pelles has pilis obsitas vocarunt, ex qua pronuntiatione Germani superiores *Futter, Fullerwerck, Futtern* didicerunt flectere, unde *forrata*, et *furratu*, et *foderata* existiterunt apud scriptores monasticos et mediæ ætatis ; probe distinguenda a *fodro, Foder*, vel *Futter*, quod etiam pro pabulo in legibus antiquis Germanorum et Danorum, nec non Latinis sæpissime reperitur, eratque onus tributum, quo subditi tenebantur dominis ad pabula subministranda illorum jumentis ; quod quia Romani Græcique nesciverunt, vel quasi, sed a Germanis primum didicere, Germanico propterea nomine in memoriam, illud expressum legimus. Male vero confuderunt Latini *Forr* et *Foder* Danorum ac septentrionalium, sua euphonia rem totam invertentes, aliud enim est *Foder* et *fodrum*, pabulum ; aliud *Forr*, et pellis hirsuta. *Foder* originem ducit a *Fode* Danico, pabulum, quod alit, et quo quis alitur. Non ita *Forr*, quod de hispidis et pilosis usurpatur ; ideoque hic melius scribitur *forrata*, quam *foderata*. Francici etiam et Angli rectam flexionem istius vocis retinuerunt, *fourrez* dicentes et *furring*, quod Latini *foderare* et *foderaturam*. Latini vero pervertentes vocabulum suum litteram *d* interponendo etiam Germanos et Danos seduxerunt, ut multi *Foder* potius scribant Latinizantes, quam *Forr* cum septentrionalibus, quibus origo vocis debetur, secundum quam ejus quoque scriptio attemperanda. Inter Latinos alii hanc vocem *Forring* non *foderaturam*, sed *fodaturam* dixerunt, et *fodare* pro *forrare*, minusque peccarunt quam priores. Alias Latino nomine *pellis* etiam Germanica et Danica lingua vicissim imbuta fuit ; *Petz* enim et *Pitz* vocant ejusmodi furratas tunicas et vestes tam viri quam femine, *einen gefutterten Peltz, Peltzrock, der Peltzer*, et similia vocabula.

Quamvis hæc pellicea proprie dicantur vestes, quæ nihil nisi pelles sunt, nec paunum superius additum habent, *Skindkiortel* Danis : neque enim *foderata* aut *forrata* sunt talia, sed *fodra*, pellesque meræ. Quin et latius ista pellicea sumuntur, non solum pro *fodris*, et hirsutis pellibus, sed etiam pro

levigatis et depilatis, ut sunt braccæ, et quæ vocantur *Kollerten*, quæ tamen Germanice loquendo *Peltzen* non sunt, sed sub pelliceorum nomine Latinis etiam veniunt: Danis enim *Peltzen* non sunt nisi hirsutæ pelles, pilis suis onustæ; nec solum pellicæ dicuntur illæ, quæ interius pilos versos habent, exterius glabræ, sed illæ, quæ vice versa sunt, aut quæ intus et exterius pellibus hirsutis duplicatæ sunt, ut *muffulæ* hodie quæ leguntur in addit. 1 Cap. Ludovici imp. tit. 22, aut Lappoaurum tunicæ et ocreæ. Hæ enim pellicæ, meræ quoque pelles sunt, sed forraturam insuper habent pillosam et pelliceam. In allegato tit. cap. monachis singulis *pellicea bina usque ad talas* descendentes dari iubentur. Carolus M. imp. *pelliceam herbicinum habebat*, ut est in *Chronico Saugall*, l. 11, p. m. 422, hoc est ex vervecinâ pelle paratam, non exterius pilos gerens, sed interius versos. Majores nostri pellibus aliter utebantur, exterius enim plerumque pili selebant, glabras partes interius obversas gerentes, sicque frigus longe melius arcebant, naturam in his secuti pellium et sua commoda, non decorem aut artem. Christianis vero factis opinio nocuit, neque enim se homines videri, si sic amicirentur, sed bruta et pecora et feras. Hinc illæ pellionum artes enatæ, quæ inverso ordine pelles interius subducebant, ut honestior et magis humanus appareret vestitus. Adeo ut *Undrfoder*, *Unterfutter* omniâ cœperint dici, quæ subducuntur vestibus, non solæ pelles. *Doublure* vocant Francici, quamvis et *fourrer* dicunt forratas vestes et alias res, ut nummos et denarios *fourrés* appellant, qui sub argento æs tegunt, vix ipsi nata ex Danica et Germanica linguis.

(89) *De pellibus marturum*. Hæ sunt illæ pelles, de quibus Adamus Bremensis in libello *De situ Danica* p. m. 147, dum ait: *Sembi vel Prutz aurum argentumque pro minimo ducunt, pellibus abundant peregrinis, quorum odor nostræ orbi lethiferum superbia venenum propinavit. Et illi quidem ut stercora hæc ad nostram habent damnationem, qui per fas nefasque ad vestem anhelant marturinam quasi ad summam beatitudinem*. Ex quibus judicare licet non vix fuisse tunc temporis legatum marturinæ cappæ.

(90) *De pellibus griseis*. Quænam pelles illæ sint facile ex Danica lingua sciri potest, qui eas appellamus *Graaskind*, *Graawerck*, *Graavare*, et Germanice *Grauerk*. Sunt sciuris detracta spolia, quæ nobis Norvegiâ Russiæque incredibili numero mittit, ubi istorum animalculorum ypnationes sunt exercitissimæ; hieme solent grisei evadere, mistique pilis rufis griseeunt aut albicant. Dantur quoque in Jutia extrema planæ nigri, quorum venatio et possessio nobilissimæ familiæ Frisiorum insignia cœpit ornare in hunc usque diem. In *Chronico Norvegico* p. m. 94, Haraldum Erici, regem, *Graafell* a pellibus istis griseis cognomen tulisse dicitur, quod vestem suam griseis pellibus forratam gestare cœperit, namque griseis istis opustam ex Islandia in Norvegiam appulisse. In eodem *Chronico* p. m. 226,

A narratur de Othone Stulto venante scaros in Vermalandia: *Han fik saa mange Graaskind, at han fylte sin Slæde saa, at han kunde ikke drage meere; hoc est tot sciuros dejecit, ut traham suam totam impleret, nec plures ferre possit*. Hæc de pellibus griseis monere libuit, ut intelligatur quænam significatiores forraturas, levitate sua commendatissimas, non minus quam quod corpora satis foveant, et frigus penetrare non sinant, æstimantur.

(91) *Pallium marturum*. Intelligitur pallium ordinarium, quo hieme archiepiscopus uti solitus est, non Roma missum inibique consecratum, quod archiepiscopi non nisi certis diebus festis induere poterant in ecclesia. De hoc pallio non hic loquitur, sed pallium innuit, quod archiepiscopi etiam extra ecclesiam sumebant, quoties solemniter induti comparere debebant in publico. Sicut enim oraria et stolæ quædam usuales erant clericis et episcopis extra ecclesiam, sic quoque pallia, vestes omnino distinctæ ab illis, quibus intra ecclesiam, sacris operati induebantur, quasque peractis sacris exuentes in ecclesiæ sacrario relinquebant, resumentes quotidianas. Ex his erat hoc pallium Absalonis legato destinatum, et pallium marturum dixit, quod, sicut cappa in superiori membro forratum esset de pellibus marturum, panno serico aut lanæ superiorem et exteriorem partem pallii tegente, quare paulo post sequitur de pallio quotidiano, quod donaverit et legaverit *Petro Stamme griseum pallium quotidianum*.

(92) *Superpellicium cum pellicio*. Est vestimentum anteum clericorum, paulo infra genua descendens, manicis amplissimis, sicque distinguitur ab *alba*, quæ quidem linea quoque fuit, sed manicis strictioribus, et longior, quippe quæ ad talos descendebat, *ποδῖρας*; alba quoque uti non licebat nisi in sacrificio missæ, superpelliceo etiam in aliis quibusvis functionibus sacris. Dicitur etiam *superpliceum*, et Francici, *surplis*, quod veram originem vocis nobis comonstrat, a plicis deducendæ, ut sit *superplicium* scribendum, non vero *superpellicium*, neque enim ex pellibus conficitur, cum linea sit vestis, nec super pellem aut cutem induitur, ut *camisia*, aut interula, sed super alias vestes injicitur, plicas suas varias accipiendo, propter amplitudinem, qua gaudet. Quod vero hoc loco additur, *cum pelliceo de marturibus*, superpellicium donatum esse, attendere debemus, has lineas vestes varie exornari solitas esse, ante manus, in collo, et lateribus, clavis insertis, aut ex holoserico, aut auro, prout etiamnum femellæ subuculis suis aurum intexere, aut alia ornatiores pergunt; et Francicum proverbium produxerunt: *Vous êtes fille de chevalier, vous avez la chemise dorée*. Vetus hoc esse discimus ex Lampriodio in Alexandro Mammææ filio, qui in *linea aurum mitti etiam dementiam judicabat, cum asperitati adderetur rigor*, contemque efficacari contingeret sæpius, sed in superpelliceis hoc non impediēbat, aliis ve-



stibus subtilis defendentibus, unde Anastasius in Vita Benedicti III, camisias auro clavatas commemoravit, *camisias*, inquit, *albas sigillatas holosericeis cum chrysoclavo*. Et sicut auro clavatas *albas* dixi ac holosericeis limbis decoratas, sic quoque *superpellicea*, ita ut quæ hiemi convenire deberent, hic pelliceo de marturibus dicantur instructa fuisse. Inferius occurrit *superpelliceum vario forratum Nicolao, filio archidiaconi legatum*. Egregius est locus in concilio generali Constantiensi, sess. 43, can. *De vita et honestate cler.* hanc rem illustrans : *Decernimus penitus abolendum, quod clerici et personæ ecclesiasticæ — longus cum magna superfuitate vestes, etiam fissas retro, et in lateribus cum fodraturis ultra oram excedentibus etiam in fissuris deferunt*. Hoc tam ad lineas quam laneas et sericas clericorum vestes spectare facile iudicamus. Multi mecum testari possunt, si memoriam excutere lubet, non ita diu depositas esse has vestes, quæ fissuras suas retro ostendebant; quæ vero fodraturæ vocantur *ultra oram excedentes* etiamnum maribus et feminis, clericis et nomis, manent ac perseverant.

(66) *Vario forratam*. Distinguenda veniunt *varia* et *grisea*. *Griseæ* quæ fuerint pelles et unde, jam explicatum dedimus nota (65) præc. nunc quoque *varia* quænam sint dicam : pantherarum enim, lyncium et pardorum pelles, aliarumque ferarum, maculis suis conspicuæ, *varia* dicuntur, Danis et Germanis, *bunt*. Variis enim coloribus natæ pelles non solum, sed etiam consutæ et conjunctæ a pellionibus cum aliquo decore et gratia *Buntfoder*, et *Buntverk* dicuntur, ipsique pelliones ideo *Buntmagere* et *Buntwsker*. Varias has pelles semper amarunt septentrionales, ita ut quoties natura negaverat, arte varium adderent, quod discere licet ex Tacito, qui de omnibus Germanis varias has pelles appetentibus pronuntiavit c. 17 : *Eligunt feras, et detracta velamina spargunt maculis, pellibusque belluarum, quas exterior oceanus atque igno um mare gignit*. Ad phocas procul dubio respicit, *Sælhunde* Danis, et cæteras pilosas oceani belluas, quas insuebant hinc inde ferarum terrestrium pellibus, ut maculosæ et variæ apparerent. Sive igitur lyncibus solis cappa hæc subducta fuit, quos Norvegia elegantissimis maculis distinctos ut et Russia mittit, sive variis pellibus, partim melinis, partim felinis, marturinis, sabelinis, vulpinis, lupinis, aliisque conjunctis parata fuit, *vario forrata* potuit appellari. Occurrit illa forratura in hoc Testamento sæpius, pleræque enim vestes vario potius quam aliis pellibus consuebantur, ita ut mirum videri nequeat, pelliones, *Buntmagere*, nomen acquisivisse ex variis potius quam ex griseis, marturinis, etc.; quia in variis consuendis occupatos maxime legimus.

(67) *Et Suppam*. Hæc vox vere Danica antiqua est, qua tunicam significare solent, *een Joop*, transiitque ad Germanos, et Francici quoque retinuerunt *la juppe*, suppara feminarum plerumque hoc nomine significantes, quæ nos *Skort*, et Germanice *Schær-*

*ten* et *Schuertzen* proprie vocamus, quod circa medium feminarum in varias rugas ac plicas contractæ cingantur et firmentur. Sed et ab aliis *Ræcke* vocantur, quod nomen est velut universale, omnibus indumentis fere applicatum. Hodie *Joopen* de rusticis tunicis prope solum effertur, quin et cerevisiam egregie rusticos exhilarantem ideo *Joopen-Beer* vocarunt, quod hæc saltationibus et homines et tunicas indulgere faciat : Islandis *Faldafyeckir* dici mereretur. Tantam enim vim bene potis ingenerat, talis vel Bacchus vel Ceres, ut etiam vestes illam sentiant. Hinc Belgæ : *Hy heeft wat in syn muts : in syn timp, in syn wamhs, etc., gevattet*, quando ceperunt ad ebrietatem vergere, et hilaritatem nimiam proderet. Saxones inferiores de homine appoto : *He heeft syn Joop sul*. Male igitur Ferrarius, qui *giubba* et *giubbone* Italarum, et *giubbetello*, derivat a supparo, et solent, qui Danica nostra contemnunt, nec respicere dignantur, ad Græca statim et Hebraica et Latina in his nominibus derivandis confugiunt; nescientes, aut non memores, quousque Dani et peregrinationibus et armis linguam suam aliis gentibus insinuarint. Cum Vandalis sane hæc vox transiit in Africam ad Arabes; cum Gothis, Normannis et Danis in Franciam, Germaniam, Italiam, Hispaniam, qui tamen a Mauris Arabice loquentibus *Aljuba* videntur didicisse, Mauri a Vandalis. Nec Græcia hanc vocem sprevit, postquam et eo Danicæ gentes pervenerunt; ζούπαν enim vocarunt *jupam*, ut solent sic derivare et pronuntiare. ζούστρα dixerunt pro *justa* : ζουλάπιον pro *julapium* apud Achmetem in *Onirocrit*. sæpe reperitur hæc vox; sic enim c. 228 legere potes : *ἐὰν ἴδῃ τις ὅτι ἐνδύσατο ζούπαν, εἰ μὲν ἴστω ἐξουσιάζων, ὄνομα καὶ γῆμιν καλῶν εὐρήσει. διὰ τὸ ἐπάνω φορεῖσθαι τὴν ζούπαν αἰ.* Quin et Agapius in Geopon ζούπον habet a *juppon* Francicorum et Normannorum, quod terminatio satis indicat, et minorem tunicam quam ζούπαν significat, unde et ζουπι in Turco-Græcia Crusii, adhuc minor tunica quam ζουπονι, ut apud Italos *Giubbone*, *Giubeto* et *Giubellino*. Ex hac veste dignitas maxima apud Græcos inferioris ætatis fluxit, ut ζούπανος diceretur præfectus vestiarii principis; quin et ad Slavonios illa vox concessit, Servios et Hungaros, qui suos principes et satrapas ζουπάνους, Ἀρχιζουπάνους, Μεγάλους ζουπάνους ab hac veste appellare ceperunt, quæ erat superior, ut ex Achmete audivimus, in gloriam Franciæ Danicæque nationis, qui hanc vestem hocque nomen Constantinopoli militantes et mercantes in has regiones primum attulerunt, tanquamque in iis majestatem et gloriam admirati sunt, ut vestiti incedere sicut Dani, Normanni et Francici, virtutem summam et principe dignam, Danisque similem crediderint. Jamque intelligi potest locus Constantini *De Adm. imp.*, c. 29 : Ἀρχοντας δὲ, ὡς φασί, ταῦτα τὰ ἴθνη μὴ ἔχει, πλὴν ζουπάνους γέροντας, καθὼς καὶ αἱ λοιπαὶ Σκλαθίναι ἔχουσι τύπον. Idem scriptor eod. cap. et sæpius ζουπανίας vocat provincias, quibus hi ζουπανοὶ præerant. Innocentius papa in Epistolis suis

et actis recte illos vocat *jupanos* et *magnum jupanum*, A vocis analogiam Latinam recte secutus. Regis Hungariæ legatus Πιρής ad Alexium imperatorem in pacto Boemundi ducis se subscripsit ζουπάνος ὁ Πιρής. Apud Nicetam et Joan. Cinnamum Ἀρχιζούπανος reperitur. Hæc debeo doctissimo Dn. du Fresne, ejusque *Glossario*, qui tamen originem harum vocum non vidit, nec attendit. Nos vero discamus quid vocula faciat unius vestis, et quousque limbrias et pinas extendat, quamvis enim vestis virum non faciat, vulgo tamen sæpe Græcum illud placet : ἱμο ἄνθρωπος. Quis vero crederet Danicam vocem *Joop* tot terras peragrasse, et tantam gloriam sui excitare potuisse? Bene concludit Menagius postquam in lexico suo omnia recensuit ; *Les Allemands disent Guipp pour dire un jupon , et je crois que c'est de ce mot allemand que l'Italien gubba a été formé*. Unde Germani traxerint ac habuerint hoc nomen et alia plura nemo hactenus sollicitus fuit. Ex Dania enim Norvegia et Suecia nemo credit quidquam proficisci posse, quod juvet, cum tamen ad antiquitatem omnem illustrandam hinc fere petenda sint omnia, si quis recte sapere vult. Usus est illa voce Chronici Norvegici scriptor in manusc. de Magno Barfod, rege Norvegiæ, dum ejus armaturam et vestitum describit, p. m. 399. *Han hafdi oc silke HIUP rauthan yfir Skyrtu, oc skorit syrer oc a back med guli silki Leo*, hoc est *tunicam rubram sericeam, anterieus et posterius leone flavi serici insignitam super indusio gestavit*. Quod satis docet vocem *Joop* et *Hiup* antiquam danicam et Islandicam esse. Ita quoque paulo post eadem historia memorat : *Eyvindr hafdi oc silki hiup, med sama bætti sem Konungr*, hoc est *Evindus etiam tunica serica eodem modo, quo rex indutus erat*. Erant hæc *juppæ* majores et minores, longiores et breviores, ampliores et strictiores, ideoque legitime etiam hic *minore jupam de griseo forratam* proxime sequentem ; quam Belgicæ feminæ vocare solent *eene Jacke* : jacquet Francicis, quæ paulo infra cingulum circa medios lumbos desinit, adeo ut multi *jupon* interpretati sint thoracem, quæ non nisi ad ad cingulum pertingit, inque his videmus Hamburgi et Amstelodami de *Karenschuyvers*, *Kruyers*, *Litzenbroeder*, etc.

(<sup>88</sup>) *Coopertorium vulpinum*. Ita vocat, ni fallor, D tegmen superius lecti, pellibus vulpinis subductum : infra *lectisternium forratum de marturibus* occurrit, quod archidiacono legavit, estque idem cum *coopertorio*, ut et *lectisternium vario forratum*, quod Mag. Hugoni donatum reliquit.

(<sup>89</sup>) *Stabulario*. Danice *Stallmester*, quod nomen hodie non tam magistris stabuli, quam servis convenit, ut observemus, quantum mutatus ab illis magister stabuli nunc incédit.

(<sup>90</sup>) *Esbernus Mule*. De hoc Esberno superius nota (<sup>82</sup>) satis.

(<sup>91</sup>) *Haquino camerario*. Etiam hunc superius nota (<sup>8</sup>) attigimus, ubi inter testes aderat, hic legatum accipit.

(<sup>92</sup>) *Brunei coloris*. Hæc Latinitas tunc placet at, quod rem distinctius explicaret ac significaret, melius quam si fuscus, vel subfuscus, coloris dixisset, desunt enim Latinis verba, quibus colores distinguant septentrionalibus notos ac quotidianos ; est enim inter fuscum et bruneum discrimen non modicum, alter enim saturum colorem ejus generis indicat, alter remissior color est. Sic *blaveos* lapides adduxerunt coloræ proprio se eximentes a cæruleis, quem colorem solum Romani norunt in eo genere. *Blavatas* aves, quæ pedibus cæruleis visebantur, appellabant, quod cæruleum colorem iis minime convenire facile cernerent, aliud enim est *blaa*, aliud *Himmelblaa* ; ita quoque bruneus color distinctiones omnigenas recipit, *Hirschfarbe*, *Haarsfarbe*, *Leberbraun*, etc., qui colores omnes brunei sunt.

(<sup>93</sup>) *Equum blaccatum*. Ita vocavit, quod aliter Latine efferri non posset, quem Dani vocant *een blakket Hest*. Germani et Angli *Blak* vocant nigrum, ut atramentum Danis *Blek*. Hinc *blakked*, quæ quidem colore nigro saturo non lucent aut vigent ; sed veluti deficiunt ad pallorem. Germani vocant *salb* illum colorem ut *Mauz-salb*, *ein salbes Pferd*. Francisci vocant *une couleur effacée*, proprie *blasard* : quod a Græco βλάξ et βλακός ; deducunt, quæ nihil ad colores faciunt, sed ignavos, stolidos, molles, ac delicatos significant. Non igitur Francisci suum inde *blasard* acceperunt, sed potius a *blac* et *saire*, quasi color similitudinem aliquam nigredinis faciens, ut sunt plerique colores ex albo interlucentes, illi enim *blakked* vere sunt.

(<sup>94</sup>) *Eschillum Bathsvæn*. Sic vocabantur remiges in cymbis : *Baad* hodie scribimus et *Svend*, unde compositum hoc nomen, *servus cymbæ* pontificalis, cui remiges peculiare dati erant, illam curantes et regentes. Hodie *Baadskarle* potius vocamus quam *Svenne*, *Koerkarle*, etc.

(<sup>95</sup>) *Nicolaus Stabularius*. Ita scriptum reperi, et nisi stabularius sit, *ein Stallmeister*, prout ante Petrum stabularium commemoratum audivimus, nescio quid nominis aut officii sit, quod indicare voluerunt, nusquam enim sic scriptum aut extractum nomen aliquod animadverti.

(<sup>96</sup>) *Saxoni clerico suo*. Hic Saxo, quin sit historicus ille Daniæ celeberrimus dubitari nequit, in primis quod de libris referendis ad monasterium Soranum addidit, eum in historia scribenda occupatum atque eo sine libros, beneficio archiepiscopi ex monasterii bibliotheca depromptos habuisse judicamus, quos hic reddi monasterio jubet. Ita Chronicon parvum, quod nuper de Danicis rebus edidit Arnas Magnæus Islandus ex manusc. diserte Saxonem historicum *Clerici* nomine p. 10. nobilitavit, Vocat eum hic Absalon *clericum suum*, hoc est scribam, secretarium, a manu, ab epistolis, aliisque scribendi officiis archiepiscopo apparentem, hoc enim est clericum alicujus esse : ita reges clericos suos habebant, qui scribenda et notanda maximo curabant : in hoc æternum usque diem Belgæ veteri

more scribas et secretarios suos *klerke* vocare pergunt, etiam postquam religioni pontificiæ repudium miserunt : ad hoc enim officium scriptionis non adhibebant olim nisi clericos, quod laici tunc vix operam darent, et pessime litteras pingerent : ita ut mirari liceat, si pagani adhuc Dani, litteris scribendis incubuerunt; quod quidam ex Saxone probare se posse perperam contendunt, Saxonem minime intelligentes; cur non Scallos potius et ejusmodi homines reges litteris suis scribendis admoverint potius quam clericos? quod tamen nusquam reperitur regibus in usu fuisse, vel ante Christianismum, vel post eundem; ne in Danicis quidem scribendis ullos initio Danicos sæculares adhibuerunt, sed ubique talis clericorum hoc erat officium. At cum clericus talis Saxo fuerit archiepiscopi, usque ad ultimum ejus spiritum, quomodo statuere poterunt eum unquam præpositum Roschildensem fuisse? et quidem anno 1161, quo missus est Parisios, ut adduceret S. Willhelmum?

Miror Stephanii sententiam hanc esse potuisse, doctissimi sane in omni historia viri; miror: qui Saxonem nostrum, vere satis, circa ann. 1150 natum judicavit. Fuit ergo nonnisi undecim annorum Saxo, cum præpositus Roschildensis S. Willhelmum Parisiis quæreret; quomodo hæc, quæso, cohererent? Quomodo Stephanii sententiam servare aut amplecti licet? Audimus huic Testamento præpositos interfuisse testes duos, Tuchonem Roschildensem, et Achonem, nisi fallor, Lundensem; audimus etiam Saxoni ut clerico legatum ab archiepiscopo relinqui hoc loco, quando ergo præpositus Roschildensis fuit? num clericus Absalonis ejusque munus dignius est præpositura Roschildensi? quis ita ratiocinatur? contra veritatem sane, quam scimus omnes, haud licet. Neque enim præpositi, qui in prælatorum dignitate constituti vivebant, ad clericorum officium rursus se deprimi facile patrentur, nec quemquam hoc flagitare decens erat. Certo igitur certius hoc concludendum superest, Saxonem historicum Danorum præpositum Roschildensem minime fuisse, dum Absalon superfuit, qui in fine vitæ cum clericum suum adhuc vocavit, et Saxonem qui in litteris a Stephano productis præpositus Roschildensis vocatur et subscripsit, quique S. Willhelmum a Parisiis in Daniam ut adduceret missus fuit, alium fuisse a Saxone Grammatico et historico; cum Saxo præpositus Roschildensis ante Absalonem decessisse videatur, saltem Tockonem successorem habuerit in præpositura, qui Absaloni Testamentum nuncupanti adfuit, ut præpositus; Saxo autem, ut clericus archiepiscopi, absens, in Scania, ni fallor, et monasterio S. Laurentii vixit; alias inter testes cum cæteris comparuisset, sequuntur etiam statim mag. Joannes et mag. Waltherus, qui presbyteri in monasterio S. Laurentii, et magistri scholarum ejus loci fuisse videntur, quin et plenarium monasterii B. Laurentii, et Aho

A præpositus ordine conjunguntur, ut omnia Lundense monasterium hæc legata videantur respicere. Saxo autem Grammaticus et clericus, qui jam duas illas marcas cum dimidia ab archiepiscopo mutuo datas acceperat, si plures archiepiscopo debuisset, plures quoque marcas donatas ac legatas recepisset; hæc mens est verborum, *Saxoni clerico suo duas marcas argenti et dimidiam concessit, quas sibi donavit*; archiepiscopum, scilicet ante Saxoni hæc summam concessisse utendam, viginti nempe unciales thaleros nostræ monetæ, quos nunc ipsi archiepiscopus donet et leget, ut ad illos reddendos Saxo compelli deinceps non debeat.

(<sup>67</sup>) *Magistro Joanni*. Nondum magistri nomen inter titulos eruditorum honoratioris receptum fuit, prout hodie moris est liberatos ad magistri gradum ascendere, iisque præmiis, laudibus ac titulis insigniri, ob egregiam eruditionem, quam præ cæteris acquisiverunt; sed vocantur hic magistri ab officio, quod gesserunt in scholis, quibus præerant; illos enim magistros simpliciter dictos fuisse multa docent exempla. Helmodus l. 1, c. 14 Adamum Bremensem magistrum vocat, quod scholæ Bremensi præseset, eamque regeret: *Testis est magister Adam, qui gesta Hommenburgensis Ecclesiæ conscripsit*. Sic quoque Ditmarus Meshurgensis *Ekkihardum Grammaticum et magistrum scholæ* vocavit, et Anskarius ipse magister talis initio fuit;

C *Magistratus regimen præceptor adeptus*, unde ait Gualdo poeta versibus Anskarii vitam reddens; neque enim in cœnobiis et ecclesiis inter clericos alii magistri occurrunt. A Romanis quidem hoc assumptum est nomen, qui multos magistros agnoscebant domi militiaeque in sacris, in conviviis, in collegiis artificum et opificum, eaque de re testantur inscriptiones non solum, sed et ad nostros opifices redundavit nomen magistri, qui *meister* et *mester* appellantur passim; inferius legitur, *Achoni magistro laterum, der giegelmeister*. At post tempora Absalonis archiepiscopi Fridericus II imp. primus magistri nomen inter honores et titulos liberatorum esse jussit, ut eo gauderent, qui in litteris profecissent, nulli licet officio essent admoti. Illic vero mag. Joannes superius inter testes astitit et audivit Absalonem testantem et legantem, ubi quoque Lundensis Ecclesiæ canonicus appellatur, ita ut magister Walterus, qui proxime sequitur, canonicus quoque fuerit ejusdem Ecclesiæ, et scholam insignem ac frequentem fuisse tunc Lundis indicant, quæ plures magistros canonicos habere debuerit præpositos, hæcque causa est cur mag. Joannes Absalonem sequi potuerit, et in comitatu ejus apparere; nam si solus magister scholæ regendæ præfuisset, haud munus illud permississet ipsi abesse. Monendi quoque sumus, tunc magistros scholarum, licet canonicos, ipsos scholæ rexisset, et in iis doctuisse; sed postquam præbendæ

majores et minores prodierunt, ac distingui cœperunt, ad minores canonicos scholæ labores pertinere cœperunt, ad majorem vero nomen dignitatis et *scholastici* concessit, qui aliis docendi munus imponebant, ipsi consilio schollis præerant, ut rectores et inspectores, philosophica sententia non opera; canonici enim fere cum episcopis per vicarios hæc facile præstari obtinebant, sic magistri scholarum postmodum ad vicarios domini scholastici et canonici prælati concesserunt, ex ejusque nutu pendebant, quod Lundis tamen Absalonis ætate nondum invaluerat, siquidem ipsi magistri canonici non vicarii erant.

(\*) *Bicarium argenti*. Utitur etiam illa voce Arnoldus in *Chronico Slavor*. l. iv, c. 14 : *Ablutionem digitorum fecit in bicario mundo*. Hic protinus, more suo solito, etymologizæ *bicarium* ex Græco βίχος deducere jubent, quod orcam et amphoram, aut vas aliquod simile denotat, dolium, urceum, lagenam, σάμνον, et Hebraicum בקבוק *Backbuck* eo quoque referunt, ita ut ex Hebraica voce dicta Græci βίχος, ejusque diminutivum βικιδιον, inde Latini *bicarium*, Germani *Becher*, Dani deinde et septentrionales *Begere* fecerint. Egregie profecto sibi sic ratiocinari videntur, mihi vero hallucinari. Dicant mihi quando *bicarium* apud Latinos usurpari cœperit, dicant, quæso : num apud Varronem *De Latina lingua* legitur, aut Gellium in *Noctibus Atticis*, aut similes auctores? Solet Varro, quæ ex Celtica ad linguam Latinam ornandam et locupletandam prodierunt, non semel indicare, sed de *bicario*, nec ille, nec alius quis monuit. Est vero Celtica lingua, nihil nisi vetus septentrionalium populorum, sub quibus Norvegi, Sueci, Dani, Germani, Galli, Illyrici quoque comprehenduntur, non Hebræi, non Græci, non Latini vel Romani. Nunc videamus an non feliciter *bicarium* ex illis linguis cognatis Celticis, vel recentioribus Danicis deducatur, quam ex Hebræo *Backbuck* vel Græco βίχος, et βικιδιον quod apud Suldam legitur. *Bicarium* sane apud Latinos non legitur, antequam Gothi Italiam, Galliam et Hispaniam insederant, ut vere Gothicum nomen antiquum esse dici queat. Gothi autem quod ex septentrione sæpius exiverint, et nomine ac lingua sua Germaniam, Illyricum, Russiam impleverint totam, Historiæ loquuntur antiquissimæ, et ego probatam dedi alias; a Ponto deinde et Mæoti palude reversi, eodem nomine, eadem lingua Italiam, Gallias et Hispanias inundarunt. Quid igitur mirum ex illa lingua septentrionalium, tot gentium facta, monachos ejusque farinæ et Latinitatis homines vocabula sumpsisse, et detorsisse, quoties opus erat, et significantius res exprimere se posse credebant. *Bicarium* sane est inter illa pocula, quæ peculiarem formam habent, a Gothis forsitan etiam in Italiam introducta, aut a Francicis, aut Germanis et Northmannis. Romani enim hanc poculi figuram nesciebant, ut et Græci, ita ut *Backbuck* et βίχος illi figuræ nequa-

quam convenient, sed urceis et urecolis potius aut amphoræ. Hebræi sane omnes *Backbuck* dicunt a sono, quem reddunt aquæ effuæ per urcei collum angustum, nomen accepisse; hunc sonum Græci βίχος peculiariter dixerunt, et βικιδιον eos qui hos sonos crebro produciunt, helluones insignes.

Quid illic bicario simile? *Bicarium* est poculum rotundum fere, quod inferius coangustatum, ita tamen ut sua sponte stare possit, superius magis patet. Hæc vera antiqua et nova figura est *bicarii*, nam adhuc nobis illa superest. Dani *Begere*; Suecis, *Begare*; Germanis superioribus *Becher*, inferioribus *Beker* audit; Italis, *Bicchiero*, qui de vitreo tamen poculo illud usurpant plerumque, unde *Bicchierajo* is dicitur, qui pocula vitrea vel vendit, vel facit. Sed hic non quaeritur ex qua materia *bicaria* fieri consueverint, vel quam stricte et κατὰ χροστικῶς ab his vel illis sumantur, sed ex qua origine nomen illud descenderit, et qua forma principio fuerit *bicarium*. Sufficit, jam me monstrasse a Danis et septentrionalibus originem petendam esse, ubi hujus nominis vestigia multa et clara et antiqua reperiuntur, nulla apud Hebræos vel Græcos, vel Latinos antiquos, ut frustra sit ad illos fontes accedere, turbidos nimis, et allusionibus meris fœdatos qui habemus domi puriores et purissimos, quod facile vident, si videre volunt. Habent vero Dani ex eadem origine plura, nam et *Becken*, quod significat *pelvim*, ejusdem radicis est, licet ejusdem figuræ vel formæ non sit cum *bicario*, et *Begere*; propria enim figura gaudet *pelvis* et *Becken*, amplioribus labris præditum vas, et fere humilium quo magis patet : exinde Itali fecerunt *Bacino* sua pronuntiatione, ad nostram enim fuit *Bakino*, hinc *bacinello* et *bacinetto*, sed ad alios usus quam *bacino*, quod originem non impedit, sæpe enim usus verborum βικιδιον. Francici suum *bassin* inde traxerunt, quod scribi debebat *bacin*, ut origo nominis conservaretur, quemadmodum Itali quoque loquuntur in proverbio, *netto come un bacin da barbieri*. Cur vero hic *a* appareat, non *e* vel *i* exinde fluxit, quod septentrionales parvulo sono *a* et *e* litteras mutant, *a* scilicet clarum habentes, et *a* soni misti ut *a* et *â* seu *æ*. Originarium enim nomen Danicæ linguæ, ex quo *Begere* et *Bekken* derivantur, est *Back*, quod etiam olim vas aliquod majus significabat, quam aut *Begere* aut *Bekken*, et usurpatur adhuc apud Belgas, qui retinuerunt in sua lingua illa vasa, vocantes *Back*, vasa quibus pluvias aquas colligunt, *een Regenback* cisternas, *een Back* omne vas, in quo arida et sicca quævis reponunt, etiam patinas nautæ in navibus, ex quibus cibos capiunt, *Bak* vocant, ut *aen den Bak gaen*, etc., vetus nomen, quo vasa appellabant. Hinc jam apud Festum Pauli : *Bacar vas vinarium simile bacroni*. *Bacronem dicebant genus vasis longioris manubrii, hoc alii trullam appellant*. Recte igitur Laurembergii Antiquarius hæc verba explicavit : *Vocatur et bacar*,

*bacaron, becario, et becarium. Meminers ejus Apuleius, Tertullianus et alii. Glossæ Bacarium, ειδος ἀγγισιον. Quæ sane nec apud Græcos nata nomina dici possunt, nec apud Latinos, sed ex Celtica antiqua, hoc est Danica septentrionali per Germanias Galliasque ad Latinos transierunt: ibi enim fetura talium vocum, adeo ut rectius hinc scribere doceamur hodie æn Bæck quam Beck, amnem, rivulum, quæ vox mater est omnium dictarum, nam ob aquam hauriendam vasa inventa. Saxones quoque Bæck dixerunt, Belgæ Beeck, Germani superiores Bach; hinc illa vasa et pocula aquæ et munditiei destinata, quæ hactenus enumeravimus, se invicem sequuntur: Back, Becker, Begere, Becher, baccar, bacrio, bacarium, becario, becarium, bicarium, Decken, quæ scribi debebant Baer, Baegere, Baecher, Baecken, adeo ut etiam in Islandia eorumque lingua, vetustam septentrionalem adhuc referente, supersint Bekur rivus, et Bikar et Boukr, poculum; quin et Batiolam vel baciolam apud Nonium Marcellum inter poculorum genera positam c. 15, ex eadem lingua Celtica septentrionali ac Gallica fluxisse; nunc videre licet, a Plauto usurpatam vocem, ut ait in Colace:*

*Baciolam auream octo pondo habebat, accipere noluit. Adde etiam locum Plautinum ex Stich, act. v, sc. 4:*

*. . . Quibus divitiæ domi sunt, scaphio et cantharis, Baciolis bibunt . . . . .*  
conveniunt Glossæ veteres Latino-Græcæ: *Batiola, πετάσιον.*

Et cur non ex illa lingua originem potius hauriendam judicamus, in qua sola tot convenientes voces matrices, sororiantes, cognatæ, sibi invicem lampada manusque tradunt quam ex Græcorum et Hebræorum longe dissitis fontibus, et peregrinis omnino, vocabulorum talium etymologias accersere? ubi quando voces singulas probe jam torsimus, nihil tandem egisse nos videmus; sunt coacta, affectata, ludi, et nugæ omnia. Sed vix in laudes Danicæ linguæ exspatiari mihi nunc licebit, nisi amorem patriæ objici mihi velim; quasi affectibus magis curar, quam veritatis studio, id quod semper a me alienum esse debere censui. Doctissimi censorses Lipsienses ita judicant de scripto meo Danicæ linguæ præstantiæ dicato, me fecisse quod solent, qui in patriæ laudes, aut ejus loci ubi beue est, profusi et proclives maxime sunt. Debetur hoc patriæ profecto, dummodo veritatis limites non transiliamus, quod spero etiam a me factum, nec enim affectibus servire, sed aliquantum imperare didici; quin et Germanicæ et Succicæ et Francicæ linguæ non inviderem eas laudes, si inter antiquos præ Danica eas laudatas ullibi reperissem: at cum antiquior laus Danicæ linguæ repeti potuerit, ex optimis et bonæ fidei monumentis, cur veritatem dissimulandam sumerem, nihil opus erat, illam maxime, quæ cum patriæ laude sese mihi conjunctam obtulit. Est igitur *bicarium* vox tam Celticæ, quam Danicæ et

Gothicæ antiquitatis; et Celtica quidem jam exspatiare cœperat, nisi Danica tenacior iterum succurrisset, ac in memoriam deperdita revocasset, dum loco Celticæ suam per Gothos in Italia, et ubique, vigere denuo vel reviviscere fecit. Gothi enim secum ex septentrione linguam Celticam passim extinctam fere in latinam linguam et Italiam et Franciam, etc., adduxerunt, et servarunt, ut vix nunc extingui rursus queat. De *Licario* autem argenteo loquitur etiam ante Absalonem Ditmarus Mersburgensis sæculi XI scriptor ante Adamum Bremensem l. viii, p. m. 211: *Cum duobus thuribulis ac argenteo bicario larga manu Cæsar nostræ dedit Ecclesiæ.*

(<sup>69</sup>) *Mag. Walthero.* Dixi de eo nota 67. Sequitur inferius *Mag. Hugo*, cujus quoque præbenda peculiaris memoratur, adeo ut et ille canonicus fuerit, et propter officium, quo in schola Lundensi cum binis jam memoratis fungebatur, tertius magister hic adducitur et legatum etiam non minus quam magister Joannes aut *mag. Waltherus*, lectisternium vario forratum nactus est, ut hic apparet: quæ Absalonem scholæ Lundensi non obiter prospexisse et favisse nos movent.

(<sup>70</sup>) *Pallium griseum.* Intelligit hic pallium non grisei coloris, sed griseis sciurorum pellibus subductum, de qua forratura prius dixi, illudque aptum erat, quod gestari posset in Natali Domini tempore libero. Nam griseus panni color neque multum conveniebat archiepiscopo, neque presbytero canonico, qualis erat *Mag. Waltherus*, unde est, quod de pellibus griseis capi debeat.

(<sup>71</sup>) *Ad plenarium faciendum.* Plenarium licet sæpius occurrat in historia media, pauci tamen quid sit vel fuerit explicarunt. Ex *Henrici Wolteri Chronico Bremensi* p. m. 43 adducam primo plenarium quod *Henricus IV imp.* inter alia *Ecclesiæ Bremensi* donavit, *cujus tabula habuit novem talenta auri Lubecensis*, hoc est novem libras auri ponderis Lubecensis, quod etiam *Adamus Bremensis* his verbis explicavit lib. iv de iisdem donariis loquens: *Et unum plenarium cujus tabula videbatur novem libras auri habere*, p. m. 112. Ante Adamum *Ditmarus Mersburgensis*, aut qui vitam *Ditmari* paulo post conscripsit, *Henrici II imp. donaria, Ecclesiæ Mersburgensi* collata, recenset, p. m. 261: *Dedit hic imperator nobis plurima divino officio contentientia, scilicet tria plenaria, unum de auro, eburnea tabula ornatum, quod minimum est; secundum auro, gemmis et eburnea tabula variatum, quod pretiosius est; tertium, auro, electro, et pretiosissimis gemmis artificiose decoratum, quod optimum est.* De *Conrado abbate Rastedensi* septimo circa annum 1240 legimus in *Chronico Rastedensi*, p. m. 102, quod *feri fecerit plenarium ecclesiæ Rastedis, de argento cum gemmis micantibus, quomodo adhuc in monasterio esse dignoscitur.* Nec *Chronicon Mindense* obliviscitur *Sigeberti episcopi* sui liberalitatem deprædicare circa ann. 1029: *Quæ ad domus Dei decorem pertinent reliquit, calices et thuribula pulchra, ac plenaria ne-*

vem valde pretiosa, cum diversis materiis intus depicta, et exterius argento et auro lapidibusque pretiosis adornata. Sed ex his omnibus nemo facile percipiet quia nominis aut rei sit *plenarium*. Hoc ergo nunc explicatius studebo facere. Et *plenarium* esse librum missalem et sacris missæ servientem, in quo omnia agenda festis, Dominicis aliisque diebus plene perscripta habebantur, ita ut sacerdoti nihil deesset celebranti quæ dicenda vel agenda forent; ideo enim *plenarium* vocatur iste liber, quod omnia contineret, plene et adamussim, quæ in Ecclesia requirebantur in Antiphonis, Sequentiis, Responsoriis, Collectis, Legendis aliisque. Hi libri et hæc plenaria, quod in altari ponerentur, tanto apparatu gemmarum et auri et eboris et electri, et argenti onerabantur, ut ex his jam dictis audivimus. Et quidem quod de tabula dicitur auri novem librarum Lubecensium, quam plenarium Bremense habuit, scire vos cupio, librorum tegmina intelligi, quando compacti sunt, et corio circumvestiti, alterum enim latus libri in altari positi, quod exterius ad populum spectabat, tabulam quamdam auream vel eburneam solidam insertam acceperat in corio et assere, quo liber tenebatur, gemmisque variis circumpositis cingebatur hæc tabula, et lucem magnam ac pompam faciebat, dum reliquum latus interius versus istum fastum minime osteudebat, sed in vulgari cultu corii et asseris, sine gemmis, sine auro acquiescere sinebatur; hæc causa est cur tabula una tantum cuius plenario tribuatur, non tabulæ duæ aut plures. Hujus rei exemplum aliquod qui videre cupit, adeat bibliothecam ecclesiæ cathedralis Hamburgensis, ubi superesse videbunt adhuc in forma, quam dicunt, quarta, tale plenarium corio purpureo compactum, cujus medium tabula eburnea inserta tenet, mediocriter sculpta, quam ambiunt lapides, olim pretiosi, nunc crystallini et vitrei, exemptos enim et suppositos alios facile percipi potest, alterum vero latus libri solo corio circumseptum, a reliquo prioris lateris ornata vacuum plane conspicitur. Complectitur iste liber, Collectarium, Homiliarium, Antiphonarium, et plura in membranis exarata, ita ut plenarium dici queat, ut nos hodie *cin vollstaendig Hand-oder Kirchenbuch* vocare solemus, in quo singula, quæ in ecclesiis occurrunt legenda, vel canenda, collecta leguntur. Nec sola plenaria tam sumptuose ornabantur, sed etiam alii libri. Sic enim Ditmarus sub finem l. vi, de eodem Henrico II imperatore commemoravit: *Evangelium*, hoc est librum evangeliorum, aureo et tabula ornatum eburnea, dedit. Simile est quod habet Tavernier in *Peregrinationibus* suis l. vi, p. m. 33, de libro evangeliorum in Armenia, quem archiepiscopus lecto evangelio, cæteris patriarchæ et episcopis osculandum præbet, ubi addit: *Sur un des costez de la couverture de ce livre, il y a des reliques enchâssées, et couvertes d'un crystal, et c'est le côté du livre, qu'on donne à baiser*. Nec quidquam nunc addam de plenario, nisi ut doceam librari fuisse:

A quod auctor *Chronici Mindensis* nobis monstravit p. m. 105, dum ait Milonem episcopum, qui sedit ab ann. 974 ad ann. 996 donasse monasterio in monte Wedegonis *pulchrum plenarium; in isto sculpti habentur versus quos B. Gorgonio obtulit*:

*Sit tibi, Gorgoni, liber hic, rogo, valde decori,  
Ornari Milo quem fecit episcopus auro.*

Eodem pacto Henricus Wolteri, in *Chronico Bremensi*, dum Henrici IV imperatoris donaria Bremensi Ecclesiæ tradita recenset, *γυναικός* illa proponit: *Missa Ecclesiæ Bremensi multa digna et chara clenodia, centum videlicet aurea pallia, et sagos deauratos, thuribulum et librum auro et argento circumductum; jamque pergit sibi ipsi objicere: Sed dices: quæ sunt hujusmodi in numero, pondere et mensura ac nomine clenodiæ missa a Cæsare? Dico respondendo, etc., et unum plenarium, cujus tabula habuit novem talenta auri Lubecensis*. Ecce plenarium cum tabula novem librarum auri, est idem ille liber auro et argento circumductus. Adde Baluzium ad *Cap. reg. Francorum* p. m. 1156, qui missalia et missales libros plenaria dicta fuisse notavit. Reperitur quoque in jure Græco *πληνάριον*, sed non eodem sensu, licet quoque circa membranas et chartas versetur. *πληνάριον* enim in jure significat apocham omnia in universum debita tollentem et delentem, unde *Βεσιλικῶν* eclog. 6, etiam *ἀμερμηνία πληνάρια, securitas plenaria* vocatur, cui opponitur *ἀλογὴ μερικὴ* apocha, qua pars tantum debiti soluta agnoscitur: in curialibus nostris hodie *quietantiarum* dicitur talis apocha universalis, et explicatur *quietantia quietantiarum omnium*, adeo ut illud plenarium quoad chartas et libros, tam apud ecclesiasticos quam apud jurisconsultos valere, et in usum deduci cœperit.

(<sup>73</sup>) *Præposito Achoni*. Ille ipse, qui supra not. (5) adductus inter testes, eumque præpositum Lundensem fuisse judico, quod hic præcedat et sequantur ea legata, quæ Lundenses et Scanienses solum spectant. Tockonem Roschildensem fuisse præpositum jam ante docui. Saxo etiam Lundis vivebat, cum hoc Testamentum conderetur, ideoque etiam in illa classe ponitur.

(<sup>74</sup>) *Apud Cluniacum*. Conditum fuit illud cœnobium in Burgundia anno Chr. 895, testibus Sigeberto Gemblacensi et Trithemio, a Bernone comite Burgundiæ et abbate Gigniacensi, qui Odonem primum abbatem Cluniacensem constituit.

(<sup>75</sup>) *Ad Claram Vallem*. Institutum est hoc cœnobium a S. Bernardo circa 1117 alii 1115. Paucissimi sunt geographi, qui hujus cœnobii situm monstrarunt. Ipsi Francici illud neglexerunt et omiserunt, aut quod clarus ille locus brevi post in cineres subsederit, nec tanta fama resurgere potuerit qua quondam, aut quod cœnobia districtus geographis indigni plerumque videantur. Bernardus abbas 700 monachis illud cœnobium habitatum reliquit, ita ut tunc magnæ et præclaræ famæ fuerit, et Danicis episcopis in Franciam euntibus frequenter visum. Situm est autem cœnobium illud in

Campania Franciæ ad Albulam fluvium, 3 leucis a confinibus Burgundiæ, medium inter Chaumont ad ortum, et Barium ad Sequanam in occidente, Vallis Absinthii prius dictum, et precibus Theobaldi comitis Campaniæ a Bernardo conditum.

(<sup>75</sup>) *Ecclesia de Wellinge*. Familia adhuc ejus in Suecia superest non ignobilis, quamvis tunc parochia ruralis in Scania fuerit, ut et sequentia nomina Stanghyc, Koping, Hyphakre, Arlef, Asmundathorp, Nyehyle, Saxelstorp villæ sint Scaniciæ, partim adhuc satis notæ, iisdem nominibus ab antiquo servatis.

(<sup>76</sup>) *Mansum unum reddere*. Mansum dici agrum ubi quis simul manere possit et habitare, ex multis scriptoribus notum est. Germani vocant, *ein Hove, een Hove Landes*, ager, qui unam familiam juxta habitantem alere potest. Inde *Hoba* et *Huba* apud aliquos historicos, qui originem vocis veram non attenderunt; nec recte Germani superiores efferunt *eine Huffe Landes*; debet enim esse *ein Hoff Landes*, cum sit *Hofstete*, locus ubi habitant, qui agrum conjacentem colunt. Curia igitur est, cum sola domus attenditur, *mansus* autem cum ager et domus simul intelliguntur. Ille enim ager mansus est, qui curiam junctam habet, ut ibi manere possint domini et coloni. *Berghave* locus et vicus Hamburgi totam rem explicat. Mons ille acclivis, ubi ager colebatur, nunc occupatur S. Jacobi ecclesia, foro equino, domibusque et ædificiis, a platea vulgo *Steenstraten* dicta, usque ad portam Alsteræ et Alsteram ipsam; nec ager iste mansus fuit unus, sed et alter, ideoque *kleeven Barghave, grooten Barghave* adhuc audit, scilicet ubi curiæ positæ fuerunt in fronte agri, quique illos monticulos colebant et habitabant locupletiores effecti, ac propter curias ac mansos hos agros in re lauta satis constituti *de von Bargaen* dici cœperunt, quorum aliqui postmodum in senatu civitatis celebre nomen manserunt. Dicebantur ergo *Hove* vel *Hove*, quia in monticulo acclivi ager tendebat, *Barghave*; secundum istius sæculi Latinitatem, *mansus montanus*.

(<sup>77</sup>) *Mag. Hugo*. De eo superius adnotatum reperieris.

(<sup>78</sup>) *Pallium magnum de Lækatte*. Erat fera maculosa *lækatt*, solis Norvegiæ nota hoc nomine; tot enim cæti regiones Norvegicæ obsident, tam varii generis, ut vix nominibus inveniendis sufficere possimus. Hermelinas pelles vocant, *Roisekatte* et *Urkatte*, atque *Lakatte*, si non iidem, sane non multum diversi ab illis fuerunt. Hæ sane pelles omnium nobilissimæ, *Hermelin* propterea dictæ, quod non nisi regibus, principibus et dominis conveniant; ideoque hic comparantur cum marturinibus, quæ alias gloriam prædam ferunt, ut hodie sabelinæ ex Russia, post illos felinæ hæ, tunc marturinæ sequuntur et murinæ. Nec mirum est istas bestiolas *Katte* vocari, licet feles magnitudine non æquent, sed minores sint, et nisi longitudine ac forma sua mustelas referrent, ad murinas et gli-

nas pelles referri possent. Sunt igitur ex mustelorum genere, quæ animalcula mures et glires persequuntur, ideoque feles et *Katte* appellati, quorum est mures venari. *Læfatte* nomen videntur accepisse tamen *Læ*, quod Islandis et Norvegiæ *noxa* et *dænum* est, quoniam hi cæti forte plus noxæ inferant, quam alii similes: ita *Læminge* illis dicti sunt mures noxii segetibus, Norvegiæ peculiare, quod cælo decidisse, et per agros dispersos alicubi observarunt; qua ratione distinguitur a *Læ*, quod est motus et temperamentum, imprimis undæ fluentis. Pellones Hermelinas pelles easdem esse volunt cum *Lækatte*, et melinas pelles valde expetitas tam olim quam hodie fuisse novimus, sed explicant pro *taxis*, *Dachse* Germanis. Quin et melinæ dicebantur, summe candidæ, quæ ex Melo insula afferebantur, terræ, et cerussæ instar serviebant. Unde apud Plautum *Mostell.*:

*Non isthanc ætatem oportet pigmentum ullum attinere.*  
*Neque cerussam, neque melinum, neque ullam aliam officinam.*

Novimus autem Hermelinas valde candidas, nec nisi nigerrima macula in extremitate caudæ conspicuas esse, et ex hybrida hac voce nomen forte Germanis compositum. In veteri synodo Londinensi circa an. 1138 istæ pelles *hereminæ* appellantur. *Prohibemus apostolica auctoritate sanctimoniales varis, seu grisii, sabellinis, marterinis, hereminis, beveriniis pellibus uti*. Sic legitur apud Richardum II agustaldensem p. m. 328. Sed et Franci hæc animalcula *hermines* et *ermiones* etiamnum vocant, unde didicerunt Angli. *Ermellini* nominantur Itali; Latini *mures Ponticos* appellarunt, quod a Ponto ipsis primum allati sint, quin et *mustelas albas*, quod albedine candentes sint, quam hieme contrahunt, ætate colorem mustelis vulgaribus similem præferentes, bruneum aut ræsum, quod pluribus animalibus in septentrione solet accidere, leporibus, ursis aliisque, quod notum esse puto. Sed nolo hæc, quæ ad pellionum officinam pertinent, ad unguem usque rescare, respondere enim mihi licet quod apud Suidam Xenocrates Platonicus cuidam scholam ejus adire cupienti, quem minus idoneum putabat: *παρ' ἐποῖ, πόνος οὐ κέρπειται*. *Apud me lana non carminatur, nec apud me pelles parantur, ut hæc docere possim.*

(<sup>79</sup>) *Nicolao filio archidiaconi*. Quomodo hæc quadrant temporibus Absalonis, archidiaconum habere filium? num cum uxore quoque in matrimonio vivebat? Absit! haud sic intelligenda veniant, sed archidiaconum hunc ex conversis fratribus fuisse statuendum est, qui sæculum relinquentes et bona, et uxorem, et liberos, toto animo et corpore sacris se mancipabant; atque ad ordines deinde et dignitates pro meritis suis evehebantur. Ex his igitur conversis archidiaconus hic, matrimonio relicto, ad hunc gradum ascenderat.

(<sup>80</sup>) *In castro de Hafn*. Hæc est Hafnia, nunc

emporium Ingens, totius regni Danici sedes prima. Videmus jam variis nominibus illam crevisse; ar-  
cem Axelhus dictam esse, quod Absalon eam con-  
didisset primus, ibique resideret illuc veniens;  
postea huic munitiōni burgum subjectum, civitatis,  
et quidem munitæ, quæ castrum et castellum dici  
solet et burgum, eaque civitas Stegelborg appellata  
[Dubito an unquam Stegelborg appellata sit] ideo  
quod tam alte et prærupte sita esset, ut non nisi  
gradibus ex mari in eam ascendere possent, a  
portu vero insigni  $\kappa\alpha\tau'\iota\sigma\sigma\chi\eta\nu$  Hafn vocata fuit. Sic  
domum episcopi et domum principis vocat Adamus  
Bremensis munitissimas illas arces Hamburgi ab  
illis structas; castellum vero Hamburgense civita-  
tē ipsam fortissimis operibus inclusam, civium  
domos et negotiationes ab incursibus hostium de-  
fendens; unde confutantur illi qui civitatem nul-  
lam Absalonis tempore Hafniam fuisse credunt,

arcemque et domum solam episcopi, prætereaque  
nihil hic exstitisse. *Chronicon parvum de rebus Da-  
nicis*, quod edidit nuper Arnas Magnæus Islandus,  
idem nomen Hafn Emporio tribuit ad annum 1249.  
*Villa Hafn devastata est*. Villa hic sumitur, ut  
Francicis *la ville* pro oppido. Hoc igitur vetus no-  
men civitatis; mercibus vero affluentibus *Kisben-  
hafn* vocari cœpit, ut Germanis *Coopmannehaven*,  
ita ut Francici et hodierni Germani perperam *Co-  
penhagen* pro *Copenhagen* scribant; quod lubentes  
sequuntur omnes, nec errorem videre volunt, quo-  
niam Francicos errando etiam non errare credi  
vulgus.

(\*) [Athoni magistro Laterum. Coniugio hunc  
fuisse inspectorem operariorum, qui lateres co-  
quebant, præsertim cum statim post mentio sit la-  
picidæ].

ANNO DOMINI MCCII.

# WILLELMUS DE CAMPANIA

AD ALBAS MANUS DICTUS,

ARCHIEPISCOPUS REMENSIS.

NOTITIA.

(*Gallia Christiana nova*, tom. IX, pag. 95.)

Guillelmus de Campania, dictus ad albas manus; C  
vernacule *aux blanches mains* (perperam in quibus-  
dam schedis *aux grands chemins*), inter filios Theobal-  
di IV Campaniæ comitis et Mathildis Carinthiacæ  
quartus erat. Clero ascriptus admodum juvenis,  
plures simul diversis in ecclesiis seu præbendas  
seu dignitates obtinuit; donec electus Carnotensis  
episcopus transiit primo ad Ecclesiam Senonensem,  
deinde, ineunte anno 1176, ad Ecclesiam Remensem.  
Senonensi cathedræ impositus legatione apostolica  
functus erat in Galliis; quod munus adimplere per-  
rexit factus archiepiscopus Remensis. Durocortori  
statim ac receptus est (receptus autem dicitur vi Id.  
Aug.) statuit dignissimos antistes per annum inte-  
grum in choro præsens adesse, quo frequentius can-  
onici sui divino interessent officio, et ut lites quæ  
subinde inter clericos emergebant per se dirimeret,  
donationesque decessorum suorum certior ipse præ-  
sentia sua factus confirmare posset. Fuit autem,  
inquit Marlotus, inter archiepiscopos Remenses

primus, qui dioceseos suæ neque abbatibus neque  
ecclesiæ cathedralis dignitatibus vocatis subscri-  
pserit solus diplomatibus suis, nullo etiam apposito  
sui pontificatus anno, quamvis sigillum commune  
retinuerit, in quo expressa archiepiscopi effigies ex  
una parte, ex altera vero Virginis Deiparæ cum  
hac inscriptione: *Secretum meum mihi*

In ipso sui pontificatus Remensis initio indulgen-  
tias concessit fidelibus ad nundinas Paschales lepro-  
sariæ Remensis concurrentibus. Eodem anno, cum  
xvi Kal. Octobr. in urbe Maceris, quæ olim ex Flo-  
doardo episcopi Remensis fuerat, Manasses Regi-  
testensis comes collegiatam fundasset, Guillelmus  
canonicis recens institutus altaria S. Remigii de  
Reomonte et S. Marcelli largitus est. Eodem rursus  
anno Nivelodem consecravit episcopum Suessionen-  
sem, illique ac cæteris provinciæ suæ episcopis  
scripsit Alexander III papa, finem tandem feliciter  
accepisse schisma illud teterrimum quod inter se  
et Fridericum I imperatorem exarserat. Guillelmus